T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜRESEL GÖÇ SORUNLARI
VE
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Yüksek Lisans Tezi

Yunus Kerem ÇİNAR
100036753

İstanbul, Mart 2018

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜRESEL GÖÇ SORUNLARI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Yüksek Lisans Tezi

Yunus Kerem ÇİNAR
100036753

Danışman: Prof. Dr. Mim Kemal ÖKE

İstanbul, Mart 2018

İC İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans programı öğrencisi Yunus Yeram Ülker'in "Küresel Göç, Sorunlar ve Birleşmiş Milletler" başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu 30.Ağustos'un ve 466 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI	Prof. Dr. Mim Kemal Öke	
JÜRİ ÜYESİ	Prof. Dr. Oya Dağlar Mucur	
JÜRİ ÜYESİ	Doç. Dr. Ahmet Emre Ateş	

(*) Yüksek lisans tez savunma jüri'leri en az üçü kurum dışından olmak üzere, danışmanı dahil, en az beş öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda, üç danışmanın jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ÖZET

Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan küresel göç, 21.yüzyılda etkisini daha önce hiç görülmemiş şekilde arttırmıştır. İnsanlar tarih boyunca birçok nedenden dolayı yerinden edilmişlerdir. Dünya üzerinde yerinden edilmiş kişilerin göç etmesine neden olan birçok faktör ve bu nedenleri araştıran birtakım teorik yaklaşımlar vardır. Yerinden edilmiş kişiler için en yetkin tanımlamayı Birleşmiş Milletler yapmıştır. Birleşmiş milletler yaptığı tanımlamalar ve aldığı resmi kararlar ile birçok hükümet ve uluslararası kuruluşa örnek olmuştur. Birleşmiş Milletlerin yerinden edilmiş kişiler ile ilgilenen organı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'dir. UNHCR kurulduğu tarihten buyana küresel göç sorunları ile yakından ilgilenmiştir. Birleşmiş Milletlerin mülteci örgütü olan UNHCR, 21.yüzyılın en büyük sorunlarından biri olan küresel göç sorunları ile ilgili en yetkili kurumdur. 1950 senesinde kurulduğunda Avrupa merkezli bir politika izleyen UNHCR, günümüzde kendi içerisinde yaşadığı değişimler ile kendisine dünya üzerindeki yerinden edilmiş kişileri hedef olan küresel bir kurumdur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tüm dünya üzerindeki yerinden edilmiş kişiler için yardım kampanyaları yürütmekte ve bu kişilerin hak ve özgürlüklerini savunmaktadırlar. Günümüzde dünya üzerinde 65,6 milyon bulundukları yerden göç etmek zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler ise UNHCR aracılığı ile yerinden edilmiş tüm insanlar için tüm insanlar için yardım çalışmaları yürütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Göç Sorunları, Yerinden Edilmiş Kişiler, Birleşmiş Milletler, 21.yüzyıl, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

ABSTRACT

This dissertation is concerned with the role of United Nations High Commisioner for Refugees (UNHCR) in Global Politics. Forced immigration is the most prominent problem of the twentyfirst centurty international relations, causing grave human tragedies. This, an elaboration of this 'crisis of the age' will be discussed in the introduction; to be fellowed by a general treatment of the UNHCR as an institution. A historical analysis of the foundations and related agencies within the UNHCR will be covered. Third section will deal with the humanitarian interventions operations of the UNHCR. Finally, some concluding remarks will be made for relating to the efficiency of the UNHCR within the range of Global Immigration.

Keywords: Global Immigration Problems, Immigration, United Nations, Twentyfirst Century, United Nations High Commisioner for Refugees.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

TABLO LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **viii**

KISALTMALAR ..... **ix**

GİRİŞ **1**

1. KÜRESEL GÖÇ OLGUSU **3**

1.1. Göç Kavramı 3
1.1.1. Göç Eden Kişilerin Evrensel Tanımı 6
1.1.2. Birleşmiş Milletler için Mültecilerin Statüsü 7
1.1.3. Birleşmiş Milletlerin Yerinden Edilmiş Kişilere Yaklaşımı 10
1.2. Göçün Sebepleri 12
1.2.1. Göçe Neden Olan Faktörler 13
1.2.2. Göçün Sebeplerini Açıklayan Göç Teorileri 15
1.2.3. 21.Yüzyılda Göçün Sebepleri 16

2. UNHCR VE KÜRESEL GÖÇ SORUNLARI **20**

2.1. Soğuk Savaş ve UNHCR'nin Kuruluşu 21
2.1.1. Soğuk Savaş'ın Başlaması ve İlk Mülteci Krizi 22
2.1.2. Macar Krizinin UNHCR için Önemi 23
2.2. UNHCR'nin İlk Yıllarındaki Avrupa Odaklı Politikası 25
2.2.1. Dostane Girişim Uygulaması ve İlginin Avrupa Dışına Genişlemesi 27
2.2.2. Afrika'dan Gelen İlk Talep ve UNHCR'nin Afrika ile İlk Teması 28
2.2.3. Afrika'ya Yardım Konusunda Örgüt İçi Tartışmalar 31
2.3. Soğuk Savaş, Üçüncü Dünya ve UNHCR: 1960'lar ve 1970'ler 32
2.3.1. Yüksek Komiser Felix Schnyder Döneminde UNHCR 35
2.3.2. Yüksek Komiser Felix Schynder Döneminde Üçüncü Dünyaya Doğru Genişleme 36
2.3.3. Mültecilerin Statüsü Hakkındaki Düzenlemeler 38
2.3.4. Felix Schnyder'in Önemi 39
2.3.5. Yüksek Komiser Sadruddin Ağa Han döneminde UNHCR 40
2.3.6. Ağa Han Döneminde ki Küresel Göç Sorunları 43

2.4. UNHCR ve 1980'ler 46
2.4.1. UNHCR'nin İçinde Bulunduğu Siyasi Ortam 47
2.4.2. Göçün Yön Değiştirmesi 48
2.4.3. Dönemin Göç Sorunları 50
2.5. Soğuk Savaş Sonrası Döneminde UNHCR 52
2.5.1. 1990'larda Mültecilerin Durumu 52
2.5.2. Yüksek Komiser Sadoko Ogata Dönemi ve Mülteciler için Yurda Geri Dönüş 53

3. KÜRESEL BİR KURUM OLARAK UNHCR VE 21.YÜZYILDAKİ FAALİYETLERİ 55

3.1. 21.Yüzyıllın Başlarında UNHCR 55
3.1.1. Yüksek Komiser Ruud Lubbers Dönemi ve Göçmen Algısının Değişmesi 55
3.1.2. Yüksek Komiser Antonio Guterres Dönemi ve UNHCR'e Etkisi 58
3.1.3. UNHCR ve 2010'lu Yıllar 62
3.1.4. Dönemin Küresel Göç Sorunları 62
3.2. Küresel Bir Kurum olarak UNHCR 65
3.2.1. Birleşmiş Milletler Sistemi İçerisinde UNHCR 66
3.2.2. UNHCR İcra Komitesi 67
3.2.3. UNHCR ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 69
3.2.4. Yüksek Komiser 70
3.3. UNHCR'nin Faaliyetleri 71

SONUÇ 75

KAYNAKÇA 78

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Kuruluşundan İtibaren Küresel Olarak UNHCR'nin İlgi Alanındaki Kişiler . 20

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. En Çok Mülteci Barındıran Ülkeler 63
Şekil 2. Yerinden Edilmiş İnsanların Barındığı Bölgeler 64

KISALTMALAR

AB	**:**	Avrupa Birliği
ABD	**:**	Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	**:**	Afrika Birliği Örgütü
a.g.e.	**:**	Adı Geçen Eser
b.	**:**	Baskı
BM	**:**	Birleşmiş Milletler
C.	**:**	Cilt
ed	**:**	Editör
ECOSOC	**:**	Ekonomik ve Sosyal Konsey
ExCom	**:**	Birleşmiş Milletler İcra Komitesi
IASC	**:**	Inter-Agency Standing Commitee, Kuruluşlararası Daimi Komite
IGO	**:**	The Inspector General'S Office, Müfettiş Genel Ofisi
ILO	**:**	International Labour Organization, Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	**:**	Internatioan Organization For Migration, Uluslararası Göç Örgütü
LWF	**:**	Lutheran World Federation, Lüteriyen Dünya Federasyonu
NATO	**:**	North Atlantic Treaty Organization, Kuzey Atlantik Antlaşmaları Örgütü
s.	**:**	Sayfa
S.	**:**	Sayı
SSCB	**:**	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	**:**	Türk Dil Kurumu
UNDP	**:**	United Nations Development Programme, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNDRO	**:**	United Nations Disaster Relief Cordinator, Birleşmiş Milletler Afet Yardım Koordinatörlüğü
UNHCR	**:**	United Nations High Commissioner For Refugees, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

vb. **:** ve Benzeri

vd. **:** ve Diğerleri

Y **:** Yıl

GİRİŞ

Küresel göç sorunları günümüzde uluslararası alanda önemli bir yer edinmektedir. Küresel göçler tarih boyunca gerçekleşmiş ve sonrasında ise etkilerini tüm dünya da göstermiştir. İnsanların göç etmesine sebep olan birçok etken vardır. İnsanlar bazı itici ve çekici faktörler sonucu göç etmektedirler ve insanları göçe iten ekonomik ve siyasi nedenler gibi birçok göçe iten faktör olmakla birlikte ekonomik ve sosyokültürel etkenler sonucu göçü çekici kılan faktörler de vardır. Küresel göç 21.yüzyılın en büyük sorunlarından biridir ve bu sorunlarla ilgilenen en önemli kuruluş Birleşmiş Milletlerdir.

Birleşmiş Milletlerin göç olayları ile ilgilenen organı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)' dir. Kuruluşundan bu yana dünya üzerinde gerçekleşen tüm küresel göç sorunları ile UNHCR yakından ilgilenmiştir. Günümüzde dünya üzerinde 65,6 milyon insan bulundukları yerden göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu sayı dünya üzerinde daha önce görülmemiş kadar yüksek bir yerinden edilmiş insan sayısıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ise yerinden edilmiş bu tüm insanların hukuki haklarını savunmakta ve bu mülteciler için yoğun çalışmalar yapmaktadır. UNHCR'nin bu yaklaşımları dünya üzerinde ki mültecilerin tanımlanmasında birçok hükümete ve uluslararası kuruluşlara örnek teşkil etmiştir.

Bu çalışma toplamda 3 ana bölümden oluşmakta olup araştırma süresince birçok önemli kaynaktan faydalanılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde küresel göç kavramı ele alınmıştır. Bu bölümde göçün tanımından ve Birleşmiş Milletlerin yerinden edilmiş kişilere vermiş olduğu evrensel tanımlamalardan bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölüm de insanların göç etmelerinin nedenleri araştırılmış ve göçe sebep olan etkenlere teorik yaklaşımlar da bulunulmuştur. Bölümün son başlığında ise 21. yüzyılda ve günümüzde göçün sebepleri ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Birleşmiş Milletlerin Mülteci Örgütü olan UNHCR'nin kuruluşundan ve örgütün tarihi boyunca ki küresel göç sorunlarından bahsedilmiştir. Bu bölümde İkinci Dünya savaşının sona ermesi ile birlikte Avrupa merkezli politikası olan

UNHCR'nin zaman içinde nasıl küreselleştiği ve tüm dünya üzerinde ki yerinden edilmiş kişileri nasıl odak noktası haline getirdiği bu bölümde anlatılmaktadır. Ayrıca bu bölümde dünya üzerinde oluşan siyasi krizlerin mülteci politikalarını nasıl yön verdiği ve Yüksek Komiserlerin oluşan krizleri nasıl yönettiğine değinilmiştir. Bu bölümde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin kurulmuş olduğu 1950 senesinden bu yana 21.yüzyıla kadar ki olan küresel göç sorunlarının yaklaşımı ve bu dönem de ki önemli yüksek komiserlerinin eylemleri ele alınmıştır.

Çalışmanın 3'üncü ve son bölümünde ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği küresel bir kurum olarak ele alınmıştır. Bu bölümün içerisinde UNHCR'nin Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde ki yerine değinilmiştir. Ayrıca mülteci örgütünün 21.yüzyılda ki faaliyetleri ve günümüzde ki işlevi ele alınmıştır. Üçüncü bölüm de son olarak dünya üzerinde ki mültecilerin durumu ve günümüzde ki yerinden edilmiş kişilere yönelik gerçekleştirdiği eylemler hakkında güncel bilgiler verilmiştir.

Günümüzde dünya üzerinde gerçekleşen birçok küresel göç sorunu ile Birleşmiş Milletler yakından ilgilenmektedir. Birleşmiş Milletlerin mülteci örgütü olan UNHCR ise küresel göç sorunlarına çözüm bulmak için eylemler yürütmektedir. Bu çalışmada ise küresel göç sorunlarına ve bu sorunlar ile ilgilenen Birleşmiş Milletlerin faaliyetleri ele alınmıştır.

1. KÜRESEL GÖÇ OLGUSU

İnsanlığın ortaya çıktığı tarih boyunca ortaya çıkan süreç, göç olaylarının yaşandığı ve bu hareketlerin oluşturduğu tarihi süreç olarak ta kabul edilir. Tarih boyunca insanlar ilk insandan bu yana daha iyi şartlar elde edebilmek adına göç edip durmuştur. Bu göçler sonucunda ise birçok başka grupla karşılaşmış ve etkileşim kurarak birbirlerinden pek çok şey öğrenmişlerdir. İnsanların yerleşik hayata geçmesi ile birlikte göç hareketlerinin yoğunluğu ve alanı da giderek değişmiştir. Fakat temel olarak göç insan hayatında ki önemini ve yerini korumayı sürdürmüştür. Böylece göç insanoğlunun değişmez ve en sürekli öğelerinden biri olmuştur.[1] İnsanlığın değişmez öğelerinden olan göçün birçok tanımı ve sebebi bulunmak ile birlikte, insanların göç etmesine neden olan ekonomik, coğrafi, tabii ve hatta askeri nedenlerde etkisini göstermiştir.[2]

1.1. Göç Kavramı

Göç başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla bulunduğu ülkeden ayrılma eylemi olarak tanımlanmıştır.[3] Türk Dil Kurumu (TDK) güncel Türkçe sözlüğünde göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebepler ile bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret şeklinde açıklanmaktadır.[4]

Göç olgusu, bireylerin yaşamlarını sürdürmekte olduğu yerlerde, sürekli bulundukları sosyal yapılarda, sahip bulundukları finansal varlıklarda kısacası toplumsal hayatın pek çok unsurunda kaçarak veya kaçmak zorunda kalarak yeni yaşam ortamlarına kapı açması olarak tanımlanabilmektedir.[5] Daha büyük çaplı bir göç olgusu tanımı yapılacak olursa bir konumdan öteki bir konuma gerçekleştirilen, siyasal, sosyokültürel ve bireysel

[1] Haydar Çakmak v.d. , **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler**, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2014, s.288 – 289.
[2] T.C. Dışişleri Bakanlığı Ekonomik ve Sosyal İşler Müdürlüğü, **Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları**, Ankara, 1973, s.3.
[3] https://www.iom.int/key-migration-terms#Migration (Erişim Tarihi 24.12.2017).
[4] www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi 24.12.2017).
[5] Aykut Toros, **Sorunlu Bölgelerde Göç**, Ankara, Global Strateji Enstitüsü Yayınları, 2008, s.9.

dinamiklerin etkisi altında kalan kısa, orta ve uzun süreli olabilen bu hareket, geriye dönüş düşüncesiyle veya sürekli yerleşim hedefinde bulunan bir düşünce ve yer değiştirme hareketi olduğu anlaşılmaktadır.[6]

Göç olgusu hakkında birçok farklı tanımlamalar mevcuttur ve göç olgusu karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bunun sonucunda ortaya çıkan bu durum, göç olgusu ile ilgili tanımlar da çeşitliliğe sebep olmakta ve göç hareketlerini sınıflandırılmasında da aynı çeşitlilik gözlemlenmektedir. Fakat herkes için ortak olan göç hareketti toplumların sosyoekonomik, demografik, kültürel yapısını ve bu yapıların gelişimini şekillendiren dinamik bir süreç şeklinde görülmektedir. Bir toplum ve devlet için göç hareketinin alanı sadece politik, kültürel, toplumsal, yönetsel, finansal ve hukuksal yönlerden ibaret değildir. Bu göç olgusu, insanları ve toplulukları can güvenliğinden temel insan haklarından ve yaşama hakkından yoksun bırakma gibi çok boyutlu ve insani özelliği olan bir olgudur.[7]

Bireylerin bulundukları yerden başka bir yere yerleşmek amacı ile gitmeleri göç olarak nitelendirilmektedir. Göç edilen yerin aynı devletin sınırları içinde bulunduğu durumlarda iç göçten söz edilir. İç göçlerin oluşturdukları sayısal büyüklüklerin yanında, göç eden kişilerin nitelikleri devlet politikalarında ve alınacak kararlarda önemli etkilere sahiptir.[8] Göç edilen bölge başka bir ülkenin toprakları içinde ise bir başka söylemle uluslararası bir sınır aşılıyor ise uluslararası göçten (International Migration) bahsedilir.[9]

Küresel göç olgusu günümüzde değişmekte olan şekilleri ve yeni kategorileri ile hakkında düşünülmesi gereken ciddi toplumsal kavramlardan biridir. Genellikle bulundukları yeri sosyal, finansal, kültürel, ailevi, çevresel sebeplerden ötürü terk ederek farklı yaşam koşulları oluşturmak hedefiyle yeni bir bölgeye yerleşmek şeklinde tanımlanan küresel göç, 21.yüzyılda gelinen durum göz önüne alındığında tanım olarak çok farklı bir boyut kazandığı görülmektedir. Günümüzde küresel göçler ve göçmenler sığınmacı, kaçak işçi,

---

[6] Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2004, S.12.
[7] Bülent Akıncı, Ahmet Nergis ve Ercan Gedik, Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul**, Göç Araştırmaları Dergisi**, S.2 2015(Temmuz-Aralık) , s.61-62.
[8] T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)** , Ankara, 2008, s.33.
[9] Yücel Acar, İbrahim Kaya ve Mahir Gümüş, **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**, Ankara, USAK Yayınları, 2010, s.11.

salt mülteci olarak bulundukları yerlerde kalmakta, toplumsal olgularda ki mevcut değişim ile birlikte daha farklı kategoriler de gündeme gelmektedir.[10]

Küresel göç kavramı genel tanımlaması ile dünyayı tamamıyla ilgilendiren ciddi bir sosyal hareketliliği ifade etmektedir. İnsanoğlu tarihsel süreçte birçok nedenden dolayı göç etmiştir. Bu yüzden göç olayları sebebi ile göç alan ve göç veren yerleşim yerleri ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Göç olgusu sebepleri kadar sonuçları ile de önemli değişimler gösteren bir kavramdır. Göç eden insanlar sadece fiziksel anlamda bir yer değiştirme hareketinde olmayıp aynı zaman da inançlarını, yaşam tarzlarını, kültürlerini, maddi ve manevi tüm değerlerini göç ettikleri bölgeye taşırlar. Bu yüzden göç önemli toplumsal ve sosyal faktörleri olan ciddi bir araştırma konusudur.[11]

Günümüzde gerçekleştiği gibi, geçmiş dönemlerde de insanlar yaşam kalitelerini arttırmak veya hayatlarını koruyabilmek sebebi ile göç etmek istemiş ya da göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu yüzden bu durum göz önüne alındığında göçün başlıca iki çeşidi olduğu söylenebilmektedir. Bunları zorunlu ve gönüllü göçler olarak sınıflandırmak mümkündür. Gönüllü göç hareketleri daha yüksek gelir elde etmek amacıyla ve daha kaliteli bir hayat sürmek için bulunduğu yerden başka birileri genellikle belli bir süre için yaşamak üzere gerçekleştirdikleri göç hareketleridir. Zorunlu göç ise bulundukları ülkenin politik otoritesiyle düşünce ayrılıkları bulunan veya yaşadığı ülke de bulunan etnik, dinsel vb. ayrımların kendileri üzerinde tehlike oluşturdukları nedeni ile göç etmeleri durumudur.[12]

Küresel göç ciddiye alınması gereken birçok unsuru içinde barındıran ve hem devletlere hem de sıradan insanları etkisi altında bırakan karmaşık bir kavramdır. Küresel göç hareketleri ülke içinde gerçekleştirilen göç hareketlerinin aksine devletlerin sınırlarını aşan ve birden fazla devleti ilgilendiren hareketlerdir. Gerçekleştirilen tüm göç hareketleri gittikleri ülkelerin yasal düzenlemelerine tabi olmaktadırlar. Göç ettikleri devletin yasal düzenlemelerinden sorumlu olmaktadırlar. Göç eylemlerinin küresel

[10] Muammer Tuna v.d. , **Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2014, s.38.
[11] Yakup Bulut v.d. , **Uluslararası Göç ve Mülteci Sorunun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü**, Kocaeli, Umut Tepe Yayınları, 2015, s.16.
[12] Çakmak, **a.g.e** s.289.

boyutu her zaman olmuş olması ile birlikte bu küresel göçün daha fazla ciddiyet kazanması ve gittikçe daha fazla ilgi çekmesi 20.yüzyılda başlamaktadır.[13]

1.1.1. Göç Eden Kişilerin Evrensel Tanımı

Göç kelimesinin evrensel dilde ki anlamına bakacak olursak, kelimenin İngilizce tanımı "migration" şeklinde ifade edilmektedir. Fakat bunun yanı sıra yerinden edilmiş kişiler için yani göçmenler için tanımları İngilizcede farklı tanımlamalarla bakış açıları şekillenmektedir. Başka bir devletten başka bir devlete göç yapan kişilere "emigration" tanımı kullanılır. Bu tanımda göçmenin terk ettiği devlet açısından dış göç söz konusu olduğu için, bu göç eden insanlara başka bir ülkeye göç ettikleri için "emigrant" tanımı kullanılmaktadır. Bu konudaki bir başka küresel tanım ise "immigration" tanımı kullanılmaktadır. Bu tanımda bir devlete yapılan göç akını belirtilmektedir. Burada da devlet içine göç eden kişiye "immigrant" tanımı kullanılmaktadır. [14]

Mülteci kelimesinin İngilizce karşılığı "refugee" kelimesidir. Refugee kelimesi ile göçmen kelimesi karıştırılmamalıdır. Mültecinin anlamı göçmen tanımına kıyasla daha özel bir konuyu ve hareketi çağrıştırmakta, bununla birlikte uluslararası literatürde de mülteci ve göçmen sözcükleri birbirinden ayrı olarak ifade edilmektedir. Göçmen sözcüğü de kendi alanında kategorilere ayrılmaktadır. Bu kategorilerde başlıca eğitim, sağlık ve turizm amacı ile göç eden kişiler, farklı ülkeden gelen işçiler ve girişimciler, göç ettikleri ülkeye legal yollarla ulaşıp yerleşme hedefi belirleyenler ile illegal şekilde ülkeye ulaşıp kaçak konumunda bulunan göçmenler ve yeni yaşam sahası bulmak için gelen mülteciler yer almaktadır. [15]Bu şekilde göçmenler evrensel dilde birçok şekilde tanımlanabilir.

Sığınmacı tanımı ise statüsü belli olmayan yerinden edilmiş kişiler için kullanılır. Ülkesini terk edip, mülteci olma iddiası ile başka bir ülkeye yerleşen ve henüz uluslararası

[13] **a.g.e.**,s.289.
[14] Akıncı, **a.g.e.**, s.64.
[15] **a.g.e.**,s.64

otoriteler veya kurumlar tarafından kendisine tanım koyulmayan ya da Birleşmiş Milletler tarafından statülerine karar verilmemiş kişilere sığınmacı denir.[16]

1.1.2. Birleşmiş Milletler için Mültecilerin Statüsü

Uluslararası örgütler, uluslararası toplumun barış ve istikrar ihtiyacını sağlar.[17]Birleşmiş Milletler kuruluşunun başlıca hedefi dünya barışını korumaktır.[18] İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 10 Aralık 1948 senesinde imzalandığında kişilerin temel hak ve özgürlüklerinden fark gözetmeksizin faydalanabilmeleri maddesi için karar alınmıştır. Bu yüzden dil, inanç, ırk farkı dikkate alınmadan bütün bireylerin aynı haklara sahip olduğu ve emniyetlerinin oluşturulması zorunluluğu kabul edilmiştir. Bu sebeple mültecilerin de bu görüşler açısından korunması gerekmektedir. Mültecilerin korunması konusunda uluslararası kamuoyunda söz sahibi kuruluş Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees- UNHCR) 'dir. Birleşmiş Milletler (BM) Mülteci Örgütü yapısı itibariyle mültecilerin korunması açısından imzalanan küresel sözleşmelerin uygulanmasını takip edilmesini kendisine göre edinmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 14 Aralık 1950 senesinde bir konferans verilmiş ve bu verilen konferans ardında İsviçre'nin Cenevre şehrinde 28 Temmuz 1951 senesinde " Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme " imzalanmıştır. İmzalanan bu sözleşme 22 Nisan 1954 senesinde yayımlanarak uygulamaya konmuştur. [19]

28 Temmuz 1951 senesinde imzalanan mültecilerin statüsünü belirleyen bu sözleşmede, mülteci, " milliyeti, inancı, etnik kökeni veya belirli bir toplumsal gruba aidiyeti ya da politik görüşü sebebiyle şiddete maruz kalacağı düşüncesinde içinde haklı bir endişe taşıyan ve vatandaşı olduğu devletin içinde bulunmayan ve o devletin korumasından faydalanamayan ya da aynı endişe sebebiyle faydalanmak istemeyen" kişidir.[20] 1951

[16] Murat Yılmaz v.d., **Irak Baas Diktatörlüğünden ABD Hegemonyasına İnsani Durum**, İstanbul, İ.H.H Yayınları, 2003, s.171-172.
[17] Mesut Hakkı Caşın, **Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları**, C.2, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2013,s.199.
[18] İlyas Doğan, **Devletler Hukuku**, 5.b., Ankara, Astana Yayınları, 2013, s.137.
[19]Akıncı, **a.g.e**., s.64-65.
[20] UNHCR, **Dünya Mültecilerinin Durumu 1997-1998,** Ankara, Oxford University Press,1997,s.51.

senesinde imzalanan sözleşme uluslararası alanda mültecilerin haklarının korunması için temel belge konumuna gelmiştir.[21]

31 Ocak 1967 tarihinde New York'ta mültecilerin statüsüne ilişkin protokol imzalandı. Bu protokolün imzalanmasındaki amaç 1951 sözleşmesindeki tanımın yeni mülteciler için yeterli olmamasıydı. 1967 Protokolü'ne göre soğuk savaşın bir parçası olarak etnik şiddet ve cinsiyete dayalı zulüm sebebiyle 1951 sözleşmesindeki tanımı yeni mültecilere karşı yetersiz olacağı tasvir edilmektedir. Ayrıca önceki tanımlamanın güvenlik açısından özellikle de terör ve organize suçlara karşı duyarsız olduğu gözlenmektedir. [22] 1967 Protokolü ile birlikte mültecilerin statüsüne ilişkin tanım daha kapsamlı bir hale gelmiş ve alanı genişlemiştir.

10 Eylül 1969 senesinde ise Afrika Birliği Örgütü mülteci tanımını daha da genişletti. 1951'de imzalanan mültecilerin statüsü ile ilgili sözleşme uyarınca " bir mülteci ırk, din, milliyet, belirli bir toplumsal gruba üye olma veya politik görüşe dayalı sebepler nedeniyle aşırı baskı endişesine sahiptir " tanımını daha kapsamlı hale getirdi.[23] 1969 sözleşmesi bu tanımlamayı " dış saldırganlık, işgal, yabancı hâkimiyeti veya kamu düzeni ciddi biçimde rahatsız eden olaylar nedeniyle" şeklinde herkesi kapsayacak biçimde genişletti. [24]

Küresel göç sorunları ile birlikte uluslararası göç eden insanlar göç ettikleri ülkeler de ne tür haklara sahip oldukları ve göç ettikleri ülkede bulunan haklarından göç ettikten sonra faydalanıp faydalanamayacakları oldukça ciddi sorunlardır. Çünkü göç eden kişiler ile ilgili birçok ülkenin göçmenlere ilişkin pek çok farklı uygulaması bulunmaktadır. Ayrıca göçmenler için uluslararası kamuoyunda uymaları gerektiği bir takım kurallar bulunmaktadır.[25] Göç eden bu mültecilerin durumunu Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği takip etmektedir. Ayrıca mültecilerin haklarını savunup onlara yardım etmektedirler.

---

[21] Murat Saraçlı, **Uluslar arası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s.121.
[22] http://legal.un.org/avl/ha/prsr/prsr.html (Erişim Tarihi: 01.01.2018).
[23] BMMYK Türkiye ve T.C. İçişleri Bakanlığı, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Ankara, 2005, s.71.
[24] http://www.unhcr.org/news/briefing/2009/9/4aa641da6/africa-40th-anniversary-oau-1969-refugee-convention.html (Erişim Tarihi:01.01.2018).
[25] Tuna, **a.g.e.** , s.214.

1951 yılında imzalanan mültecilerin statüsüne ilişkin sözleşmede yapılan tanımlamalarda yer almayan ve günümüzde dünya üzerinde pek çok kez gözüken bir kavram da ülkesi sınırları içerisinde yerinden edilen bireylerdir. Yerinden edilen bu bireyler hali hazırda ülkelerinin sınırları içerisinde yer almış ve ülke sınırlarından dışarı çıkmadıkları için uluslararası hukukta mültecilerin faydalanabileceği haklardan faydalanamazlar. Buna rağmen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yerinden edilmiş bu bireylerin güvenliğini sağlamak ve onlara yardımcı olmak amacı ile birçok dikkat çeken bildiri yayınlamıştır. Fakat ülkeleri içerisinde bulundukları yeri terk etmek durumunda kalan bu bireyler açısından uluslararası olarak kabul görmüş evrensel bir sözleşme ya da bu kişilerin hak ve ihtiyaçlarını gözlemleyen ve sadece bu ihtiyaca yönelik çalışan bir evrensel kuruluş bulunmamaktadır. [26]

Küresel göç olgusu ile birlikte ortaya çıkan göç krizlerinde bulunan bireyler için birçok tanımlama kullanılmakla beraber en belirgin olarak mülteci tanımı kullanılmaktadır. Günümüzde mülteci tanımı yukarıda bahsettiğimiz şekilde evrelerden geçerek günümüzdeki halini almıştır. Mülteciler için Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen bu tanımlar günümüzde mültecilerin statüsüne ilişkin en belirgin tanımlardır. Yerinden edilmiş bireyler için uluslararası platformda söz sahibi kuruluş Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'dir. BM Mülteci Örgütü yerinden edilmiş bireylerin korunmasında, destek sağlanmasında ve uluslararası platformda haklarının savunulmasında yardımcı olmaktadır.

Küresel göç olgusunun günümüzde dünya üzerinde belirleyici bir niteliği vardır. Günümüzde dünyada kendi ülkesi dışında başka bir ülkede iki seneden fazladır yaşamakta olan sayıları 200 milyonu aşan göçmen birey vardır. Ayrıca dünya üzerinde her sene sayıları 1 milyarı geçen insan uluslararası seyahatlerde bulunup başka ülkeleri ziyaret etmektedirler. Küresel göç kavramı, günümüz dünyasında 21. yüzyılda siyasi, sosyal ve ekonomik olarak önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı

[26] Başak Kale, **Uluslararası İlişkilere Giriş, Nüfus Hareketleri ve Göç**, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, İstanbul, Küre Yayınları, 2014,s.404.

sıra mültecilerin haklarının korunması açısından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği açısından çok büyük bir etkene sahiptir.[27]

1.1.3. Birleşmiş Milletlerin Yerinden Edilmiş Kişilere Yaklaşımı

Dünya üzerinde git gide çok daha fazla miktarda birey birçok nedenler ve onların bu kararını tetikleyen sebepler nedeniyle uluslararası sınırları geçip göç ettiler. Bu geçen sığınmacıların ve mültecilerin git gide artması nedeniyle göçün türleri ve diğer göçmenlerden ayırt edilmesi de giderek zorlaşmaya başladı.[28] Göçmenlerin giderek artması göçmenlere ilişkin tanımın yapılmasında zorlanma gibi nedenler bu bireylerin uluslararası kamuoyunda varlıklarını göstermelerini de zorlaştırdı.

Uluslararası literatürdeki bu tür karmaşasını aşmak için birçok terim kullanıldı. Bazı tanımlarda mülteciler ve diğer göç eden bireylerin göç ettikleri yer ve göç etme nedenleri hükümetlerin bu bireylere yaklaşımını giderek karmaşık hale getirdi. Bu amaçla mültecilerin yapmış olduğu bu eğilim "sığınma-göç rabıtası" şeklinde tanımlandı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ise küresel göç sorunlarının giderek artmasıyla birlikte artan karmaşık tanımlamaları türlerine ayırmak için "karma göç" "mülteciler ve küresel güç" şeklinde birçok ifade kullandı. Karma göç günümüzde büyük çaplı küresel göç sorunlarının yaşandığı Akdeniz, Karayipler, Aden Körfezi ve Amerika Birleşik Devletleri(ABD) ile Meksika sınırında olduğu gibi diğer bölgelere göre daha büyük sıkıntılar oluşturmaya devam etmektedir. [29]

Karma göçün ortaya çıkmasıyla birlikte bu bağlamda hangi bireylerin uluslararası korumadan faydalanabileceği gibi yeni sorunlarda ortaya çıktı. Bu günlerde dünya üzerinde eskisine göre daha fazla birey uluslararası küresel göç sorunlarına karışıp uluslararası göç yapmaktadır. Bu yüzden 1951 yılında imzalanan mültecilerin statüsüne ilişkin sözleşmedeki mülteci tanımı alanına girmeyen birçok insan koruma beklemektedir ve bu korumayı bekleyen savunmasız insan sayısında da düzensiz bir şekilde artış olmaktadır. Bu tarz koruma faaliyetlerine sebep olan iki farklı engelin olduğu

[27] Alexander Betts, Gil Loescher ve James Milner, **BMMYK: Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği**, çev. Özgün Emre Koç, İstanbul, İkü Yayınevi, 2017, s.175.
[28] **a.g.e.**,s.175.
[29] **a.g.e.**, s.176.

varsayılabilir. Bu varsayımlar ulaşım sebebiyle oluşan sebepler ve menşe ülkedeki yani göç edilen durum olarak gösterilebilir. [30]

Ulaşım sebebiyle oluşan koşullar yüzünden çıkan ihtiyaçlar, göçmenlerin seyahatleri boyunca onlara karşı oluşabilecek tehditler ve tehlikeler ile ilgilidir. Birleşmiş milletler ise UNHCR ile birlikte ülkelerinden göç etmek durumunda kalmış, göç esnasında yolda kalan, insan kaçakçılığına maruz kalanlar ve bulundukları ortamda şiddet uygulanan kişiler için çözümler aramaya başlamıştır. Bu çeşit durumlarda birçok kez Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü bu bireylerin 1951 sözleşmesi kapsamının dışında kalmaları nedeniyle yardım ihtiyaçlarının giderilmesinde etkisiz kalmışlardır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu söz konusu olan eksikliklerin giderilmesi için başka aktörler ile işbirliği kurarak birçok çalışma yürütmektedir. [31]

Hukuki statüler, birtakım şartlar taşıyan bireylere belirli, birtakım özelliklerin yüklenmesini sağlar.[32] Menşe ülkede yani göç veren ülkede oluşan küresel göç sorunları 1951 sözleşmesinde mülteci olarak tanımlanmayan mültecilerin korumasına yönelik uluslararası hukuku kullanarak bir eylem planı yapmaları ile ilgilidir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu insanlara uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde yardım etmeye çalışır. Küresel göç sorunlarını tetikleyen birçok yeni etken gün yüzüne çıktı. Pek çok sayıda birey menşe ülkelerden birçok yeni ve farklı gerekçe ile bulundukları ülkeyi terk etmek durumunda kaldılar. Bu oluşan yeni göç sorunlarında ki bireyleri Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü "Hayatta kalmak için göç edenler" olarak isimlendirdi. Irak, Myanmar, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kuzey Kore, Haiti ve Zimbabve gibi yerlerde ki oluşan kötü koşullar yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan mülteciler, mültecilere ilişkin statüde mevcut uluslararası mülteci koruma sistemini dışında kalıyorlardı. Bu uluslararası mülteci koruma sistemi dışında kalan birçok insana yardım için uluslararası kamuoyunda birçok belirsizlik ortaya çıkmaktaydı. Bu çeşit durumlarda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yardıma muhtaç bu

[30] **a.g.e.**,s.176.
[31] **a.g.e.**. s.176-177.
[32] Neva Övünç Öztürk, **Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015,s.47.

insanlar için nasıl çalışmalar yapabileceği hakkında ve bu mültecilerin hakları için birçok çalışma yapmaktadır.[33]

Küresel göç sorunlarının giderek artması ile birlikte Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü için de yeni çözüm olanakları artmıştır. Günümüzde UNHCR için mültecilere yönelik yeni kalıcı çözümler ortaya çıkmıştır. Bu çözümlerden biri de iş gücü göçü olarak adlandırılır. Günümüzde birçok mülteci süresiz olarak kamplarda düzensiz bir hayat geçirmek yerine başka göç yolları bularak kendi uluslar aşırı çözüm yollarını keşfetmektedirler.[34] Mülteciler daha düzenli bir hayata geçebilmek için iş gücü göçünde bulunurlar. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü ise bu göç şeklini mülteciler için kalıcı bir çözüm olarak görmektedir. Bunun sebebi ise iş gücü amacıyla göç eden mültecilerin göç ettikleri bölgelere yaptıkları işgücü katkısı ve bu göç ettikleri ülkede ki hayatta tutunmaları ve bu sayede düzenli bir hayatta geçmeleridir. Bu çözüm yolu ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği adına mülteci kamplarında uzun süre barınma durumuna karşı mültecilere uygulanabilir bir alternatif sunmaktadır.

1.2. Göçün Sebepleri

21. yüzyılda göçe sebep olan nedenlere baktığımızda aklımıza ilk gelen soru insanlar neden göç eder sorusudur. İnsanlar birçok sebepten dolayı göç etmektedir. Profesyonel işgücü göçü, uzun ve kısa süreli işgücü göçü, alternatif hayat biçimleri için göç, yasadışı göçü, sığınmacı ve mülteci göçü gibi göç hareketleri temel göç hareketlerini oluşturmaktadır.[35] Göç eden insanları göç etmeye iten temel etkenler; ekonomik, politik, mesleki, şiddette maruz kalma, duygusal (kişisel hedefler ve ailevi) emeklilik (uygun şartlar ve yaşam koşulları), kişisel (bulundukları ülkeye ve topluma duyulan nefret ve benzer sebepler) gibi etkenleridir.[36]

21. yüzyılda ki göçlerin önemli bir kısmı da ekonomik nedenlerden dolayı gerçekleşen göçlerdir. Göç eden bu insanların temel göç sebepleri gelir düzeyleri ile alakalıdır. Gelir

[33] Betts, **a.g.e.**., s.177.
[34] **a.g.e.**,s.177.
[35] Ayhan Kaya v.d., **Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**, ed. Muammer Tuna, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2014, s.13.
[36] Vedat Akman, **Küresel Göç Hikâyeleri**, İstanbul, Yakamoz Yayınları, 2007, s31.

düzeyleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekte bu gösterdiği farklılık sonucu ise insanların yaşam standartlarını belirlemektedir. Bu yüzden üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan bireyler daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek amacı ile gelişmiş ülkelere göç ederler. Bunun sonucunda ise arzuladıkları yüksek yaşam standartlarına ulaşırlar. Bireylerin yüksek yaşam standartlarına ulaşmak için üzerlerinde hissettikleri ekonomik göç baskısı, göç için yasal yolların bulunmaması durumunda, yasal olmayan yasa dışı yollardan göç etmelerini sağlayacak kadar yüksek olabilir. Yaşadıkları ülke dışında başka bir ülke de bir yıldan fazla kalan insanlar ise göçmen statüsünde değerlendirilmektedir.[37]

Küresel göç hareketlerinin günümüzde oluşturduğu kazanımlar dikkate alındığında küresel göçün çoğunlukla bölgeler arasında ekonomik sorunların oluşturduğu sıkıntılarla ve savaşın neden olduğu birçok sebepten dolayı gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Küresel göç sorunları geçmişte olduğu gibi günümüzde de uluslararası platform da göz önüne çıkacak bir olgu olarak gözükmektedir. Ayrıca küresel göç gittikçe artma eğilimi göstermektedir.[38] 21.Yüzyılda ki küresel göçün en önemli nedenlerinden biri ekonomik ve siyasal nedenler olmuştur.

1.2.1. Göçe Neden Olan Faktörler

Küresel göçün sebepleri ile alakalı geleneksel göç teorileri vardır. Bu geleneksel göç teorileri kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bu göç teorileri itici faktörler (push factors) ve çekici faktörler (pull factors) dir. İtici faktörler göç eden bireylerin göç ettikleri menşe ülkeden ayrılma sebeplerini göstermektedir. Geleneksel göç teorilerine göre itici faktörler ve çekici faktörler siyasi ekonomik çevresel ve dinsel olarak ayrıştırabilir.[39]

İtici faktörler de ortaya çıkan en belirgin neden ekonomik nedenlerdir. İtici ekonomik nedenler bireylerin aldığı düşük ücretler, işsizlik durumları ve geçim sağlayamama gibi nedenlerdir. Siyasal olarak itici faktörler ise bir bireyin siyasi düşünceleri yüzünden bulunduğu ortamdan dışlanması ve yaşadığı toplumdan uzaklaştırılması olarak gösterilebilir. Siyasal nedenlerden dolayı bulundukları yerleri terk eden insanların siyasal

[37] **a.g.e.**,s.31.
[38] Kale, **a.g.e.**., s.294-295.
[39]Acar, Kaya, Gümüş, **a.g.e.**., s.20.

olaylar yüzünden kendilerine yapılan baskı sonucunda yaşamlarını korumak adına göç ettikleri görülmektedir. Siyasal faktörler içine kapsamlı olarak ideolojik düşünce, ırksal, felsefi ve başka düşünceler de girmektedir. İtici dini faktörler de ise insanların bulundukları toplumda dinleri yüzünden zulme maruz kalmaları ve bulundukları toplumdan dinleri yüzünden dışlanmaları olarak gösterilebilir. Dünya üzerinde görülen deprem, kuraklık, kasırga, sel baskınları gibi birçok doğa koşullarının neden olduğu göçler de itici çevresel faktörlere örmek olarak gösterilebilirler.[40]

Ekonomik nedenlerin neden olduğu çekici faktörler ise çeşitli iş imkânlarının oluşması, gelir düzeyinin yüksekliği, sosyal devlet anlayışının varlığı, vergi seviyesinin düşüklüğü gibi sebeplerdir. Demokratik rejimlerde çoğulculuk benimsenmiştir. Bu yüzden bu topluluklar farklı görüşteki bireylere hoşgörü ve saygıyla yaklaşmaktadırlar. Menşe ülkelerinde yaşadıkları baskıcı rejimlerden dolayı göç etmek zorunda kalan insanlar göç ettikleri demokratik rejimler de yerleşme imkânı bulup refah seviyelerini yükseltmektedirler. Ayrıca demokratik rejimler din özgürlüğünü benimsediği için farklı dinlere sahip birçok insan bu demokratik rejimlerde özgürce yaşayabilir ve bu topluluklar da kabul görmeleri mümkün olabilmektedir. Bireylerin yaşam koşullarını etkileyen önemli özelliklerden biri de yaşamlarına devam etmelerine olanak sağlayan ve yaşam şartlarını kolaylaştıran iklim koşullarıyla çekici çevresel faktör olarak gösterilebilir.[41]

21. yüzyılda ki küresel göç sorunlarına baktığımızda ise günümüzde çekici faktörlerin önemini yitirdiği ve itici faktörlerin daha çok ön planda olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise göç etmek zorunda kalan bireylerin yaşamlarını kurtarmak ve hayatlarını sürdürebilmek adına göç ettikleri ülkenin çekici faktörlerini göz önüne almadan yerleştikleri yerleri terk ettikleri gözlemlenmektedir.[42]Zulme maruz kalan insanlar bulundukları bölgeyi can havli ile terk ettikleri için göç ettikleri ülkenin ekonomik, siyasal, çevresel ve dinsel çekici faktörlerini göz önüne almadan hayatta kalmak için göç ederler. Bu göç eden bireylere neden olan en önemli faktör ise bu insanların göç etmesine neden olan itici faktörlerdir. 21.yüzyılda ise insanlar itici faktörlerin etkisi ile göç etmek durumunda kalmaktadırlar.

---

[40] **a.g.e.**., s.20-21.
[41] **a.g.e.** s.21.
[42] **a.g.e.** s.22.

1.2.2. Göçün Sebeplerini Açıklayan Göç Teorileri

Göçe sebep olan itici ve çekici faktörler dışında da göçün sebeplerini açıklamaya çalışan birçok teori vardır. Bu teorilerden biri olan neoklasik ekonomik teoriye göre göçe neden olan temel sebep iş gücüne olan dünya üzerinde ki taleptir. Bu teoriye göre insanları ülkesinden koparan birçok sosyal, kültürel, politik ve finansal sebep bulunmaktadır. Bu sebeplerden dolayı insanlar iş gücü emeğini fazlasıyla alabileceği ve yüksek maaşlara olan ülkelere göç etmesi doğal olarak karşılanır.[43] Neoklasik ekonomik teoride insanlar finansal durumlarını yükseltmek amacıyla daha iyi gelir sağlayabilecekleri ve emek gücü arzının az olduğu ülkelere göç etmek isterler.

Göçe sebep olan faktörleri açıklayan teorilerden olan bölünmüş işgücü piyasası teorisine göre gelişmiş ekonomiler içinde bulundukları yapısal özelliklerden dolayı işgücü göçüne her zaman ihtiyaç duyarlar.[44] Çünkü gelişmiş ekonomiler kendi büyümeleri ile birlikte her zaman yeni iş olanakları sunar. Bu yüzden bu ülkeler iş gücüne ihtiyaç duyarlar. Ekonomisi gelişmiş ülkeler göçün sebepleri olan çekici faktörler göz önüne alındığında göç edilmek istenen bölgelerdendir. Bu yüzden çekici faktörler nedeni ile göç etmek isteyen bireyler bu ekonomisi gelişmiş bölgelere göç ederek bu ülkelere iş gücü ihtiyacını karşılarlar. Bu şekilde hem göç eden bireyler hem de iş gücü göçü alan devletler bölünmüş iş gücü piyasasına göre karlı duruma geçmiş olurlar.

Dünya sistemleri teorisi göçe sebep olan faktörleri araştıran teorilerden biridir. Dünya sistemleri teorisine göre küresel göç kapitalist sistemin bir parçasıdır ve küresel göçe neden olan en büyük faktör kapitalizmin getirmiş olduğu sistemdir.[45] Dünya sistemleri teorisine göre kapitalist sistem de insanları göç etmeye zorunlu kılar. Kapitalist sistemin parçası olan insanlar ise göçe sebep olan itici ve çekici faktörleri göz önüne alarak göç ederler. Dünya sistemleri teorisine baktığımızda itici faktörlere ve çekici faktörlere neden olan da kapitalist sistemlerdir. Yani bu teoriye göre kapitalist sistemin oluşturduğu dünya sistemin de göç etmek olağandır.

---

[43] Rana Eşkinat ve Erol Kutlu, **Dünya Ekonomisi**, Eskişehir, Nisan Kitabevi, 2014, s.16-17.
[44] Kale, **a.g.e.** s.403.
[45] **a.g.e.**,s.403.

Küresel göçü açıklayan bir diğer teori ise sosyal sermaye teorisidir. Bu teori de göç ile ilgili kanalların, küresel güçlerin maliyetlerini azaltarak ve oluşabilecek riskleri en aza indirerek oluşabilecek faydaları yükselttiği ve bu sebeple küresel göçü desteklediğini savunmaktadır. Küresel göçe sebep olan faktörleri açıklayan bir diğer teori ise kümülatif nedensellik teorisidir. Bu teoriye göre küresel göç gerçekleştiği süreç boyunca farklı kanallarda kendi kendine devam ettirebilir kılmaktadır. Kümülatif nedensellik teorisine göre dünya üzerinde ki tüm küresel göç sorunları, göç veren sosyal alanı göçten bir sonra ki eylemin olabilmesi bakımından değiştirdiğinden, oluşabilecek bir sonra ki göç eyleminden daha fazla göç olmasını destekleyeceğini ön görmektedir.[46]

1.2.3. 21.Yüzyılda Göçün Sebepleri

Küresel göç sorunları hakkında gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda ortaya çıkan teoriler ile birlikte küresel göç sorunlarının pratikte ki görünen yüzü göz önüne alındığında, 21.yüzyılda gerçekleşen küresel göç sorunlarının günümüz dünyasının en ciddi sorunlarından birisi olduğu gözükmektedir. Gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda ortaya konulan teoriler ve göçe sebep olan faktörler göz önüne alındığında göçe sebep olan en önemli faktörlerden biri ekonomik nedenlerdir fakat 21.yüzyılda yaşanan küresel göç sorunlarına baktığımız zaman siyasi nedenlerin de ve iç savaş gibi faktörlerin de birçok küresel göç sorununa neden olduğu gözükmektedir.

20.yüzyılın sona ermesi ile birlikte 21.yüzyıl da daha önce yaşanmamış şeklinde alışıla gelmiş savaşlara göre daha şiddetli ve daha uzun iç çatışmalara sahip olan savaşlar gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu savaşlar ile birlikte birçok küresel göç sorunu da ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu küresel göç sorunlarının nedenleri 21. yüzyılda ekonomik ve siyasi olaylardır. 21. yüzyıl da birçok savaş, ekonomik kriz ve doğal afetler yüzünden küresel göçler meydana geldi. Gerçekleşen bu küresel göçler sonucunda ise birçok mülteci krizi oluştu. Bu mülteci krizlerini giderilmesi için göç veren bölgelerin neden göç verdiği ve bu bölgeler de ki göçe sebep olan konular araştırıldı. Küresel göçe neden olan sebeplere çözüm bulundukça doğal olarak küresel göç sorunları da azalacaktır.

[46] **a.g.e.**.s.403.

21.yüzyılın başlangıcında Orta Doğu, Afrika ve Asya da birçok mülteci krizi gözlemlendi. Bu göçlere sebep olan temek faktörler ise bu bölgelerde yaşayan iç çatışmalar ideolojik göçler ve kuraklık gibi iklim sebepleri olduğu gözlendi.[47] 21.yüzyılın başlarında görünmektedir ki göçe sebep olan faktörler çoğunlukla itici faktörler olmuştur. Bu dönemde Ortadoğu da başlayan çatışmalar birçok küresel göç olayına neden olmuştur. Ortadoğu da gerçekleşen savaş yüzünden insanlar kendi ülkelerinde birçok şiddette maruz kalmış ve bunun sonucunda bulundukları ülkeyi terk etmek durumunda kalmışlardır. İtici faktörlerin içinde bulunan savaş faktörü bir ülkeye sadece siyasi ve askeri olarak etkilemez. Ayrıca savaşın gerçekleştiği ülkenin sosyal ve ekonomik yapısını da değiştirir. Bu yüzden bu bölgelerden itici faktörler nedeni ile göç eden bireyler yalnızca siyasi değil savaşın getirmiş olduğu faktörler yüzünden de göç ederler. Göç etmek zorunda kalan bu insanlar genellikle göç ettikleri bölgelere hayatta kalmak için göç ederler. Bu yüzden göç ederken çekici faktörleri göz önünde almadan yaşamlarını sürdürebilmek adına çatışmanın olmadığı ve hayatta kalabilecekleri güvenli bölgelere göç ederler.

21.yüzyılın başlarında göçe neden olan bir diğer sebep ise özellikle Afrika da gerçekleşen kuraklık gibi iklim koşullarının neden olduğu göçlerdir.[48] Bu dönem de iklim koşullarının kötüleşmesi ve bunun sonucunda bu bölgeler de yaşayan insanları yaşamlarını kaliteli bir biçimde sürdürememesi sonucu yaşam kalitesinde sıkıntı yaşayan ve hatta bu sıkıntıların hayati boyuta ulaştığı insanlar göç etmek durumunda kaldılar. Bu çeşit gerçekleşen göçlerde itici çevresel faktörlerin etkili olduğunu görmekteyiz. Göç etmek zorunda kalan bu insanlar bu dönemde gerçekleşen savaş ve ekonomik nedenler dışında çevresel nedenler yüzünden göç etmek zorunda kalmışlardır. Gerçekleştirdikleri göç sonucunda ise rahat iklim şartları hayatta kalmalarını sağlayacak maddeleri olması gibi olanaklara sahip olmuşlardır. Bu dönem de gerçekleşen göçlerin sebebi çevresel sebepler olmuştur. Bu dönem de gerçekleşen göçlere neden olan çevresel sebepler sadece Afrika da ki kuraklık değil dünya üzerinde ki büyük depremler, kasırgalar vb. olaylar da etkili olmuştur.

[47] www.uhhcr.org/history-of-unchr.html, Erişim Tarihi (02.01.2018).
[48] www.unhcr.org/news-and -stories.html, Erişim Tarihi (02.01.2018).

21.yüzyıl da 2010 yılına geldiğimizde ise Arap Baharı olarak isimlendirilen toplumsal protestolar başlamıştır. Tunus'ta başlayıp Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün, Yemen gibi devletlere sıçrayan Arap baharı birçok küresel göç dalgasına neden olmuştur. Orta Doğu ve Kuzey Afrika da gerçekleşen bu ayaklanmalar sonucunda birçok siyasi lider devrilmiştir ve bu bölgeler iç savaşa sürüklenmiştir. Bu coğrafyalar da gerçekleşen iç çatışmalar sonucu birçok insan savaşın getirmiş olduğu şiddete maruz kalmıştır ve bunun sonucunda küçük gruplar veya toplu gruplar şeklinde bulundukları bölgeden kaçıp göç etmek zorunda kalmışlardır.[49]

21.yüzyılın günümüze yakın dönemlerine baktığımız zaman küresel göç sorunlarına sebep olan en önemli faktör iç savaşların ve çatışmanın getirmiş olduğu nedenlerdir. İnsanlar bu dönem de bulundukları yerleri savaş yüzünden terk etmek zorunda kalmışlardır ve bunun sonucunda daha önce hiç görülmemiş boyutta mülteci krizleri ve küresel göç sorunları meydana gelmiştir. Bu nedenlerin sebep olduğu küresel göç sorunları ile ilgilenen en önemli kurum Birleşmiş Milletlerin Mülteci Örgütü olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği olmuştur.

2010 yılından günümüze küresel çapta yerinden edinen göç eden insan sayısı görülmemiş boyutlara ulaştı. 2017 yılı sonu itibari ile dünya üzerinde çeşitli nedenlerden dolayı göç eden insanların sayısı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre dünya üzerinde ki mülteci sayısı olarak daha önce hiç ulaşılmamış bir düzeye ulaşıp 65 milyona ulaşmıştır. Günümüzde ise hala birçok yeni kriz ve birçok yeni küresel göç sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu küresel göç sorunlarının başlıca olanlarını saymak gerekir ise Suriye, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ukrayna ve Yemen'dir.[50]

Günümüzde gerçekleşen küresel göç sorunlarının sebeplerine baktığımızda ise göç veren ülkeler de yaşanan iç çatışmalar ve siyasi baskılar olduğunu görmekteyiz. 21.yüzyılda küresel göç boyut değiştirip hiç ulaşılmamış düzeylere ulaşmıştır. Örneğin günümüzde Suriye ile yapılan çatışma nedeni ile ülkelerinden komşu ülkelere kaçmak zorunda kalan mültecilerin sayısı 5 milyonu aşmıştır. Bu mültecilerin göç etmesine sebep olan ise

[49] Erdem Selman Develi , "21.Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Ekonomi Politiği", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Y.2017,C.22 (Göç Özel Sayısı), s.1348, 1349.
[50] www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi Erişim Tarihi (02.01.2018).

ülkelerinde ki siyasi olaylardan dolayı gerçekleşen savaşlardır.[51] Ortaya çıkan bu sorunlar 21.yüzyılda mültecilerin göç etmesinin en büyük nedeni olmuştur.

[51] www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi Erişim Tarihi (02.01.2018).

2. UNHCR VE KÜRESEL GÖÇ SORUNLARI

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kuruluş ismi ile United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), II. Dünya Savaşı sonrasında 14 Aralık 1950 yılında Birleşmiş Milletler Genel Meclis'i tarafından kurulmuştur. II. Dünya Savaşı özellikle Avrupa ve dünyada savaşı yaşayan coğrafyalar için büyük bir yıkım olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) kendine misyon olarak dünya barışını ve güvenliğini sağlamayı görev edinmişti. Bu büyük savaşın ardından en büyük yıkım Avrupa'da olmuştu. Bunun sonucunda ise savaş sonrasında bulundukları yerden yani evlerinden kaçan veya evlerini kaybetmiş milyonlarca Avrupalı yardım beklemekteydi. Bu yüzden Birleşmiş Milletler Genel Meclisi yardıma muhtaç Avrupalılara, Birleşmiş Milletlerin kendisine edindiği misyon ile yardım götürmek amacı ile 14 Aralık 1950 yılında kuruldu.[52]

1950 yılında UNHCR kurulduğunda dünya üzerinde 2.2milyon mülteci insan vardı. Bu mültecileri ilgi alanına alıp bu alanda çalışmalar yürüten UNHCR günümüzde ise sayıları 65 milyonu aşan mülteciyi ilgi alanına almıştır. Çalışmanın bu bölümünde örgütün kuruluşundan günümüze kadar gerçekleşen küresel göç sorunları ve UNHCR'nin bu sorunlara yaklaşımı ele alınacaktır. Kurulduğu günden bu güne Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün ilgi alanına aldığı kişi sayısı ise Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Kuruluşundan İtibaren Küresel Olarak UNHCR'nin İlgi Alanındaki Kişiler

Yıl	**1950**	**1960**	**1970**	**1980**	**1990**	**2000**	**2010**	**2018**
Mülteci Sayısı	2.12 m	1.66 m	2.48 m	9.23 m	17.54 m	21.87 m	33.92 m	65,60 m
*m: milyon kişi sayısı								

Kaynak: UNHCR, http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi: 12.01.2018)

[52] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 15.11.2017).

2.1. Soğuk Savaş ve UNHCR'nin Kuruluşu

1946-1991 seneleri arasındaki dönem Soğuk Savaş dönemi olarak bilinmektedir.[53] İkinci Dünya Savaşından sonra savaşı kazanan devletlerden olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında kutuplaşma başlamıştı. Bu kutuplaşmanın sonucunda bir ideolojik ayrılma meydana geldi. Savaşın kazanan taraflarından biri olan Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde NATO(North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşmaları Örgütü) kuruldu ve Batı Bloğunu oluşturdu. SSCB ise ideolojisine yakın ülkeler ile birlikte Varşova Paktını imzaladı. Bu gelişmeyle birlikte Doğu Bloğu oluşmuş oldu. Böylelikle Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde Batı Bloğu ile Sovyet Rusya öncülüğünde oluşan Doğu Bloğu arasında da bir üstünlük yarışı başladı ve bu döneme Soğuk Savaş adı verildi.

İkinci Dünya Savaşının ortaya çıkardığı yıkım ve tahribat, uluslararası alanda huzur ve işbirliğinin sağlanması için uluslararası örgütlenmenin gerekliliğini açık bir şekilde ortaya çıkarmıştı.[54] Aralık 1950'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulduğunda, Avrupa'da Soğuk Savaşın yoğunlaşması ve yeni mülteci akımlarının doğudan batıya taşınması ile birlikte Batı Devletleri için mülteci kaygısı da başlamış oldu. Soğuk Savaş zamanında büyük mülteci akımlarının Orta Doğu'da ve Güney ve Doğu Asya'da yaşanmasına rağmen UNHCR'nin Avrupa merkezli bir yönü vardı. Zaten kuruluşları da Batıdaki göç kaygısı yüzünden olmuştu. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün Avrupa Merkez yönü Amerika Birleşik Devletlerinin dış politika önceliklerini, NATO içindeki egemen gücünü ve Batı Bloğu ittifakını yansıtıyordu.[55] Ayrıca Soğuk Savaşın getirdiği iki kutuplu sistemin uluslararası kurallara ve hukuka tam uyularak yönetimi ve düzenlemesi çok zordu[56].

İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da yeniden yapılanma ve rehabilitasyon süreci başladı. Sovyetler Birliği ile hızla gelişmekte olan Soğuk Savaş, Birleşik Devletlerin hem

[53] Faruk Sönmezoğlu, Hakan Güneş ve Erhan Keleşoğlu, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 4.b., İstanbul, Der Yayınları, 2011, s.23.
[54] Süleyman Sırrı Terzioğlu ve Bahadır Bumin Özarslan, **Uluslararası Örgütler Hukuku**, Ankara, Adalet Kitabevi, 2016,s.14.
[55] Gil Loescher, UNHCR's Origins and Early History: Agency, Influence, and Power in Global Refugee Policy, **Centre for Refugee Studies**, S.33, (Bahar 2017), s.78.
[56] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 23.b., Ankara, İmge Kitabevi, 2013, s.203.

kendi politikasına hem de Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün politikasını yeniden gözden geçirmesine neden oldu. Böylelikle Amerika Birleşik Devletleri hem kendi mülteci politikasını hem de UNHCR'nin politikasında değişiklikler yapmak istedi. Bunun sonucunda BM Mülteci Örgütü Batılı hükümetler tarafından egemenliklerine tehdit oluşturmayacak ya da yeni mali yükümlülükler yüklemeyecek şekilde oluşturulmuştur. Bu düzenlemeyi getiren devletler mültecilere yasal koruma sağlamak ve kalıcı çözümler sunmak için teklifte bulundular. Fakat yardımda bulunulan mültecilerin maddi yardım programları yürütmek için fon garantisi vermediler.[57] Böylelikle mülteciler hükümetler için maddi sorumluluk teşkil etmedi.

İkinci Dünya savaşı sırasında Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kurumu ile Uluslararası Mülteci Örgütü'ne büyük miktarda fon sağlayan Amerika Birleşik Devletleri, UNHCR'yi mülteciler için bir koruma rolü ile sınırlandırmaya çalıştı ve mültecilere maddi yardımda bulunmaya karşı çıktı. Örgütün kuruluşundan sonraki yıl 28 Temmuz 1951'de Birleşmiş Milletlerde, mültecilerin statüsüne ilişkin Birleşmiş Milletler sözleşmesi, mültecileri savunmak için en meşru araç ve UNHCR'nin çalışmalarına ilişkin temel statüsü onaylandı. Sözleşme 22 Nisan 1954 yürürlüğe girdi ve 1951 sözleşmesini bazı belirleyici coğrafi ve ara sınırlarını ortadan kaldıran 1967 protokolü ile değiştirildi. Bu nedenle hem sözleşme hem protokol aracılığı ile UNHCR mültecilerle ilgili konularda devletlerce kabul edilen bir yasal makam olarak görülmeyi hedeflemiştir.[58]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 1954 senesinde ki çalışmaları sonucunda Avrupa'da çığır açan çalışmaları sebebi ile Nobel Barış Ödülünü almaya hak kazandı. Fakat kazandığı bu ödülün üzerinden çok geçmeden UNHCR bir sonraki büyük çaplı ve önemli bir acil durumla ilgilenmek zorunda kaldı.[59]

2.1.1. Soğuk Savaş'ın Başlaması ve İlk Mülteci Krizi

Dünyanın ilk büyük çapta Soğuk Savaş mülteci krizi, 1956 yılının Kasım ayında gerçekleşen Macar kriziydi. Macaristan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesi

[57] **a.g.e.**,s.78.
[58] Pınar Çağlayan, "An International Organization Case Within the Framework of International System : UNHCR", **Sosyal Politika Çalışma Dergisi**, S.34, Ocak-Haziran 2015, s.44.
[59] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 15.11.2017).

yaklaşık 200 bin mültecinin komşu ülkeler Avusturya ve Yugoslavya'ya göç etmesi ile sonuçlandı. Mültecilerin kitleler halinde Avusturya'ya akın etmesi ile resmi olarak Avusturya'nın UNHCR'den acil müdahale yardımı için kendisi adına diğer hükümetlere çağrı yapılması isteğinde bulundu. Birleşmiş Milletler derhal bir grup hükümetler arası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan eşgüdüm karma bir topluluk oluşturdu. Hem Avusturya'da hem de Yugoslavya'da Yüksek Komiser'in yerel temsilcileri acil durum faaliyetlerinden sorumlu gruplara başkanlık yaptı. Bunun sonucunda uluslararası mülteci yardımının yanı sıra acil durum fiziksel yardımı için gerekli verilerin toplanmasının altyapısını sağlayabilecek tek kuruluşun UNHCR'nin olduğunu göstermiş oldu. Bu durum 1956 yılında ki Genel Kurulun UNHCR'i Macar mülteciler için uluslararası acil durum operasyonunu yönetecek öncü kuruluş olarak kabul edilmesinin yolunu açtı.[60] Böylelikle UNHCR ortaya çıkan bu tarz krizlerin üstesinden gelebilecek ve oluşabilecek diğer krizlerde başvurulabilecek bir üst yapı olduğunu göstermiş oldu.

1956 senesinde Macaristan'da gerçekleşen devrim, 200 bin kişinin Macaristan'ın komşu ülkesi olan Avusturya'ya göç etmesine neden oldu. Göç eden insanları mülteci olarak tanıyan UNHCR, onlara temelde mülteci statüsü vererek ve ülkeye yerleştirilmesinde liderlik etti.
Böylece bu devrim ve sonrasındaki gelişen olaylar sonraki yıllarda insani yardım kuruşlarının mülteci krizlerine müdahale etme şekline önayak olmuş oldu.[61]

2.1.2. Macar Krizinin UNHCR için Önemi

Macar Devrimi ve sonrasında ki gelişen süreç, UNHCR tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu ortaya çıkan kriz ile birlikte, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği evlerini terk edip göç etmek zorunda kalan 200 bin insana, mülteci statüsü kazandırarak onların uluslararası kamuoyunda bir yer edinmelerini sağladı. Bunun yanı sıra bu insanların güvence altına alınmalarına neden olması UNHCR'nin bu krizlerin üstesinden gelebilecek ve mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayacak altyapıya sahip olduğunu göstermiş oldu. Bu kriz ile birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, göç ve mülteci sorunlarında yetki sahibi olan başvurulacak ilk yer ve

[60] Betts,**a.g.e.**, s.43.
[61] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi , (Erişim Tarihi: 17.11.2017).

Birleşmiş Milletlerin bu tarz olayları yönetebilecek kolu olduğunu göstermiş oldu. Bu yüzden 1956 yılındaki Macar Devrimi ve sonrasında ki yaşanan göç ile birlikte UNHCR'nin bu insanlara mülteci statüsü vermesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarihi açısından bir ilk ve başlangıç olmuştur. Böylelikle Birleşmiş Milletlerin Mülteci Örgütü olan UNHCR, BM'nin mülteciler konusunda ki söz sahibi olmuştur.

UNHCR, bir yandan Macaristan'dan göç eden mültecilerin ihtiyacı için gerekli kaynağı topladı, diğer yandan da mültecilerin diğer ülkelere yerleşmelerine ya da kendi ülkelerine geri dönüşlerini sağlayacak çözümler üretmeye devam etti. Bunun sonucunda UNHCR, Macar Devrimi sonucunda gerçekleşen mülteci krizinin üstesinden başarı ile geldi. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Macaristan mülteci krizinde ki başarısı diğer devletlere uluslararası ve bölgesel sorunların toplumsal sonuçları ile mücadele edebilecek bir uluslararası kuruluşa sahip olmanın önemini göstermiş oldu. Ayrıca kitlesel mülteci göçlerine sebep olan sorunlara gerekli müdahalenin yapılabilmesi için UNHCR Tüzüğü ve 1951 Sözleşmesi'nde bulunan mülteci tanımının kısıtlayıcı özelliklerinin üstesinden gelinmesi gerekliliğinin önemine dikkat çekti.[62]

Macaristan mülteci krizine yönelik uluslararası müdahale, sadece büyük bir mülteci krizine hükümetlerin ne kadar sürede cevap verebileceğine ilk kez göstermekle kalmadı; aynı zamanda kamuoyu, sivil toplum kuruluşları ve ibadethanelerin oynayacağı rolün çok önemli olduğunu göstermiş oldu. Bundan sonra Birleşmiş Milletler ve hükümetler dünya genelinde unutulmuş mülteci toplulukları için bağış toplanması bu konuda aktivizm oluşturulması ve detaylı çözümler üretilmesi maksadı ile tüm dünyada sivil toplum kuruluşlarına ve bireylere eşsiz bir uluslararası kampanya olan Dünya Mülteci Yılı(1959-1960) çevresinde bir araya topladı. Bu çalışmaların en dikkat çeken neticelerinden biri; Avrupa'da ki yurtlarından edilmiş kimselerin, deniz aşırı yeniden yerleşim ve yerel birleşim çözümlerinin bir bütünleşme aracılığı ile kesin olarak kamplardan kurtarılmasıydı.[63]

[62] Betts,**a.g.e.**, s.44.
[63] **a.g.e.**,s.44.

Macaristan mültecilerine ve genel anlamda da zorla yurtlarından kovulmaya dair toplumsal farkındalıkların çoğaltılmasına yönelik çalışmalarının bir sonucu olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, yakında örgütün başlıca bağışçı ülkesi olacak olan Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenini de kazandı. Bunun sonucunda örgütün finansman sağlama boyutu ve saha hizmetleri ciddi bir şekilde genişledi. Böylelikle büyük ölçüde kendi deneyimlerinin sonucunda; sermaye çağrısı yapacak otoriteye sahip olmayan, tamamı ile etkisiz haldeki bir aktörden yalnızca korunanın değil devamlı artan bir biçimde fiziksel yardımın da üzerinde duran uzun soluklu programlara ve altyapıya sahip bir kurum haline dönüştü.[64]

UNHCR'nin Macar mülteci krizinin çözülmesi için sarf ettiği çaba ve göstermiş olduğu hassasiyetin sonucunda bir farkındalık oluşturmuş ve bu olayın sonucunda daha kapsamlı çözümler üretilmeye başlanmıştır. Bu çabalar ile birlikte, Birleşmiş Milletler ve hükümetler Dünya Mülteci Yılı(1959-1960) olarak kabul edilen bir hareketin etrafında toplandılar. Ayrıca bu çalışmaların ve bütünleşme çözümlerinin toplumsal farkındalığı arttırması ve kamuoyunun büyük ölçüde destek vermesi ile birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Amerika Birleşik Devletleri'ni arkasına aldı. ABD'nin desteği sonucunda, UNHCR finansal altyapısı olan sağlam ve kalıcı bir şekilde dünyadaki kitlelere ulaşabilecek uzun vadeli vizyon ve programa sahip uluslararası bir programa dönüştü.

2.2. UNHCR'nin İlk Yıllarındaki Avrupa Odaklı Politikası

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile Avrupa'da başlayan büyük göç akımları ile yoğunluğunu Avrupa'ya vermişti. Soğuk Savaşın başlaması ile doğudan batıya doğru olan göçün etkisi ile UNHCR tüm ilgisini Avrupa'ya verdi. Avrupa'da yaptığı çalışmalar ile 1954 yılında Nobel Barış Ödülünü kazandı. Bu ödül ile birlikte büyük bir prestij kazanan kurum 1956 yılında gerçekleşen Macar Devrimi sonucunda oluşan mülteci krizini çözerek uluslararası platformda söz sahibi oldu. Fakat dünya Avrupa'dan ibaret değildi. Avrupa'da birçok göç olayı yaşanıyorken dünyada birçok göç olayları ve mülteci sorunları vardı. Yoğunluğunu

[64] **a.g.e.**,s.44.

Avrupa'ya veren Birleşmiş Milletlerin bir kurumu olan UNHCR mülteciler hakkında söz sahibi olduğunu ispatlamak için dünyadaki mülteci ve göç sorunlarının üzerine düşmesi gerekmekteydi.

UNHCR Avrupa'daki mülteci sorunları ile yeterince meşguldü. Zaten kuruluşunu tetikleyende Avrupa'daki göç sorunlarıydı. Bu zamana kadar Avrupa'daki uyguladığı politikalarda başarılı olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği başarılı faaliyetlerini ve politikalarını büyümekte olan dünyaya yönelik entegre etmenin yollarını oluşturmaya çalışıyordu. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonraki süreçte Asya ve Afrika'da Avrupa devletlerinin sömürgeleri altında bulunan ülkelerin bağımsızlık istekleri hızlı bir şekilde artmıştı. Dekolonizasyon süreci, bağımsızlığını kazanan birçok ülke ile birlikte Birleşmiş Milletler üyelerinin sayısında büyük bir yükselişe neden oldu. Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin faaliyetlerine kabul edilebilir bir etkisi oldu. Portekiz ve Cezayir'in sömürgesi olan ve Fransız yönetiminde bulunan Angola, Mozambik ve Gine Bissau'da dekolonizasyon süreci sert geçiyordu ve masum insanlar toplu bir şekilde evlerinden uzaklaştırılıyorlardı. Aynı zamanda İngiltere'nin sömürgesi altında bulunan Hong Kong, Çin'de bulunan komünist rejim yüzünden çok sayıda mültecinin buraya göç etmesine neden oldu.[65] Böylece Avrupa dışındaki göç ve mülteci olayları da Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin dikkatini çekmeye başladı.

Bu süreç takibinde UNHCR'nin Yüksek Komiserleri gerçekleşen bu gelişmelerin politik önemini kavramış görünürken Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, bağımsızlığını yeni ilan etmiş Birleşmiş Milletler 'in yeni üyelerinin bu gerçekleşen yeni göç ve mülteci olayları için uluslararası destek sağlanması yönünde yapılan baskı ile yüzleşmek zorunda kaldı. Bu gelişmeler ile birlikte UNHCR, dekolonizasyonun neden olduğu mültecilerin etkilediği diğer ülkelerin çıkarları sağlıklı bir şekilde nasıl cevap vereceği hakkında önemli bir çıkmaza girdi. Göç ve mülteci problemlerinin sadece doğudan batıya olarak anlaşıldığı idrak edildi. Avrupa'dan çok daha farklı bir şekilde ilerlemekte olan dünyada göç ve mülteci sorunları önemli ölçüde farklıydı. Birçok durumda mültecilerin problemleri; gerek UNHCR'nin kurucu üye ülkeleri arasında da

[65] **a.g.e** s.45.

olan Avrupalı sömürgeci hükümetlerin politik çıkarları ile gerekse de Birleşmiş Milletlerin bağımsızlığına henüz ulaşmış en yeni üyeleri olan devletlerin güvenlik endişeleri ile direkt olarak bağlantılıydı. Bu şekilde gelişen sorunlarda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Avrupalı devletlerin sömürgeciliğinden ve UNHCR'nin destekçisi ve ortağı olan bu devletlerin denetimindeki topraklardan göç eden mültecileri "zulüm kurbanı'' şeklinde ifade etmekten kaçınmaya çalıştı. Bu gelişmelerin ardından Birleşmiş Milletler içinde mülteci ve göç problemlerine cevap vermek için gözle görülür bir biçimde yeni bir anlayış kazandırdı. UNHCR'nin Yüksek Komiserleri Batı'da gerçekleşen politik sorunlarla uyuşmayan ve bu olaylar ile pek ilgilenmek istemiyor, ilgilense bile sömürgecilik olaylarından sonra ülkelerin baskın olmaya başladığı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na daha fazla otorite talebinde bulunmak için başvuruyordu. Böylelikle ilerleyen birkaç on yıl boyunca UNHCR, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun verdiği yetki ile zorunlu göç ile mülteci durumuna düşmüş evlerinden kovulan grupların ortaya çıkardığı problemlerin incelenmesine önayak olarak faaliyet alanını genişletti. Bu farklı davranış, Genel Kurulun Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne sorumluluklarının ardında kalan faaliyetler için gerekli altyapıyı sağlama veya yardımcı programlarını faaliyete geçirme izni verdiği "dostane girişim'' sloganı ile isimlendirildi.[66]

Böylelikle bu zamana kadar kendini Avrupa'da kısıtlayan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dostane girişim formülü ile Avrupa için aldığı desteği diğer dünya ülkeleri içinde alarak faaliyetlerine uluslar aşırı olarak devam etmiştir. Böylelikle UNHCR'nin etki alanı dünyanın birçok yerine yayılmış oldu ve kurumun evrenselleşmesine katkıda bulundu.

2.2.1. Dostane Girişim Uygulaması ve İlginin Avrupa Dışına Genişlemesi

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dostane girişimi sloganı ile adlandırdığı çözüm girişimini ilk olarak 1950'li yılların ortasında İngiliz sömürgesi altında bulunan Hong Kong'daki Çin kökenli sığınmacılar için yardım toplanmasında uyguladı. UNHCR'nin uygulamaya geçmesiyle birlikte Çin Halk Cumhuriyetinin ilan

[66] **a.g.e.**,s.45.

edilmesine süre gelen 2 sene içerisinde yaklaşık sayıları 700 bine ulaşan Çinli Mülteciler çaresiz bir şekilde yardıma mahrum bir durumda İngiltere'nin sömürgesi altında olan Hong Kong'a sığındı. Bu olay ile birlikte UNHCR'nin ilerleyen bu duruma dâhil olabilmesi için öncelikle Çin Halk Cumhuriyetinden yeni ulaşan mültecileri İngiliz sömürgesi altında olan Hong Kong hükümeti aracılığı ile sığınmacı olarak kabul edilmesine bağlı oluşan politik ve meşru problemlerin çözümlerini bulması gerekiyordu. Bu durumda özellikle Hong Kong'a sığınan 700 bine aşkın Çinli sığınmacıların, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yetki alanına dâhil olup olmadığı belirli değildi. Bunun dışında bu sığınmacı akımının, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurumunun 5 tane yeni üyesinden olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve İngiltere'nin menfaatleri ile ilişkili olması nedeni ile meydana çıkan ciddi politik problemler vardı. [67]

Bu problemler, nihayet 1957 senesinde kasım ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Çin Halk Cumhuriyetinden gelen 700 bine aşkın bu sığınmacıların "uluslararası toplumu ilgilendiren bir problem olduğu" açıklaması ile çözüme ulaştı. Böylelikle o yıllarda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğini yetki alanları dâhilinde bulunmayan sığınmacılara hiçbir şarta bakılmaksızın yardım etmesini olanaklı kıldı. Sonrasında UNHCR, Hong Kong'a sığınan Çin Halk Cumhuriyetinden gelen mültecilerin fazlasıyla muhtaç olduğu fiziki ihtiyaçların ve koordinasyonun sağlanmasına yardım etmek amacıyla ''dostane girişim'' çözümünü uygulamakla yetkilendirildi. [68] Bu durumun yaşanmasıyla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yetkisinin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun yönetimi altındaki ilk ciddi genişlemesini, UNHCR'nin karmaşık bir politik olay içerisinde eylem yapabilme kabiliyetini kanıtlanmasını ve UNHCR'nin Avrupa dışında bir mülteci kriziyle birebir ilk ciddi uğraşını teşkil ediyordu.

2.2.2. Afrika'dan Gelen İlk Talep ve UNHCR'nin Afrika ile İlk Teması

[67] Loescher, **a.g.e** s.80.
[68] Betts, **a.g.e,** s.46.

UNHCR'nin Avrupa dışında genişlemesinden sonra en önemli müdahalesi Cezayir mülteci krizine yönelik müdahalesidir. 1957 senesinin mayıs ayında Tunus, son 2 buçuk senede savaştan kaçıp Tunus-Cezayir sınırını geçen yaklaşık 85 bin Cezayirli sığınmacı için UNHCR'den fiziksel yardım talebinde bulundu. Bu yardım talebi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine Afrika'dan gelen ilk acil yardım talebi. Bu durum UNHCR için çok önemliydi çünkü bu durum örgütün üzerinde çalıştığı politik şartların ve yerine getirilmesi gereken işlevlerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. [69]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Afrika kıtasında ilk temasını Cezayir bağımsızlık savaşı sırasında, Cezayir'den kaçan 10 binlerce yardıma muhtaç insanın Fas ve Tunus'a sığınmasıyla birlikte oluşan mülteci krizi ile UNHCR bu kriz bölgesinde varlık göstermiştir.[70] Böylelikle UNHCR'nin Afrika kıtasındaki ilk eylemi Cezayir bağımsızlık savaşından sonra çıkan mülteci krizi ile birlikte olmuştur.

Cezayir bağımsızlık savaşından sonra ortaya çıkan mülteci krizinde ortaya çıkan mültecilere UNHCR'nin yardım etme kararı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği içerisinde örgütün ilerleyen zamanlarda yapması gereken eylemler konusunda ciddi tartışmaların fitilini ateşledi. Bunun nedeni Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin hali hazırda Avrupa'da bulunan binlerce sığınmacının problemlerine yanıt bulmaya odaklı kalması gerektiğine inanan örgüt içindeki bir kesimdi. Bu gelişmeler yaşanıyorken dönemin UNHCR Yüksek Komiseri Auguste R.Lindt, Cezayir bağımsızlık savaşı sonucu ortaya çıkan mülteci kriziyle birlikte Tunus'tan gelen yardım isteğinin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine Macaristan'da ortaya çıkan mülteci krizine bulunduğu müdahaleyle uluslararası toplumda kendisine kazandırdığı itibar ve uluslararası desteği kullanma fırsatı sunduğunu düşünüyordu. Bu fırsatı kullanmak önemliydi çünkü bu sayede mülteci krizleri dünyanın neresinde oluşursa oluşsun yeni mülteci krizlerine müdahalede bulunabilecek tek uluslararası örgüt ve önde gelen uluslararası sığınmacı örgütü olarak konumunu sağlamlaştırmak için mültecilere yardım eylemlerinde bulunması gerekiyordu.[71]

[69] Loescher, **a.g.e**, s.80.
[70] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 4.12.2017).
[71] Betts, **a.g.e**., s.46.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Cezayirli mülteci krizinde Tunus'ta bulunan sığınmacılara yardımda bulunmak için Kızılhaç Dernekleri Cemiyeti ile çalıştı. Bu çalışma sonucunda UNHCR Tunus'ta bulunan sayılan 180 bini aşan Cezayirli sığınmacılar için öncelikli olarak ilk acil durum destek programını hayata geçirdi. Daha sonrada Cezayirli mültecilerin ülkelerine geri dönüşlerini ve yeniden bütünleşme programını hayata geçirdiler. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, UNHCR'yi Tunus'ta bulunan Cezayirli sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerini olanaklı kılmak ve güvenle yeniden bütünleşmelerini sağlamak adına 18 Aralık 1961 tarihli 1672 sayılı kanunu yürürlüğe koydu. Yeniden yapılandırma ve yeniden bütünleşme hareketinin sadece ülkelerine geri gönderilen toplu olarak menşe ülkelerdeki topluluğu kapsaması koşulu, ilerideki benzer durumlardaki yeniden bütünleşme ve yapılandırma hareketleri için de bir model oluşturdu. Böylece Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin ülkelerinden kaçan Cezayirli mültecilerin Genel Kurul onayı ile ülkelerine geri gönderilmesi hakkında yaklaşımı, UNHCR'nin 1960'lar ve 1970'lerdeki yurda geri dönüş eylemleri ve bu konu hakkındaki politikalar için bir kılavuz halini aldı.[72]

Büyümekte bulunan birçok ülke dikkate alınırsa Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Cezayirli mülteciler için gerçekleştirilen yardım programı, aynı zamanda kurumun coğrafi kapsam ve işlevinde bir dönüm noktası oluşturdu. UNHCR' nin Tunus'un yardım talebi sonucunda Cezayirli mültecilere karşı gerçekleştirdiği operasyon Birleşmiş Milletlerin mülteci örgütü için bir global ve kurumsal büyüme zamanına erişen yolun başlangıcıydı ve bu eylemler, 1960'larda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin gelişmekte bulunan bölgelere doğru genişlemesinin ortamını oluşturdu. UNHCR'nin dönem yüksek komiseri Auguste R. Lindt örgütte geçirdiği 4 senelik uzun olmayan bu kısa süre zarfında, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin büyük bir değişim gerçekleştirerek dünya politikasında talihi bir unsur olmaktan çıkıp merkezdeki yerini almasına öncülük etti. Kendinden sonra gelecek UNHCR Yüksek Komiserinin özellikle Afrika kıtasında yüzleşmek zorunda kalacağı ciddi zorlukların farkında bile değildi.[73]

[72]Betts, **a.g.e**., s.47.
[73] Loeschers, **a.g.e**., s.81.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Cezayir'de gerçekleşen bağımsızlık savaşı sonrasında göç eden 180 bin Cezayirli mülteci için yaptığı girişim birleşmiş milletlerin mülteci örgütü adına bir dönüm noktasıydı. Çünkü 180 bin mültecinin Tunus'a sığınması sonucunda Tunus hükümetinin UNHCR'den yardım istemesi bu alanda bir ilk olmuştu. Örgüt kurulduğundan bu yana ilk defa üçüncü dünyadan bir ülke yardım istemişti. Yani bu olay Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Afrika kıtası ile ilk etkileşimiydi.

2.2.3. Afrika'ya Yardım Konusunda Örgüt İçi Tartışmalar

Tunus hükümeti Cezayir bağımsızlık savaşında Tunus'a göç eden sayıları yaklaşık 180 bini bulan Cezayirli mülteci için Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinden yardım talebinde bulunması örgüt içinde birçok tartışmaya yol açtı. Bu tartışmalardan ilki UNHCR'nin coğrafi kapsam alanıyla alakalıydı. Bilindiği üzere mülteci örgütü ikinci dünya savaşı sonrasında Avrupa'da savaş sonrası ortaya çıkan mülteci sorununa çözüm bulabilmek amacıyla kuruldu. Bu yüzden bazı örgüt üyesi devletler kurulun Avrupa kıtasına yönelik işleyişin devam etmesini ve genişlememesini önerdiler. Bunun nedeni Afrika kıtasının hem coğrafi olarak uzak olması hem de başka coğrafyalarda bulunan ve Avrupa'yı etkilemeyen olayların neden savaştan yeni çıkmış Avrupa ya maddi yük olacağı tartışmasıydı. Bundan dolayı da Avrupa devletleri bu olaya çekimser yaklaştı fakat olayın gerçeğine bakıldığında Afrika kıtasında ki bağımsızlık savaşlarının nedeni Avrupa'nın Afrika kıtası üzerinde kurmuş olduğu sömürgecilik anlayışına karşıydı. Bu açıdan bakıldığı zaman bu olayının ne kadar karmaşık olduğu anlaşılabilir.

Afrika kıtasında ki mülteci krizi devam ediyorken ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinin gündeminde bu tartışmalar varken, dönemin İsviçreli Yüksek Komiseri Auguste R.Lindt örgüt üyelerinden farklı düşünüyordu. Yüksek Komisere göre Tunus'tan gelen yardım talebine ciddiye alıp değerlendirilmesi gerekiyordu. Bunun nedeni ise Aguste R.lindt'in Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği hakkında ki geleceğe dair düşünceleriydi. Birleşmiş Milletler kuruluş amacı ile evrensel bir kurumdu ve kendine dünyada oluşabilecek sorunlar üzerinde arabulucu bir misyon yükledi. Bu yüzden küresel misyonları olan Birleşmiş Milletlerin Mülteci Örgütü de küresel göç sorunları ile doğrudan ilgilenmeliydi. Yüksek Komiser Auguste R. Lindt, UNHRC'nin mülteciler

konusunda ki söz sahibi kurum olmasını istiyordu. Bu yüzden önünde iki seçenek vardı. Bunlardan ilki örgütteki tartışmalara kulak verip örgütün Avrupa'ya yönelik bir mülteci kurumu olmasına izin vermekti. Böylelikle UNHCR sadece Avrupa kıtasıyla ilgili olan bir mülteci örgütü olacaktı. İkinci seçenek ise Tunus'tan gelen yardım talebine cevap verip örgütün küresel göç sorunlarıyla ilgilendiğini tüm dünyaya karşı gösterecekti. Yüksek Komiser ikinci seçenekten yana olarak Tunus'un bu talebini olumlu karşıladı ve 180bin mülteciye kucak açtı. Böylelikle Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği küresel göç sorunları ile doğrudan ilgilenen mülteci konusu hakkında ki karar verici kurum olmanın ilk adımını attı.

Cezayir bağımsızlık savaşı sonucunda ortaya çıkan sayıları 180 bini aşkın mültecilere yapılan yardımda kendisinden sonra gelecek küresel göç sorunları için bir örnek teşkil etti. Birleşmiş Milletlerin Genel Kurulda aldığı karar ile Cezayirli mültecilerin geri dönüşünü ve döndüklerinde toplumla yeniden bütünleşmesini sağlamak adına girişimde bulunmuş oldu. Bu girişim Birleşmiş Milletlere bu alanda ki ilk kararıydı ve böylelikle daha sonra oluşabilecek küresel göç sorunları adına bu karar ve Cezayirli mülteci sorunu bir kılavuz oldu.

2.3. Soğuk Savaş, Üçüncü Dünya ve UNHCR: 1960'lar ve 1970'ler

Soğuk savaş 1960'lar ve 1970'ler süresince Avrupa'yı aşıp üçüncü dünya ülkelerine doğru yayılmaya başladı. Şiddetli dekolonizasyon hareketleri, süper güçlerin birbiri arasında ki rekabetleri ve bağımsızlık sonrası çatışmalar, Afrika kıtasında çok yüksek sayıda mülteci oluşturdu ve Avrupa dışında ki ayrımların stratejik önemini vurguladı. Hem Batı hem de Doğu Asya ve Avrupa'daki nüfuzları için mücadele halinde ki aynı zaman da stratejik ve ideolojik çatışmaların bu coğrafyalar da politik kazanım elde etme ihtimalini en aza indirmeye çalışıyordu. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaşın oluşturduğu ortamda üçüncü dünyanın her yerinde yerel ortaklar oluşturmak ve ülkeleri kendi saflarına çekmek için rekabet halindeydiler. Politik destek, ekonomik yardım ve silah sevkiyatının bir birleşimi ile hem

Amerika Birleşik Devletleri hem de SSCB üçüncü dünyada hükümetleri ve özgürlük hareketlerini içeren birçok bağımlı rejim oluşturdu.[74]

Amerika Birleşik Devletleri, üçüncü dünyada yaşanan küresel göç ve mülteci sorunu soğuk savaş jeopolitiğini bir parçası olarak görüyordu. Bu yüzden Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Rusya'nın bu bölgeyi istismar edebileceği olası istikrarsız kaynakları olarak görüyordu. Bu bakış açısı yüzünden batılı hükümetler bunu dış politikanın bir stratejisi olarak görmeye başladılar. Batılı hükümetler üçüncü dünyadaki mültecilere ilgi gösterme eylemi bağımsızlıklarını yeni kazanmış devletlere yönelik gerçekleştirdi. Soğuk savaşın üçüncü dünyada ağırlığını hissettirmeye başladığı bu dönem boyunca batılı hükümetler kalkınma yardımı asgari yardım ve mülteci destek yardımı hakkında hiç ayrım yapmadı.[75]

Bu gelişmeler yaşanıyorken daha da önemlisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin batılı hükümetlerin egemen olduğu ve bağış yapan hükümetlere bağımlı bir kurum olması sebebi ile çok yönlü mülteci yardımlarının, ileri gelen bağış yapan hükümetin ret edeceği biçimlerde kullanılması olasılığının çok düşük olmasıydı. Bu yüzden batılı hükümetler UNHCR'nin gelişmekte bulunan dünyaya doğru büyümesini politik ve ekonomik açıdan yardım etme hususunda istekliydi. Aynı anda bağımsızlıklarını yeni kazanan Asyalı ve Afrikalı ülkelerin Birleşmiş Milletlere üye devletleri arasına dâhil olması ve birçok yeni kurulan egemenliğini kazanmış bağımsız Afrikalı ulusun UNHCR İcra Komitesi'ne katılması, kurumu çatışmalar sonucu bulunduğu bölgeden göç etmiş oldu. Avrupa kıtasının dışındaki farklı ve geniş alanlarda mültecilere yardım edebilme hususunda yetkilendiren Genel Kurul kararlarının başarıyla kabul edilmesini olanaklı kıldı. Bunun sonucunda 1964 senesine kadar Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Yüksek Komiseri senelik program bütçesinin yarısını Afrika ve diğer üçüncü dünya için oluşturulacak kampanyalara dağıtarak fon desteğini Avrupa'nın Afrika'ya doğru yeniden konumlandırdı. [76]

[74] Çağlayan , **a.g.e**.,s. 47- 48.
[75] **a.g.e**.,s.48.
[76] Loeschers **a.g.e**.,s.81-82.

Soğuk savaşın üçüncü dünya üzerinde etkisinin çok fazla hissettirmeye başladığı bu dönemde UNHCR Yüksek Komiserliğinde Felix Schnyder (1960 – 1965) ve Sadruddin Ağa Han (1965 -1977) görev almaktaydı. İki Yüksek Komiser de politik bakımdan dirayetli yöneticilerdi. Bu yüzden uluslararası sistem de ciddi politik dönüşümlere, yani Asya ve Afrika'daki ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkışını ve dekolonizasyonu öngörüp bunun üzerine hazırlık yaptılar. Her iki Yüksek Komiser'de uluslararası sistemdeki bu dönüşümleri küresel göç sorunlarını ortaya çıkaracağını önceden öngördüler. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğinin Avrupa'da uyguladığı geleneksel göç sorunu anlayışı ve legal tanımların gelişmekte bulunan devletler için uygun olmadığını farkına vardılar. Bu yüzden UNHCR 1951 Sözleşmesinde değişiklik yaparak örgütün küresel sorumluluğunu genişletmek için girişimlerde bulundular. Bu sebepten dolayı Mülteci Örgütü 1960'lar ve 1970'ler döneminde yardımların kapsamını legal olarak sığınmacı olmalarını bakmaksızın ihtiyaç duyan insanlara doğru genişletmek istiyordu fakat göç etmek durumunda kalan bu mültecilere çoğu UNHCR'nin yetki alanları içine girmiyordu. Bu yüzden örgüt bu insanlara daha sağlıklı bir biçimde ulaşabilmek için tekrar tekrar Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayını aldı.[77]

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte başlayan Soğuk Savaş 1960'lar ve 1970'ler boyunca Avrupa'nın ötesine geçip üçüncü dünya üzerinde etkisini hissettirmeye başladı.

İkinci dünya savaşının kazananları Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında başlayan ideolojik çatışma ve ideolojilerini yayma düşüncesi üçüncü dünyaya da sıçradı. Böylelikle ideolojik nedenlerle ortaya çıkan soğuk savaş üçüncü dünya da gücünü ve ağırlığını hissettirdi.

Soğuk savaşın üçüncü dünya üzerindeki etkisinin hissedilmesinin en önemli nedeni 1960'lar ve 1970'ler boyunca bu bölgede ortaya çıkan bağımsızlığını yeni kazanan devletlerdir. Soğuk savaşın süper güçleri olan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği bu bağımsızlığını yeni kazanan devletleri kendi saflarına çekmek için birçok

[77] Betts, **a.g.e**.,s.49.

yardımda bulundu. Bu gelişmeler yaşanıyor iken Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin de kendine has bir politikası vardı. Bu politika sonucunda UNHCR bağımsızlığını kazandığı bu devletlere batılı hükümetler öncülüğünde destekleme konusunda istekliydi. Böylelikle mülteci örgütü de soğuk savaşın etkisiyle bu bölgede küresel göç sorunlarıyla mücadele edip mülteci konusunda ki sorumlu kurum olduğunu göstermiş oldu.

2.3.1. Yüksek Komiser Felix Schnyder Döneminde UNHCR

1960 senesine gelindiğinde İsviçreli Yüksek Komiser Auguste R.Lindt görevini Felix Schneyder'e devretti. Yeni Yüksek Komiser Felix Schnyder göreve ilk geldiğinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinde Avrupalı sığınmacıları hedefleyen planlardan gelişmekte olan dünyadaki sığınmacılara yardım etmeye odaklanan bir yeniliği öngördü. Ayrıca oluşabilecek yeni küresel güç sorunlarında ki mülteci krizlerine çözüm bulabilmek ve yeni hedefler çizebilmek için "dostane girişim" kararlarının dayatmasına sığınma ihtiyacını benimsedi. Dönemin Yüksek Komiseri Felix Schnyder gelişmekte olan üçüncü dünyada oluşan yeni küresel göç sorunlarının neden olduğu sığınmacı durumlarını çabuk ve sağlıklı çözüm bulabilmek amacı ile hükümetlerin bakış açılarını küresel göç sorunlarını değişen evrensel niteliğini uygun olarak hazırlamak için ciddi bir şekilde çalıştı.[78]

Yüksek komiser Felix Schynder göreve gelir gelmez Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gelecekte gerçekleştireceği eylemleri konusunda zorla getirilen birçok yetki kısıtlamasının geçerliliğinin kaldırması için hükümetlerin onayını aldı. Bu gelişmeden sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, mülteci örgütünü dünya üzerinde ki yeni oluşacak küresel göç sonuçları ve mülteci krizi gibi durumlara müdahale edebilmek için olanak sağlayan ve UNHCR tüzüğüne göre açıkça mülteci niteliği taşımayan bulundukları yerden zorla göç etmiş mültecilerin müdahale etmesine olanak sağlayan bir dizi kararı kabul etti. 1961 senesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yetki alanı dâhilinde bulunmayan sığınmacılara yardım edebilmesinin önünde bulunan kurumsal ve yasal engelleri çarpıcı

[78] Loescher **a.g.e**.,s.82.

bir şekilde kaldırdı ve yüksek komisere hem kendi yetki alanında ki hem de dostane girişim kararına kapsayan sığınmacıların yardım etme yetkisini verdi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1965 senesinde ise dostane girişim düşüncesi kapsamında ki küresel göç sorunlarına neden olduğu yeni sığınmacı gruplarıyla mülteci örgütünün yetkisini kapsayan mülteciler içerisinde oluşan ayrımı tamamen terk etti ve yüksek komiserin mültecilere detaylı bir şekilde uluslararası korumayı oluşturma yetkisi çerçevesinde değişik mülteci gruplarını ilgilendiren problemler için tatmin edici ve kalıcı kesim çözümler oluşturma anlayışı ile çalışmasını talep etti. [79]

2.3.2. Yüksek Komiser Felix Schynder Döneminde Üçüncü Dünyaya Doğru Genişleme

Felix Schynder Yüksek Komiserliği Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile ev sahibi toplulukları ve devletlere yönelik planların kapsamını sürekli olarak genişletti. Mülteci örgütünün gelişmekte olan dünyadaki genişlemesi Birleşmiş Milletler de sömürgecilik faaliyetlerinden sonra ki üyelerin sayısının yükselmesi ile ve üçüncü dünyanın politik ve finansal sorunlarının bilinmesinde ki yükselişle örtüştü. Kalkınma ve büyüme sorunları ticaret ve gelişmekte olan devletlerin öteki ciddi problemlerin Birlemiş Milletler gündemine bağımsız olmaya başladı ve problemlerle alakalı yeni Birleşmiş Milletler organları ortaya çıkmaya başladı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, kendi örgütsel gelişimini sağlamlaştırmak ve özellikle Afrika kıtasında ki planlarını genişletmek için bu gelişmelerden faydalandı. [80]

Dönemin Yüksek Komiseri Felix Schynder mülteci örgütünün Afrika kıtasında ki programlarına bir bütün olarak Birleşmiş Milletlerin gelişmekte olan ülkelerin gelişmesine ve modernleşmesine yardım etme uğraşlarını bir parçası olarak düzenledi. Küresel göç sorunlarının oluşturduğu Afrika mülteci olaylarının bir bütün olarak finansal ve sosyal açıdan gelişmemişlik probleminin sadece bir aşaması olduğunun farkında olan yüksek komiser Felix Schynder; mültecilere destek ve yardım programlarının etkili

[79] Betts, **a.g.e**.,s.50.
[80] **a.g.e**.,s.50.

olabilmesi için UNHCR'in ev sahibi ülkede daha büyük ölçekli bir gelişme programını bir parçası olması gerektiğini düşünüyordu. [81]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin bu daha büyük gelişimci yaklaşımını kendisi dışında ki başka Birleşmiş Milletler kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının da etkili rol üstlenmesini gerektiğinin farkındaydı. Bu gelişmeler sonucunda yüksek komiser Felix Schnyder ev sahibi devletler için olduğu kadar da küresel göç sorunlarının neden olduğu mülteciler için de kırsal yerleşim programları inşa etmek amacıyla Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization – ILO) , Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme – UNDP) ve Lüteriyen Dünya Federasyonu (Lutheran World Federation – LWF) gibi diğer örgütlerden işbirliği kurmaya başladı[82]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği büyümekte olan devletler deki mültecilere yardım edilmesine yönelik mülteci örgütünün siyasi önceliklerine göre kuruluş içinde yeni birimler kurulmaya başladı. Yüksek komiser Felix Schnyder Afrika kıtasın da meydana gelen durumlarda mülteciler öncelikli ve direk olarak ihtiyacını uluslararası yasal korunmadan önce kalkınma ve acil durum yardımı olduğuna inanıyordu. Felix Schnyder de UNHCR yardım birimini yönetenler fiziksel yardım sağlamanın yerlerinden göç eden mültecilerin finansal durumunun iyiye götüreceğini ve zamanla yeni topluluklarda ki yasal konularını sağlamlaştırabileceğini savundu, fakat mülteci örgütünde ki herkes aynı düşünceyi paylaşmıyordu. Hukuk birimi mülteciler için ev sahibi devlet ile kaynaşma için fiziksel destek kadar yasal seviyenin de gerekli olduğunu savundu ve mülteci örgütü Afrika kıtasında ki çalışanlarının kıtadaki konumunu yasal problemlerini yeterince vakit ayrılmadığından şikâyet ettiler. [83]

1960'lı yıllarda küresel göç sorunlarının neden olduğu yeni mülteci grupları ortaya çıkarken açıkça belli oldu ki mevcut bulunan uluslararası yasal yollar gelişmekte olan dünyanın ortaya çıkardığı küresel göç ve mülteci problemleri ile başa çıkmak için uygun değildi. Asya ve Afrika da bulunan mülteciler Avrupa'da 1951 senesinden önce

[81] Loescher, **a.g.e**.,s.82.
[82] Betts, **a.g.e**.,s.50.
[83] **a.g.e**.,s.50

gerçekleşenler sonucunda bulundukları yerden kaçmış ve uzaklaşmış değillerdi ve bu mültecilerin çoğunluğu uluslararası hukuki belgelerde konumları belirlenmiş olup bireysel ölçüde zulüm mağduru ölçütüne uymuyordu. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından verilen dostane girişim kararları, birçok göç eden mülteciyi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin sorumluluğu altına verirken bu durum karşısında alınan önlemler sadece tavsiye niteliğindeydi ve bu sorumluluk hükümetlere hiçbir yasal hükümlülük getirmedi. Bununla birlikte yüksek komiser Felix Schnyder ve UNHCR icra komitesi 1951 sözleşmesi içinde bulunan zamansal ve coğrafi sınırlamaları ortadan kaldırmak adına çalışmalara başladılar. Bu çalışmaların sonucunda 1967 yılında bir sonuç alındı ve bu dönemde de yüksek komiser Felix Schnyder'in görevi sona erdi.[84]

2.3.3. Mültecilerin Statüsü Hakkındaki Düzenlemeler

Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin protokol, Amerika Birleşik Devletlerinin içinde bulunduğu gerçek sözleşmeye imza atmayan birçok devlet olmasına rağmen 1967 protokolü bu ülkelerde dâhil olmak üzere pek çok devlet tarafından imzalandı. 1967 protokolünün en önemli özelliği ise 1951 sözleşmesinin UNHCR tüzüğünün küresel yetkisi ile uyumlu duruma getirmesi oldu. [85]

Bir dizi gelişmekte olan devlet 1960'lı yılların ortalarında, küresel göç sorunlarının neden olduğu üçüncü dünyadaki mülteci sorununu içerdiği mültecilerle alakalı uluslararası belgelerin gerçekleri göstermediği yönünde ki tatminsizliği ortaya koydu. Örneğin Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) , 1964 senesinde gelişen olaylar sonucunda Afrika Mülteci Komisyonunu kurdu ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile ortak çalışabileceği kendi Afrika kıtasını kapsayan mülteci belgesini oluşturdu. 1969 senesinde imzalanan Afrika birliği örgütünün hazırladığı ABÖ Mülteci Sözleşmesinin en önemli özelliği 1951 sözleşmesinde ki mülteci tanımını daha farklı bir şekilde tanımlayarak 1951 sözleşmesinde ki tanımı da içine alacak biçimde kapsamını genişletmekle kalmayıp ek olarak gasp, dış saldırı, saldırı ve kamu düzenini önemli bir şekilde bozan durumlar

[84] Loescher, **a.g.e**.,s.82.
[85] Betts, **a.g.e**.,s.51.

neticesinde daimi ikametini terk edip göç etmek zorunda bulunan kişiler ifadesini de tanımına ekledi. [86]

Afrika birliği örgütünün mülteciler hakkında yaptığı bu tanımdan tam on beş yıl sonra 1984 senesinde Latin Amerika da ilan edilen 1984 Kartagena Bildirgesinde yapılan mülteci tanımında yaşamları, güvenlikleri ve özgürlükleri yaygın şiddet, ülke dışı kaynakların neden olduğu saldırı, iç çatışmalar toplumsal insan hakları ihlalleri veya kamu düzenini önemli bir biçimde bozan öteki koşullar tarafından tehdit edildiği için göç edip bulundukları için terk eden kişiler ifadesinde bulunarak 1951 sözleşmesini içerdiği mülteci tanımını aştı. Bu bölgelerde oluşan mültecilere özel yasal normlar gerçekte 1951 Sözleşmesinde ve 1967 protokolüne göre daha çok kapsayıcı ve Orta Amerika, Afrika ve dünyanın öteki yerlerinde ki küresel göç sorunlarının gerçek sebepleri ile daha uyumluydu. Bu durumda en dikkat çeken ise birçok mülteci ağır insan hakları ve yaygınlaşan şiddet ihlallerinden dolayı kaçarken bu durumda bulunan mültecilerin 1951 sözleşmesinde ki bireysel ölçekte zulmün neden olduğu mağduriyetini belgeyle kanıtlanması durumu yerine getirmelerinin imkânsız olduğu aslını bir cevap vermiş oldular.[87]

2.3.4. Felix Schnyder'in Önemi

1960'lı ve 1970'li yıllar adına Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği için Yüksek Komiser Felix Schnyder dönemin birçok açıdan hareketli ve çözümleyici geçmiştir. 1960'lı yılların başında üçüncü dünyadaki küresel göç sorunları hem de mülteci krizleri hızla artmaya başlamıştı. Bunun nedeni ise batılı devletlerin üçüncü dünya devletleri üzerinde ki sömürgelerini bırakmaları üzerine olmuştur. Bu anlayışa karşı gelişmekte olan bu ülkelerde gerçekleşen bağımsızlık hareketleri bu küresel göç sorunlarına ve mülteci krizlerine neden oluyordu. İsviçreli yüksek komiser Auguste R.Lindt döneminde başlayan üçüncü dünya ile UNHCR'nin temasları 60'lı yıllarda da dönemin yüksek komiseri Felix Schnyder ile de devam etti.

[86] **a.g.e**.,s.50
[87] **a.g.e**.,s.52.

1960 senesinde yüksek komiserlik görevini Auguste R.Lindt'ten devralan Felix Schnyder, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin kapsama alanı Avrupa'da tüm dünyaya genişletmek istedi ve onu UNHCR tarihinde önemli kılan ise mülteci örgütünün kapsamını genişletmek için yaptığı hukuki ve yasal düzenlemeler oldu. Ayrıca düzenlemeleriyle birlikte örgütün yüzünü pekiştirmek için kendisinden başka sivil toplum örgütleri ve Birleşmiş Milletlerin kuruluşlarıyla işbirliği kurmaya çalıştı.

Felix Schynder döneminde UNHCR açık bir şekilde gelişmekte olan ülkelerin mültecilerin desteklenmesine yönelik öncelikli bir politika olduğu gözlenmektedir. Bu politikalar sonucu mülteci örgütü içinde birçok yeni birimde oluşmaya başladı. Ayrıca bu dönemde yüksek komiser Felix Schynder uluslararası düzeyde ki yasal normların 1960'lı yıllarda başlayan üçüncü dünyadaki küresel göç sorunlarını ve yeni mülteci gruplarına yardım etmek için ve bu durumlarla ile başa çıkabilmek için yeterli olmadığını görmüştü. Bu yüzden yüksek komiserlik döneminde daha çok yasal normları düzenlemek ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin kurumsallaşmasını sağlamak adına çalıştı.

Dönemin yüksek komiseri Felix Schnyder Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bünyesinde başlattığı düzenlemeler tanımlar ve yenilik hareketleri ile kendisinden sonra gelecek yüksek komiserlere ve mülteciler ile ilgilenen örgütler adına düzenlemeleri ile bir kılavuz oluşturdu. Felix Schnyder'in getirdiği bu düzenlemeler ile birlikte mülteci örgütü artık sadece Avrupa'nın değil gelişmekte olan üçüncü dünyadaki ve tüm dünyadaki küresel göç sorunları ile ilgilenen ve bu konuda ki otoritesini tüm dünyaya gösteren bir mülteci örgütü olmuştur.

2.3.5. Yüksek Komiser Sadruddin Ağa Han döneminde UNHCR

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 1960'lı yıllarda Afrika kıtasına doğru genişlemesinden itibaren, bu süreçten sonra ki on yıl içerisinde Sadruddin Ağa Han yüksek komiserliğinde bu süreçte büyük bir hızla gerçek bir evrensel mülteci örgütüne evrildi. Dünyanın tüm bölgelerinde meydana gelen küresel göç sorunları ve yeni acil mülteci krizleri gittikçe büyüyerek arttı ve daha önce UNHCR'nin hiç karşılaşmadığı büyüklükte ki bir sayıya ulaştı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği;

Uganda, Doğu Pakistan ve Hindiçin'den küresel göçler Arjantin ve Şili'deki üst düzeyde ki politikleşmiş mülteci krizleri gibi gelişmeler ve Güney Sudan'da ki göç sonucu ortaya çıkan mülteciler ile bu bölgedeki yerinden edinmiş göç eden bireylerin yurda geri dönüşü ve yeniden bütünleşmesi konuları ile karşı karşıya geldi.[88]

Dünya'da yaşanan bu gelişmeler ile birlikte dönemin yüksek komiseri Sadruddin Ağa Han kitlesel çapta ki göç sorunları da mülteci benzeri olayların sayısı kadar yeni yardım planlarını uygulamaya çalıştı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 1950'li yıllarda temel olarak uluslararası mülteci belgelerinin tanımına ve bu mültecilerin yasal korumasına odaklanmış bir kurumdu. Ayrıca bu kurum dünya üzerinde küçük ve çoğunlukla işlevsiz bir kurum olarak gözüküyordu. Fakat yüksek komiser Sadruddin Ağa Han yönetiminde UNHCR faaliyetlerini büyütmeye ve mülteci çalışmalarına devam etti. Bu çalışmaları sonucunda UNHCR dünya üzerinde ki en önemli insanı yardım örgütü ve mülteciler hakkında ki ilk söz sahibi olduğunu yönünde ki iddiasını devam ettirdi.[89]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği hedeflediği büyümenin ve genişlemenin oluşturacağı büyük çaplı programların olanaklı kılınması için insan kaynaklı felaketlerin kurbanlarına ve ülkelerinden göç etmek zorunda kalan mültecilere yönelik uluslararası yardımın sağlayıcısı konumuna ulaştı. Ayrıca örgüt mülteci krizlerini yaşayan ülkeler içinse yerinden edinme olayları ve göç sorunları için bu bölgelere yönelik yardım kanalları açtı. Bunun sayesinde dostane girişim ilkesini ve mülteci hukukunun sınırlarını daha da ileriye taşımış oldu.[90]

1972 senesinde imzalanan 1972 Addis Ababa Antlaşması sonrası Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Sudan'ın komşu ülkelerine sığınmış olan Sudanlı mültecilerin ülkelerine geri dönüşünü sağlamak amacıyla bu konuda yardım etmesi için verdiği bir karardı. Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve mülteciler hakkında ilk kez bir arada açıklama yaptı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1975 -1979 senesinde aldığı karar ile Yüksek Komiserden nerede olursa olsun ülke içinde yerinden edinmiş kişiler ve mülteciler için hızlı ve kalıcı çözümler üretmesi talebinde bulundu. UNHCR'nin söz sahibi olduğu yasal

[88] **a.g.e**.,s.52.
[89] **a.g.e**.,s.52.
[90] **a.g.e**.,s.52.

sınırların büyümesi sonucunda dönemin yüksek komiseri Sadruddin Ağa Han'ın mülteci örgütünün dünya çapında çok sayıda fiziksel yardım programlarını hayatta geçirebileceği ve bu planlarda destek alabileceği muazzam bir etki alanı oluşturdu.[91]

Sadruddin Ağa Han, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin mülteciler konusunda ki en büyük uluslararası insani yardım örgütü olmasını istiyordu ve örgütün bağımsızlığını sağlamak konusunda kararlıydı. Yüksek komiser örgüt için hedeflediği amaçlarını büyük ölçüde başardı. Bu gelişmeler yaşanıyorken Birleşmiş Milletler, acil insani yardım ve doğal afet gibi durumları yaşayan devletlere yardım kampanyaları için destek sağlayan Birleşmiş Milletler faaliyetlerini bu konuda tek bir çatı altında toplanması konusunda ki birçok girişimin ilki olan Birleşmiş Milletler Afet Yardım Koordinatörlüğü ofisini (United Nations Disaster Relief Cordinator – UNDRO) kurdu. UNHCR kendi eylemleri hakkında yönetimi eline geçirmek için ciddi bir biçimde mücadele gösterdi. Mülteci örgütünü Birleşmiş Milletler Afet Yardım Koordinatörlüğü ofisine bağımlı olma girişimlerine karşı başarı ile direniş gösterdi. Daha sonra ki senelerde UNHCR ve diğer Birleşmiş Milletler kuruluşları arasında oluşacak bu olaya yakın gerilimler Birleşmiş Milletler kuruluşlarını alışıla geldik haline gelecekti.[92]

Sadruddin Aga Han, Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün Afrikalı hükümetler ile olan ilişkilerini güçlendirdi. Ayrıca Birleşmiş Milletler içindeki kurumlar arası iş birliğinin geliştirilmesine yardımcı oldu ve Sahra Altı Afrika da ve Asya da toplu yer değiştirme sorunlarına değindi. Aynı zamanda 1971 senesinde Bangladeş mülteci krizi sırasında ve 1972 senesindeki Uganda'daki krize yardımcı olarak önemli bir rol oynamıştır. [93]

1970'li yıllardan itibaren insani felaketlerin boyutunun hızla artmasıyla birlikte Birleşmiş Milletler Sistemi içerisinde ki sivil toplum kuruluşları ve insani yardım konusunu uzmanlaşmış kurumların sayısını bu yıllardan itibaren büyük bir artış yaşandı. Bunun sonucunda uluslararası insani yardım çalışmalarını ihtiyaç bulunduğu zaman da yardım eylemlerinin toplu olarak eşgüdümlü oluşturulması vazgeçilmez oldu. Bu yıllarda Birleşmiş Milletler de etkili bir kurumlar arası iletişim mekanizması yoktu. Bu yüzden bu

[91] Loescher, **a.g.e**.,s.82-82.
[92] Betts, **a.g.e**.,s.53.
[93] http://www.unhcr.org/sadruddin-aga-khan-iran-19661977.html (Erişim Tarihi 9.12.2017).

mekanizmanın olmayışında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim, Sadruddin Ağa Han'dan birçok defa Birleşmiş Milletler insanı yardım eylemlerini eş güdümünü oluşturmasını talep etti. [94]

2.3.6. Ağa Han Döneminde ki Küresel Göç Sorunları

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ilk olarak 1971 senesinde doğu Pakistan / Bangladeş krizinde odak noktası rolünü kullandı. Bu rolü üstlenmesi maddi ve teknik gereksinimlerin tek bir kurumun yetki ve kapasitesini aşacağı çok büyük bir acil insani yardım konusunda Birleşmiş Milletler eylemlerinin eşgüdümünün oluşturulması için geçerli bir uluslararası düzenleme oldu. Bu tarz krizler Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin UNHCR'den uluslararası insani yardımın eşgüdümünü oluşturacak lider Birleşmiş Milletler örgütün olarak harekete geçmesini isteyeceği birçok mülteci krizinin başlangıcı olacaktı. Bu gelişmeler ile mülteci örgütü Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayı ile yetki alanının çok ötesinde oldukça ciddi bir gündem oluşturdu ve otoritesini oldukça genişletti. Bunun sayesinde UNHCR'nin Asya, Orta Amerika ve Afrika'daki başlıca politik gelişmelerin çoğunda başvurulan vazgeçilmez özerk bir aktör haline geldi.[95]

Sadruddin Ağa Han Yüksek Komiserliğinde UNHCR 1960'lı yıllarda Afrika'ya ve üçüncü dünya ya açılarak kendine edindiği misyonu 1970'li yıllarda da devam ettirerek hızla büyüdü. Bu dönemde mülteci örgütü hızla büyüyen insani yardım isteğini karşılayabilecek potansiyele geldi. Sadruddin Ağa Han döneminde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği daha önce hiç karşılaşmadığı kadar acil mülteci durumlarıyla karşılaştı. Bu dönemde ki küresel göç sorunları Hindiçin, Doğu Pakistan ve Uganda bölgelerinde oldu ve ayrıca Arjantin ve Şili de ki siyasal mülteci krizleri ve Güney Sudan'da ki geri dönüş ve yeniden yapılanma hareketleri ile uğraştı.

Yüksek Komiser Sadruddin Ağa Han döneminde dünyadaki krizlerin artması sonucunda Birleşmiş Milletler içinde de acil yardım durumlarıyla ilgilenen birçok kuruluş ve sivil toplum örgütü ortaya çıktı. UNHCR bu örgütlere liderlik etme ve bu örgütlerden

[94] Betts, **a.g.e**.,s.53.
[95] Loescher, **a.g.e**.,s.83.

bağımsız hareket etme isteği içindeydi. Bunun sonucunda Sadruddin Ağa Han dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve Birleşmiş Milletler organları ile iyi iletişim halinde olup mülteci örgütünün bu tür acil yardım durumlarında lider bir örgüt olduğunu ve bu konuda bağımsız olduğunu ispat etti.

Sadruddin Ağa Han döneminde ki en önemli gelişme ise 1970'lerin ortalarından itibaren yola sadece Avrupa'daki mülteciler için çıkan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin artık gelişmekte olan dünyadaki bütün mültecilerle ilgilenen dünyanın en büyük insani yardım örgütü olmasıdır. Sadruddin Ağa Han ile birlikte mülteci örgütü hızla büyüyerek ve kurumsallaşarak Birleşmiş Milletlerin organları ve dünya üzerinde ki acil yardım bölgelerinde ki hükümetler ile kurduğu ilişki sayesinde en büyük yasal koruma örgütü olduğunu göstermiş oldu.

1960'lı yıllar ile birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin odağı Avrupa dışına kaldı. Bu dönem de sömürge yönetimlerinin sona ermesi ile birlikte Avrupa odaklı olan UNHCR 1960'lı yıllarda diğer bölgeler ile ilgilenmeye başladı. Yine aynı dönemde mülteci örgütünün Ruandalı mültecilere yardımda bulunması durumu ve örgütün Afrika kıtasında ki büyük göller bölgesinde gerçekleşen ve bugün halen bir çift çözüme kavuşamamış sorunlarla ilk defa karşılaşmıştır. 1960'lı yılların sonuna kadar örgütün yönettiği eylemlere ait harcamaların üçte ikisi Afrika kıtasına yapılmıştır.[96]

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü ilk olarak Afrika kıtasında on binlerce insanın Cezayir bağımsızlık savaşı sonucunda Fas ve Tunus'a kaçışı ile birlikte varlık göstermiştir. 1960'lı yılların başında ise yardıma muhtaç Ruandalı mülteciler otuz yıl sonra da tekrar gerçekleşeceği gibi UNHCR'nin çalışmalarının odak noktası haline gelmiştir. Ayrıca Cezayir ile gerçekleşen bağımsızlık savaşının sona ermesi ile birlikte UNHCR sığınan mültecilerin komşu ülke Tunus'tan ülkelerine geri dönmelerini yardım etmiştir.[97]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 1960'lı yıllardan itibaren kendi içerisinde birçok değişim ve yenilik yaşamıştır. Bu dönemde sömürgelerin sona ermesi ile birlikte gerçekleşen bağımsızlık mücadeleleri ile birlikte birçok ülkede siyasi kriz

[96] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 11.12.2017).
[97] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 11.12.2017).

yaşanmış bunun sonucunda ise kitlesel göç sorunları başlamıştır. Kitlesel göç sorunlarının neden olduğu mülteci sorunları sonucunda göç alan bölgelerden UNHCR'ye yardım talepleri gelmiştir. Bu talepler doğrultusunda mülteci örgütü içerisinde bu bölgelere yardım edip etmeme konusunda birçok tartışma yaşanmıştır.

UNHCR Avrupa'da yaşanan göç sorunları ve mülteci krizleriyle ilgilenmek için Birleşmiş Milletlerin bir organı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden mülteci örgütü 1950'li yıllarda Avrupa'nın mülteci örgütü olarak faaliyet gösteren ve bu yüzden de sadece Avrupa'da itibarı olan bir kurum görünümündeydi. 1960'lı yıllarda bu krizler ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği için dünya çapında bir örgüt olma yolunda bir fırsattı. Fakat bu dönemde yaşanan küresel göç sorunları ve mülteci krizlerinin nedeni sömürgecilik faaliyetleri olduğundan sömürgeci Avrupa bu konuda tepki göstermekte çekimser davrandı.

1960'lı yıllarda görev yapan yüksek komiserler göstermiş oldukları özveri ile birlikte gelişmekte olan dünyaya mülteci örgütünün yayılmasını ve bu bölgeler de faaliyet göstermesinde etkili oldular. UNHCR bu dönemde gelişmekte olan dünyaya açılması ile birlikte örgütün uluslararası bilinirliğini arttırdı. 1960'lı yılların sonlarına doğru gelindiğinde ise mülteci örgütü uluslararası bilinirliği olan mülteci konusunda ki söz sahibi mülteci örgütü olmuştu.

1970'li yıllarda ise mülteci krizi tüm dünyada yayılmaktaydı. Afrika kıtasında ki sömürge imparatorluklarının sona erip parçalanmasıyla birlikte ortaya çıkan karışıklıklar ve küresel göç sorunları sonucunda oluşan mülteci krizleri bütün kıtaya yayılmıştır. Bu gelişmeler Doğu Pakistan 'da ki (Bugünkü Bangladeş) problemler sebebi ile tahmini olarak on milyon mülteci Hindistan'a kaçması ile sonuçlanmıştır. Bununla birlikte mülteci krizi Asya kıtasında da hızlı bir şekilde yayılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu durumların ortaya çıkardığı zorlukların üstesinden gelmek ve durumlarla başa çıkmak için kendi eylemlerini içeriğini ve ölçeğini genişletmiştir.[98]

[98] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 11.12.2017).

1970'li yılların sonlarından itibaren sayıları 6 milyonu bulan Afgan vatandaşı ülkelerinden kaçmıştır. Afganistan'ın başkenti Kabil'de başta olmak üzere ülkenin birçok kısmı çatışmalarıyla birlikte adeta yerle bir olmuştur. 1970'li yılların başından itibaren Hindistan alt kıtasında meydana gelen kitlesel göç hareketi, modern tarihte ki yaşanan tek seferde ki en büyük sivil kaçış olarak tarihe geçmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü bu gelişmelere duyarlılık göstererek göç eden mültecilerin bir bölümünü evlerine ulaştırmak için çok büyük bir havayolu taşıma eylemi yürütmüştür.[99]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği açısından 1970'li yıllar oldukça hareketli geçmiştir. Bunun nedeni ise bu yıllarda ki mülteci krizlerinin sayısının önceki yıllara göre artış göstermiş olmasıdır. 1960'lı yıllara gelindiğinde Sadruddin Ağa Han yönetiminde ki UNHCR, Birleşmiş Milletler içinde ki saygınlığını arttırdı ve diğer Birleşmiş Milletler kurumlarından aldığı destek ile kapsamını genişletti. Kısacası 1970'li yıllar ile birlikte Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü gelişimini sürdürüp dünyanın en büyük mülteci örgütü oldu.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün 1970'li yıllarda bu kadar büyümesinin nedeni bu dönemde ki artan küresel göç sorunları ve yüksek komiserin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile olan ilişkileridir. Bu yıllarda gelişmekte olan dünyadan gelen taleplerin artmasıyla UNHCR'yi yoğun ve kapsamlı bir süreç bekliyordu. Dönemin Yüksek Komiseri Sadruddin Ağa Han ise bu taleplere karşılayabilmek için Birleşmiş Milletlerin öteki organları ile işbirlikleri kurup kapsamını genişletti. Ayrıca bu dönemde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile kurduğu yakın ilişkiler sonucunda mülteci örgütünün insanı yardım konusunda hem Birleşmiş Milletler içerisinde hem de dünya üzerinde lider ve karar verici örgüt olduğunu gösterdi.

2.4. UNHCR ve 1980'ler

1960'lı ve 1970'li yıllar Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği için genişleme ve büyüme yılları olmuştu fakat 1980'li yıllar örgüt için yeni zorlukların ve bir takım kısıtlamaların başlangıcı oldu. Bu dönem de dünya üzerinde gerçekleşen finansal

[99] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 11.12.2017).

durgunluk ve birçok batılı devlette muhafazakâr olan hükümetlerin yönetime gelmesi mülteci örgütüne savaştan sonra ki dönemini açıklayan insan hakları öncelikli yaklaşımından uzaklaşmasına neden oldu. Aynı zamanda bu durum kuzey yarımküre de UNHCR'nin otoritesinin zayıflamasına neden oldu ve sürekli sığınmacı politikaların kısıtlanmasını sağlayan politikaların uygulanması ile karşılaşıldı.[100]

2.4.1. UNHCR'nin İçinde Bulunduğu Siyasi Ortam

1980'li yıllarda Orta Amerika, Asya ve Afrika'da süper güç rekabeti vardı. Bu yüzden bölgesel anlaşmazlıklar yükselişe geçmişti. Gelişmekte olan dünya da yaşanan bu sorunların ortadan kalkması zor görünüyordu ve bunun sonucunda güney yarımkürenin birçok bölgesinde daha fazla kısıtlayıcı mülteci politikalarını destek sağlayan küresel mülteci sorunlarına yol açtı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, zor durumda bulunan ve acil yardım ihtiyacı bulunan Orta Amerika'da ki mülteciler ve Hindiçin bölgesinde ki mülteciler başta olmak üzere en ağır gözüken mülteci sorunlarının çözülmesinde yardımcı olmayı başardı.[101]

1989 yılında soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte, geride Asya ve Afrika'da birçok büyük ve belirsiz durumda mülteci kitlesi kaldı. Bu dönemde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinde üç tane yüksek komiser görev yapmaktaydı. Bu dönemde ki yüksek komiserler Poul Hartling (1978- 1985) , Jean – Pierre Hocke (1986 -1989) ve Thorvald Stoltenberg (1990) kuzey ve güneyde ki yaşanan bu problemlerin üstesinden gelmeye çalıştılar. Fakat bu dönemde artan kısıtlayıcı mülteci politikaları kendi çabaları ile elde edecekleri çözümleri büyük bir ölçüde engel oldu. [102]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile devletlerarasındaki ilişki 1980'li yıllarda zayıflamıştı. Ayrıca bu dönemde örgütte barış oranı ciddi bir şekilde düşmüştü. Devletlerarasında ki ilişkinin zayıflamasına ve bağış desteğinin düşmesine katkıda bulunan ise bu dönemde ki rekabetçi kurumsal ortamın yükselmesi olmuştu. Bu

[100] Betts, **a.g.e**.s.55.
[101] **a.g.e**.,s.55.
[102] **a.g.e**.,s.55.

rekabetçi kurumsal ortamın yükselişi ile birlikte mülteci örgütüne yapılan bu sınırlamada diğer sınırlamalar ile aynı ölçüde etkili olmuştur.[103]

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü 1960'lı ve 1970'li senelerin önemli bir kısmında sanayileşmiş ülkeler de pek çok bir mülteci krizi veya göç sorunuyla karşılaşmamıştır. Fakat 1980'li yıllara gelindiğinde bu durum değişecekti. Bu dönemde batılı ülkelerin çoğu Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğini küresel göç sorunlarını mülteci krizlerini ve acil insani yardım durumlarında uzmanlaşmış rakipsiz bir bilgi birikimine sahip ayrıca mülteci politikaları üstünde ki otoritesini ve konumuna saygı gösteriyordu. Batılı devletlerin içinde Amerika Birleşik Devletleri dışında, UNHCR içerisinde bulunan birçok sanayileşmiş ülkenin mülteci tanımlama sürecinde mülteci örgütü etkin bir rol oynadı. Bunun sonucunda ise UNHCR hükümetlerin bu dönemde göç sorunları ve mülteci krizleri hakkında aldığı kararlar üzerinde önemli bir etkide bulundu.[104]

UNHCR'nin mülteci konusu üzerinde apolitik ve tarafsız karar verme iddiası vardı. Ayrıca mülteci örgütü, mülteci hukukunda otorite konumundaydı ve aynı konuda uzman olduğunu ispatlaması ile birlikte bu etkenlerle Avrupa'da olağanüstü bir etki oluşturdu. Bu dönem boyunca olan yasal norm ve kurallar Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin varlık nedeni haline geldi. Bu durum mülteci örgütünün kültüründe yer aldı ve bunun sonucunda örgüt içinde ki Yasal Koruma Birimi örgüt içinde bulunan öteki birimlerin karşısında fazlasıyla güçlü bir konuma geldi. Bu gelişme ile birlikte UNHCR'nin Birleşmiş Milletler içinde ki özerkliği daha da arttı. Bunun sonucunda batı Avrupa da yer alan o dönem ki hükümetlerin çoğu mültecilere karşı çoğu zaman liberal bir yaklaşım gösterdi.[105]

2.4.2. Göçün Yön Değiştirmesi

1980'li yılların ortalarına gelindiğinde gelişmekte olan üçüncü dünyadan çok fazla sayıda insan batı Avrupa ve Kuzey Amerika ya sığınma talebinde bulunmak için bu bölgelere hareket ediyordu. 1980'li yıllardan önce mülteciler çoğu batıya doğru yöneliyordu.

[103] **a.g.e**.,s.55.
[104] **a.g.e**.,s.55-56.
[105] **a.g.e**.,s.56.

Bunun nedeni ise bu dönemde ki bolca reklamı yapılan komünist ülkelerin zulmünden kaçma olayıydı ve göç eden kişilerin ülkelerini terk etme ile ilişkin komünist ülkeleri bahane etmeleri sonucunda mülteciler hiçbir denetim yapılmadan batıya kabul edilmişti.[106]

1980'li yılları ile birlikte gelişmekte olan dünyada zulüm ve çatışmalar büyük bir oranla artmıştır. Aynı dönemde hava ulaşımının genişlemesi ve yaygınlaşması ile birlikte gelişmekte olan ülkelerde ki çatışma bölgelerinden batıya yönelik on binlerce mültecinin sığınma talebi doğdu. Bu durum batılı hükümetler tarafından rahatsız edici olarak algılandı. Rahatsız edici durumun nedeni ise sığınma başvurularında bulunan mültecilerin düzenledikleri göç kanallarının hızlı bir şekilde devredişe bırakmaları düşüncesiydi. Gelişmekte olan dünyada ki kamp koşulları mülteciler açısından çok kötüydü ve bu kötü kamp koşullarına katlanan mülteciler bu ortamdan kurtulmak için batıya sığınmaya yönelik bağımsız girişimlerde bulundular. Ayrıca sanayileşmiş ülkelere de seyahat etmelerini sağlayacak sahte belgeleri de elde etmek için göçmen kaçakçılığı yapan yasal olmayan kuruluşlara yardımına başvurdular. Bu dönemde ki batılı ülkeler mültecilerin yapmakta olduğu bu tür hareketleri yasa dışı olarak kabul ettiler. Ayrıca bu mültecilerin sığınma talep eden fırsatçılar düzmeci mülteciler ve araya kaynayanlar gibi sıfatlar ile tanımladılar.[107]

1980'li yıllar örgütün önceki yıllarına göre çok farklı geçmekteydi. Bunun nedeni ise küresel göç sorunlarının giderek artması ve ulaşım kanallarının genişlemesi ile birlikte mültecilerin batılı ve sanayileşmiş ülkelere göç etmek istemesi ile doğru orantılıydı. Bu dönemde ki mülteciler sığındıkları ülkelerde ki ve bölgelerdeki kamp yaşamlarını beğenmediler ve kötü koşullarda yaşadıklarını düşündüler. 1980'li yıllarda hava ulaşımının genişlemesi ve bunun sonucunda mesafelerin kısalması gibi durumların etkileri mülteciler üzerinde batılı ve sanayileşmiş ülkelerin göç etme isteği oluşturdu.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine gelen birçok desteğin arkasında batılı devletler vardı. Fakat bu yıllarda dünya üzerinde yaşanan ekonomik sıkıntılar vardı. Bundan dolayı batılı hükümetler bu ekonomik sıkıntılar içerisinde mülteci örgütüne

[106] **a.g.e**.,s.56.
[107] **a.g.e**.,s.56.

yaptıkları yardımların miktarını azalttılar. Mülteci örgütü kendisine gelen yardımların azalması ile birlikte biraz güç kaybetti ve bunun sonucunda giderek artan küresel göç sorunları ve mülteci krizleri ile başa çıkabilmek için daha farklı arayışlara girişti.

1980'li yılları ile birlikte batılı hükümetlerde muhafazakâr partiler iktidardaydı. Bu hükümetlerin ise önceki hükümetlere göre mülteciler açısından daha katı politikaları vardı. Bu katı politikaların sonucunda ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin otoritesi azalmaya başladı. Fakat buna karşılık mülteci örgütünün de acil insani yardım konusunda otorite olduğu iddiasını sürdürmeye çalışması ve buna karşılık kendisine yetki veren yasal normları ve kararları kullanması bu dönemde bu muhafazakâr hükümetlere rağmen güçlü kalmasını sağladı.

2.4.3. Dönemin Göç Sorunları

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü için en rahatsız edici durum ise bu dönemde sığınma durumunun Batı Avrupa da hızla kötüleşme durumuydu. Bu sürece kadar batı Avrupa mültecilere karşı gerçek anlamıyla liberal bir yaklaşım göstermiştir ve bu sayede mülteci örgütü Batı Avrupa'da ki bölge hükümetlerinin çoğunun üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştu. Fakat Avrupa'nın göstermiş olduğu bu konuksever politika 1980'li yıllardan itibaren çarpıcı bir şekilde değişmeye başladı. Avrupa ülkelerine yapılan sığınma başvuruları 1976 senesinde 20 bin iken 1980 yılına gelindiğinde ise 158 bine yükseldi. Bunun sonucunda hükümetler bu sığınma başvuru sonucunda ki yükselişten dolayı sınır denetimlerini yoğunlaştırdı. Fakat yine de bu tür caydırıcı politikaların etkisi çok fazla uzun sürmedi. Avrupa'ya yapılan sığınma başvuruları 1990 senesine gelindiğinde ise yaklaşık 450 bine ulaştı.[108]

1980'li yılların bir diğer özelliği ise soğuk savaşın etkilerini daha yoğun hissettirdiği yıllar olmasıydı. Bu dönemde ki süper güçlerin soğuk savaş süresince ki rekabetleri, 1970 ve 1980'li yıllarda kendine has krizleri de peşinden getirmiştir. Bu yıllarda ki oluşan en büyük küresel güç sorunu ise Hindiçin bölgesinde gerçekleşen çatışmaların sonrasında oluşan göç krizidir. Bu çatışmaların ardından bu bölgeden tahmini olarak yaklaşık 3

[108] **a.g.e**.,s.57.

milyon insan bölgeden kaçmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Orta Amerika da ise ideolojik siyasi nedenler yüzünden çıkan bir dizi savaşın sonucunda 2 milyon insan yerinden edilip göç etme durumunda bırakılmıştır. Yine aynı dönemde karşılaştığı diğer sorunlara da ek olarak tarih boyunca ki en ağır şartlarda ki kuraklıklardan biri Afrika boynuzu bölgesinde meydana gelmiştir.[109]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Afrika boynuzunda yaşanan tarihte karşılaşan en sert kuraklık karşısında da sessiz kalmamıştır. Mülteci örgütü Afrika boynuzunda gerçekleşen ve dünya tarihinde gelmiş geçmiş en sert kuraklıklardan biri olarak gösterilen bu afetten sağ çıkanları, sadece doğal afet mağduru olarak görmeyip, gerçekte siyasi faaliyetler sebebiyle bulundukları yerden göç etmek zorunda kalmaları sebebiyle mülteci olarak sınıflandırılmıştır. Bu yüzden bu insanların mülteci olarak sınıflandırılması ile birlikte UNHCR yetkilerini daha esnek bir şekilde kullanmıştır.[110]

1980'li yıllarda sağ görüşte bulunan rejimler ve buna karşı sol görüşteki ayaklanma ve başkaldırı hareketlerini karşı karşıya getiren döngünün asıl mağdurları Guatemalalı masum siviller olmuştur.[111] Bu dönemde ki ideolojik ayrımlar özellikle orta Amerika da birçok göç sorununa neden olmuştur ve bunun sonucunda acil yardım bekleyen birçok mülteci de ortaya çıkmıştır.

Küresel göç sorunlarının hızlı arttığı 1980'li yıllarda Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü sayesinde, hapiste, korsanlıktan ve işkenceden sağ kurtulup hayatta kalan yaklaşık 2,5 milyon Hindiçinli mülteci yeni ülkeler de hayatlarına yeniden başlamışlardır. Ayrıca bu dönemde bu tarz sebepler yüzünden ülkesinden kaçan sayıları yarım milyona ulaşan başka bir grup mülteciler de UNHCR'nin çalışmaları sonucunda evlerine güvenli bir şekilde geri dönebilmişlerdir.[112]

[109] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).
[110] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).
[111] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).
[112] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).

2.5. Soğuk Savaş Sonrası Döneminde UNHCR

1990'lı seneler uluslararası politika için köklü ve yapıcı değişiklerin habercisi oldu. Soğuk savaşın bu dönemde bitmesiyle "Yeni Dünya Düzeni" arayışları ortaya çıktı. Bununla birlikte bölgesel ve küresel politika da 1990'lı yıllarda çarpıcı değişimler yaşandı. Bu değişimler ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği için yeni zorluklar ortaya çıkardı. Uluslararası toplum, Yugoslavya'nın parçalanması, Ruanda soykırımı ve Somali'nin çöküşü gibi birçok konuda oluşan yeni pürüzlere etkili bir şekilde müdahale etmekte başarısız oldu. Bu nedenle soğuk savaş sonrası için gösterilen dönemde ki iyimserlik UNHCR adına kısa sürede varlığını yitirdi. Bu dönem oluşan krizlerin hepsinde zorla yerinden edinmenin ciddi ve karmaşık olaylarına tanıklık edildi ve bu yüzden mülteci örgütünün yeni operasyon alanlarında daha ciddi ve etkin bir rol takip etmesi istendi.[113] Ayrıca Soğuk Savaş sonrası dönemde Birleşmiş Milletler Soğuk Savaş boyunca olduğundan daha iyi işlemiştir.[114] Böylelikle Birleşmiş Milletlerin bu gelişimi de mülteci organı olan UNHCR'ye olumlu bir şekilde yansımıştır.

2.5.1. 1990'larda Mültecilerin Durumu

1990'lı yıllarda Körfez Savaşını takip eden dönem de Sovyet bloğunun ve Yugoslavya'nın çökmesi ve aynı zamanda Afrika kıtasında ki büyük göller bölgesinde oluşan kriz gibi çok büyük etkilere sahip olan acil durumlar birbirini takip etmiştir. Bu dönem de Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü ilgilendiği ve odak noktasına aldığı kişi sayısı 1995 senesinde rekor düzeye ulaşmıştır ve bu sayı 27 milyona ulaşmıştır. Kurulduğu zamanlar da küçük ölçekli kurum olan UNHCR bu dönem de dünyanın hemen her bölgesinde 5 binden fazla personel ile ihtiyaç duyulan bölgeler de faaliyet göstermiştir.[115]

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü 1990'lı senelerde soğuk savaşın sona ermesine rağmen barışın henüz sağlanamadığı ülkeler deki mülteci durumlarıyla da ilgilenmiştir. Bu dönem de soğuk savaşın bitmesine rağmen soğuk savaşın neden olduğu çatışmalar

[113] Betts, **a.g.e**., s.74.
[114] Michael G. Roskin vd., **Siyaset Bilimi: Bir Giriş**, çev. Atilla Yayla, Ankara, Adres Yayınları, 2013, s.385,386.
[115] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).

kolaylıkla çözümlenemedi. Afganistan ve Angola gibi ülkeler de çatışmalar sürdü ve öteki siyasi ve finansal engellerin aşılması da bu yüzden zorlaştı. Aynı dönem de 1990'lı senelerin başlarında Somali, Irak, Doğu Timor, Ruanda, Sierra Leone ve Eski Yugoslavya gibi ülkeler de yeni çatışmalar ortaya çıktı. Bu çatışmalar dünyanın birçok farklı bölgesin de çok fazla sayıda kitlesel göç akınını neden oldu. Bu karmaşık dönem de ve siyasi ortam da oluşan müdahale etme ihtiyacı, UNHCR zerinde oldukça ağır bir yük oluşturdu.[116]

1990'lı seneler karışıklık ve çatışma Sovyetler Birliğinin çoğu bölgesine etkisi altına almıştır. Bu dönem de Çeçenistan'da komşu ülke olan İnguşetya'ya sığınmış olan mültecilerle dâhil olmak üzere milyonlarca mülteci zorla yerlerinden edilip başka ülkelere sığınmak durumunda kalmışlardır. 1994 senesinde Ruanda soykırımı yüzünden 2 milyondan fazla mülteci komşu ülkelere kaçması ile birlikte ikinci bir büyük insani felaket ve mülteci krizi meydana gelmiştir.[117]

Körfez savaşı sonrasında sayıları 100 binlere ulaşan Kürt Irak'ın kuzey bölgesinde kalmıştır. Bu dönem de mülteci örgütü bu sivil bu yardıma muhtaç sivillere destek olabilmek için müttefik askeri birliklerle UNHCR'nin daha önce hiç olmadığı kadar yakın bir ilişki kurduğu bir ortam da çalışmak durumunda kalmıştır. 1999 senesinde ise sayıları yaklaşık 1milyona ulaşan kişi Kosova'dan kaçmıştır veya bulundukları yerden zorla çıkarılmıştır. Bu olaydan aylar sonra Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve diğer kuvvetlerin müdahalesi sonucunda bu kişilerin büyük çoğunluğu evlerine dönebilmiştir.[118]

2.5.2. Yüksek Komiser Sadoko Ogata Dönemi ve Mülteciler için Yurda Geri Dönüş

Yüksek Komiser Sadoko Ogata (1990 – 2000) , 1990'lı senelerin sonunda göreve gelmesi ile birlikte ilk olarak soğuk savaşın sona ermesinin oluşturacağı yeni fırsatları kullanarak yurda geri dönüş programını UNHCR'nin başlıca hedefi haline getirdi. Sadoko Ogata kendi döneminde 1980'lerin ortasında çizilen siyasi yönelimi devam

[116] Betts, **a.g.e.**, s.75.
[117] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).
[118] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).

ettirerek 1990'lı yılların yurda gönüllü geri dönüş dönemi olacağını belirtti. Bu dönem de 1990'lı yılların başından ortasına kadar ki dönem de birçok sayıda yerinden edilmiş kişi ve mülteci yurtlarına gönüllü olarak geri döndüler. [119]

1991 senesinde Addis Ababa'da gerçekleşen hükümet değişikliği ardından sayıları 1 milyona ulaşan mülteci, Eritre ve Etiyopya 'ya döndü ve 1992 ve 1993 senelerinde ise yaklaşık 370 bin Kamboçyalı, 1979 yılında göç etmek zorunda kaldıkları Tayland'daki bulundukları kamplardan ayrılıp yurtlarına geri döndüler. 1992 ve 1996 seneleri arasında Malavi ve diğer beş komşu ülkede bulunan yaklaşık 1,7 milyon Mozambikli mülteci yine bu dönemde yurtlarına geri döndüler. Afganistan' da meydana gelen iç çatışmalar ve merkezi bir hükümetin olmayışı durumunun ortaya çıkardığı göç sonucu 1992 senesinden 1996'ya kadar olan süreçte göç eden 2, milyondan fazla Afgan, İran ve Pakistan'da bulanan kamplarından ülkelerine geri döndüler. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün varsayımına göre 1991 ve 1996 seneleri arasında dünya genelinde toplam 9 milyondan fazla mülteci yurtlarına gönüllü geri dönüş yaptılar. [120]

1990'lı yıllara gelindiğinde soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte uluslararası siyasette ki gerilimin sona ermesi beklenmekteydi. Fakat bu durum Birleşmiş Millet Mülteci Örgütü için hiç te öyle olmadı. UNHCR bu dönem de daha önce hiç karşılaşmadığı kadar büyük mülteci krizleri ile uğraştı. Dönemin yüksek komiseri Sadoko Ogata bu dönem de yurda gönüllü geri dönüş politikasının üzerinde durdu ve yerlerinden edinmiş milyonlarca mülteci bu dönem de kitlesel bir şekil de ülkelerine geri döndüler.

[119] Betts, **a.g.e**., s.75.
[120] **a.g.e**.,s.75.

3. KÜRESEL BİR KURUM OLARAK UNHCR VE 21.YÜZYILDAKİ FAALİYETLERİ

20. Yüzyıl biterken Birleşmiş Milletler mülteci örgütü için, oluşan birçok krizin de doğası değişmişti. Çünkü bu dönemde alışıla gelmiş savaşlara kıyasla çok daha şiddetli ve uzun süren iç çatışmalar olmuştur. Bu dönemde insani yardım ekipleri gitgide daha fazla ön saflarda yer aldılar. Ayrıca mültecilerin yanı sıra kendi bulundukları yerlerden göç etmek zorunda kalmış mültecilerin de dâhil olmasıyla ve bu grupların diğer bu tarz gruplara yardım etmeye çalışması ile birlikte insani yardım eylemleri daha tehlikeli ve daha karışık bir hal almıştır.[121]

3.1. 21.Yüzyıllın Başlarında UNHCR

Dönemin yüksek komiseri Sadoko Odaka 2000 senesi sonunda yüksek komiserlik görevine ayrılması ile mülteci örgütü yeni bir kritik dönemece girdi. Bu dönemde mülteci örgütü 1999 senesinde Kosova'da yaşanan mülteci krizine hazırlıksız yakalanması ve bu krize hızlı bir şekilde müdahale edememesi yüzünden birçok eleştirinin odağı oldu. Yine bu dönem de örgütün faaliyet alanların genişlemesi sebebi ile örgüt için ciddi bir ekonomik bir kriz yaşandı. Bu sebep ile UNHCR, küresel genişlemesini durdurmaya zorlandı. Bu yüzden yeni yüksek komiser ayrıca eski Hollanda Başbakanı olan Ruud Lubbers liderliğinde (2001 – 2005) uluslararası güvelik ve uluslararası politika da daha mütevazı bir rol üstlendi.[122]

3.1.1. Yüksek Komiser Ruud Lubbers Dönemi ve Göçmen Algısının Değişmesi

Yüksek Komiser Ruud Lubbers'in görevine başlamasından tam 9 ay sonra ABD'de 11 Eylül 2001 terör saldırı meydana geldi. Bununla birlikte küresel bir terörle mücadele başladı. Teröre karşı başlayan bu savaş sonucunda bütün dünyada göçmenlere ve mültecilere karşı daha önce hiç görülmemiş bir şekilde düşmanlık ve kuşku başladı.

[121] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 14.12.2017).
[122] Betts, **a.g.e**.,s.88.

Bunun sonucunda başta Kuzey Amerika ve Avrupa devletleri olmak üzere birçok hükümet yaşanan bu terör olayları sonucunda eski katı terör ve mücadele yasalarını yürürlüğe koydu. Aynı dönemde medya ve politikacılar mülteci ya da göçmen statüsünde ülkelere sığınan tüm sığınmacıları güvenlik tehdidi ve potansiyel bir terörist olarak görmeye başladılar. Bu dönem de dünya üzerinde gerçekleşen birçok terör olayı nedeni ile hükümetler, oluşan güvenlik sorununu gerekçe göstererek vize rejimleri ile göçmen politikalarını daha katı bir hale getirdiler ve yine aynı gerekçe ile yerleşim programlarını sınır getirdiler.[123] 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler saldırısı ile birlikte uluslar arası toplumda göç korkusu giderek derinleşti.[124]

Bu dönem de küresel göç ile ilgili kapsamlı tartışmalar yükselmeye başladı. Bunun nedeni ise 11 Eylül saldırılarının ve küreselleşme sonucu sığınmacıların güvenlikleştirilmesiydi. Bu durum ise mülteci hareketlerine ve devletlerin göç kontrolüyle ilgili çıkarlarını gözetmek nedeni ile birkaç yeni kurumsal yapıların kurulmasına neden oldu. Mültecilerin batı ülkelerine ulaşmaları engellenmek istendi. Bu yüzden bu konu ile ilgilenmek üzere yeni bölgesel ve ulusal kurumlar ortaya çıktı. Örneğin bu dönemde Avrupa Birliği (AB) tarafından geliştirilen bölgesel bir sınır güvenliği kurumu olan Frontex'in amacı mültecilere Avrupa'nın doğu ve güney sınırlarından uzak tutmasıydı. Aynı dönem de Uluslararası Göç Örgütü (International Organisation For Migration – (IOM)) , Avrupa hükümetlerine bazı hizmetler sundu. Bu hizmetler Sahra Altı Afrika'dan Kuzey Afrika'dan Akdeniz yolu ile Avrupa'ya gitmeye çalışan mültecilerin AB'ye girişlerini engellemeye olanak tanıyan hizmetlerdi. Bu nedenlerden dolayı mülteci örgütü, göç problemini ve ülke içinde ki yerinden edilen insanların korunmasına daha önem vererek yaklaşmaya başladı. UNHCR'nin bu dönemdeki eylemleri için ürettiği yeni yöntemler, sığınmacıları korumak adına olumsuz sonuçlar oluşturabilecek şekil de bu yüzden de 11 Eylül saldırısından sonra ki süreçte mültecilere koruma beklentilerini hızlı bir şekilde düşüş gösterdi.[125]

Bu yeni yaklaşımlar ile ilgili mülteci barındıran birçok ülke Cenevre'de 7 Mart 2003 yılında gerçekleştirilen bir uluslararası bir toplantıya katılarak kaygılarını dile getirdiler.

---

[123] **a.g.e**.,s.88.
[124] Ayhan Kaya, **İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.232.
[125]Betts, **a.g.e**., s.88.

İran, Türkiye, Kenya, Tayland veya Pakistan gibi birçok mülteciye ev sahipliği yapan devletler Avrupa'nın istemediği mültecileri bu devletlerin geri almasını beklemesini mantıksız olacağını belirttiler. İran, 20 yıldan uzun bir süreçte milyonlarca Afgan mülteci barındırdı ve bu yüzden adil külfet ve sorumluluk paylaşımı çağrısında bulundu. Türkiye ise bölgesel antlaşmaların karşında duracağını belirtti. Pakistan, Uluslararası desteğin azaldığını belirtti ve mültecilere ev sahipliği yapan devletlerin gitgide yalnızlaştırıldığını söyledi. Mültecilere ev sahipliği yapan bu gibi birçok devletlerin bu konu hakkında ki düşüncelerini belli etti. Bu devletler daha fazla bu mülteci yükünü çekmek istemiyorlardı. Buna gerekçe olarak ise uluslararası toplumun sığınmacıları barındırmak için ihtiyaç duyulan ekonomik desteği delme konusunda isteksiz halde olması.[126]

Ruud Lubbers Yüksek Komiserliği döneminde UNHCR'nin yaptığı çalışmalara yönelik birçok sınırlamanın ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü Ruud Lubbers yüksek komiserliği süresince özellikle birçok bağışçı olan Avrupalı devletlerin çıkarları ile genel olarak çok yakından ilgilendi. Bu yüzden bu durumda yeni devletlerin mülteci örgütüne birçok kez yabancılaşmasına sebep oldu. Ruud Lubbers yönetimi çoğu kez eleştirildi bunun nedeni ise Lubbers'in bir stratejisinin olmayışı ve plansız bir şekilde hareket eden tek seferlik girişimleri olarak gösterildi.[127]

Yüksek Komiser Ruud Lubbers dönemi UNHCR açısından çok zor bir dönem olmuştur. Bu dönem de gerçekleşen olaylar Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünü de oldukça etkilemiştir. Bu durumu etkileyen en önemli olaylardan biri 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen terör eylemi olmuştur. Bu terör eylemi ile dünya'da terörle mücadele için yeni bir dönem başlamıştır. Bu terörün odak noktasında ise mülteci olarak tanımlanan yerinden edilmiş kişiler vardı. Bu yüzden oluşan bu ortam da ve peşi sıra gelen terör eylemleri sonucunda mültecilere bakış tamamen değişmişti.

Mültecilere bakışın değişmesi ile birlikte hükümetler mültecilere karşı daha katı politikalar uygulamaya başladılar bunun nedeni ise mültecilerin artık potansiyel terörist olarak görülmesiydi. Bu duruma karşı uluslararası toplum daha kısıtlayıcı sığınma politikaları gösterdi ve birçok toplum ülkesinde mülteci istemedi. Bunun sonucunda ise

[126] **a.g.e**., s.90.
[127] **a.g.e**., s.94.

hali hazırda mülteci topluluklarını barındıran ev sahibi devletlerin kapasiteleri yetersiz durumda kaldı. Gelen mülteciler ile birlikte BM mülteci örgütüne iletilen yardım talepleri daha da arttı ve mülteci örgütü bu talepleri karşılayamaz duruma geldi. Buna sebep olan nedenlerden biri ise bağışçı devletlerin mültecilerin bakışının değişmesi ile birlikte UNHCR'ye ve ev sahibi devletlere yaptığı yardımları kısıtlamasıydı.

3.1.2. Yüksek Komiser Antonio Guterres Dönemi ve UNHCR'e Etkisi

Eski Portekiz Başbakanı ve Sosyalist Enternasyonal Başkanı Antonio Guterres 2005 yılında yüksek komiser olarak BM mülteci örgütünde göreve başladı. Antonio Guterres döneminde UNHCR uluslararası alanda ve Avrupa da ciddi diplomatik tecrübeler kazandı. Ayrıca Guterres mülteci örgütünün 21. yüzyılın ilk senelerinde karşılaştığı birçok karmaşık olayları anlayabilme kabiliyeti kazandırdı. Guterres'in yüksek komiserliğinde ilk zamanlarında örgüt için hedeflediği ilk görevlerden biri de UNHCR'nin ekonomik harcama öncelikleri ve yönetim yapısıydı. 2006 yılının şubat ayın da örgütün ekonomik yapısı o kadar kötüydü ki çalışan maaşlarını ödeyemeyecek durumdaydı. [128] Bu yüzden yüksek komiser Guterres'in odak noktasında bu durumlar vardı.

Antonio Guterres döneminde UNHCR'nin koruması altında ki insan gruplarını tanımlamak için belirttiği dil ile genişletilmeye başladı. Bu genişleme doğal afet mağdurlarını ve yerinden edinmiş kişileri de kapsıyordu. Yüksek komiser Guterres'in liderliğinden önceki dönemlerde BM mülteci örgütü yardım ettiği kişileri belirtmek için kullandığı " Mülteciler ve Sığınmacılar" ifadesini " Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin ilgi alanında ki kişiler" olarak değiştirdi. Bu durum ise mülteci örgütünün soğuk savaş sonrasında ki seneler de faaliyet gösterdiği yerinden edinmiş insan gruplarının çeşitlenerek çoğalmasına ve genişlemesini ifade ediyor.[129]

Yüksek komiser Guterres görevde bulunduğu ilk beş sene de bu hızla büyüyen yardıma muhtaç göçmenlerin insani ihtiyaçlarına yardım edebilmek için kapsayıcı bir program geliştirmeye başladı. 2006 senesinde BM mülteci örgütü " Mülteci Koruma ve Karma

[128] **a.g.e**., s.96.
[129] **a.g.e**., s.104.

Göç için 10 Maddelik Eylem Planı " adı altında ki çalışmasını yürürlüğe koydu. Bu çalışma karma hareketlilik içerisinde bulunan farklı çeşitliliğinde ki insanlar adına çözümler üretilmesine yardımcı olmak ve hükümetlerin bu bireylere karşı yaklaşımını onlara yardım etmeye duyarlı göç siyaseti izlemelerine yönelikti. Bu çalışmalardan sonra Guterres UNHCR'nin sivil toplum kuruluşlarına hükümetlerin ve araştırmacıları davet ettiği yıllık diyalog toplantılarına başladı. Bu toplantılar da mültecilere olan yeni yaklaşımlar ve mültecilerin tanımının genişletilmesi gibi konular tartışıldı. Bu toplantılar da ortaya çıkan kararlar üzerine ise BM mülteci örgütü bir dizi yeni politika ve programları hayatta geçirdi.[130]

Bu yeni dönem de mültecilerin tanımının genişletilmesi ile birlikte UNHCR Dünya'nın birçok bölgesinde her ne sebeple olursa olsun yerinden edilmiş kişiler ile ilgilendi. Bu dönem de BM mülteci örgütü Sudan, Somali gibi yerlerde çıkan çatışmalar sebebi ile bulundukları yerden kaçan mültecilere yardım etti. Aynı zaman da yerlerinden edinmiş büyük mülteci gruplarının Angola ve Afganistan'a toplu geri dönüşlerini yönetti ve bu dönem de UNHCR yürüttüğü çalışmalarda bu duruma benzer birçok durumla karşılaştı. Ayrıca kuruluşunun 60.yıl dönümü olan 2011 senesinde BM mülteci örgütü iklim değişikliği sebebi ile yerinden edilmiş kişiler ile de ilgilenmiştir.[131]

21.yüzyılın başları ile birlikte BM mülteci örgütü Asya Ortadoğu ve Afrika da gerçekleşen büyük mülteci akımlarında faaliyet göstermiştir. Bu dönemde zorunlu göç mağduru insanların sayısı birçok nedenden dolayı büyük bir artış göstermiştir.[132] Ayrıca çatışma sebebi ile yerlerinden edilmiş kişilere destek olmak için yardım talep edildiği zaman UNHCR vatansız olan kişilere destek sağlamak adına faaliyet gösterdiği alanları genişletmiştir.[133]Bu dönem BM mülteci örgütü adına daha geniş alanlarda faaliyet gösterdiği bir dönem olmuştur.

Bu dönem de Yüksek Komiser Antonio Guterres sahip olduğu siyasi ve diplomatik tecrübeler ile BM mülteci örgütü birçok yönden güçlendirmiştir. Bunlardan en önemlisi

---

[130] **a.g.e**., s.105.
[131] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 18.12.2017).
[132] Ayhan Kaya vd. , **Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüş mü ? İstanbul Diyarbakır Mersin**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.35.
[133] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 18.12.2017).

de UNHCR bütçesine yaptığı katkılardır. Guterres döneminde UNHCR bütçesi yaklaşık 1 milyar dolar'dan 1,8 milyar dolar'a yükselmiştir. Bir diğer önemli konu ise Guterres yönetiminde BM mülteci örgütü ev sahibi ülkelerle olan ilişkilerin gelişmesiydi. Yüksek Komiser Antonio Guterres bu çabaları sonucunda BM mülteci örgütünü daha etkili kıldı ve barışçı devletler ile ev sahibi devletler adına örgütün güvenirliliğini arttırdı.[134]

21. yüzyılda yüksek komiser Antonio Guterres dönemi yüksek komiser Ruud Lubbers dönemine göre daha etkili ve daha yapıcı bir dönem oldu. Bu dönem de yüksek komiser Guterres göreve gelir gelmez birçok zorlukla karşılaşmıştır. Bu zorlukların başında ise hükümetler ile bozulan ilişkiler ve BM mülteci örgütünün içinde bulunduğu ekonomik durum yatmaktaydı. Antonio Guterres kendi dönemin de aldığı kararlar ve uyguladığı yaptırımlar ile bu zorlukların üstesinden gelmeye çalıştı ve amacı BM mülteci örgütünün yeniden güçlenmesiydi.[135]

Yüksek komiser Antonio Guterres'in yaptığı en büyük değişikliklerden biri ise BM mülteci örgütü için mültecilere yapılan tanımı değişmesi oldu. Genellikle iç çatışma veya siyasi kriz gibi durumlar nedeniyle oluşan göçler ile birlikte ortaya çıkan mülteciler UNHCR'nin ilgi alanına giriyordu. Fakat Guterres yönetimin de ki BM mülteci örgütü mültecilere olan tanımını değiştirdi. Yeni tanımında sebepleri her ne olursa olsun çatışma veya siyasi kriz dışında da doğal afet gibi durumları da kapsayan bir ülkesi olan ya da vatansız olan her türlü bireyi ilgi alanına aldı. Bu yeni tanımlamayla birlikte UNHCR'nin ilgi alanında tüm dünya üzerinde ki yerinden edilmiş kişiler oldu. Böylelikle BM mülteci örgütünün kapsadığı alan oldukça genişledi.

Antonio Guterres'in bir diğer özelliği ise çok iyi bir siyasetçi olmasıydı. Dönemin Yüksek Komiseri aynı zamanda eski Portekiz Başbakanıydı. Bu nedenle kendisine ait siyasi tecrübeler ile UNHCR'nin devletlerarası ilişkilerinde çok faydalı oldu. 21. yüzyılın başlarında Ruud Lubbers döneminde BM mülteci örgütü ile mültecilere ev sahipliği yapan devletler ve bağışçı devletlerin arası iyi değildi. İlişkiler de gerileme vardı. 11 Eylül saldırılarıyla birlikte bağışçı devletlerin mültecilere karşı bakışı tamamen değişmişti. Bu yüzden bağışçı devletler ülkelerinde mülteci görmek istemiyorlar ayrıca

[134] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 18.12.2017).
[135] Betts, **a.g.e**., s.105-106.

mültecilere bağış yapma yetkisini sınırlayacak yeni kısıtlamalar getirmişlerdi. Diğer bir taraftan mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler daha fazla mülteciyi almak istemiyorlardı. Ayrıca bağışçı devletlerin yardımlarını kısıtlaması ve bu dönem de BM mülteci örgütü ekonomik durumun çok kötü olması bu düşüncelerinde çok etkili olmuştur.

Antonio Guterres yüksek komiser olduğu dönemde BM mülteci örgütünün ilişkileri devletlerle bozuktu. Fakat siyasi tecrübesi ile bu problemlerin üstesinden geldi. Bozulan ilişkileri düzeltti ve bu devletlerle tartışma ortamı oluşturabilmek için diyalog toplantılarını başlattı. Bu dönem de bağışçı devletler ve mültecilere ev sahipliği yapan devletler ile kurduğu iyi ilişkiler ile UNHCR'nin devletler ile olan ilişkisini geliştirip kaybettiği itibarı geri kazandırdı.

Yüksek komiser Antonio Guterres döneminde ki bir diğer önemli konu ise BM mülteci örgütünün içinde bulunduğu ekonomik durumdu. Öyle ki 2006 senesine gelindiğinde UNHCR personellerinin maaşlarını ödeyemeyecek kadar finansal açıdan kötü durumdaydı. Bunun nedenin altında ise örgütün ilgi alanı duyduğu ve bu yüzden dünya üzerinde ki yerinden edilmiş kişilere yapılan harcamalardı. Bu harcamaların nedeni bu dönem de ki yerinden edilmiş kişilerin önceki senelere göre çok fazla olmasıydı. Ayrıca ekonomik durumun kötüye gitmesinin altında yatan bir diğer sebep ise bağışçı devletler ile olan ilişkinin bozulmasıydı. Yüksek komiser Guterres bu dönemde bu yaşanan ekonomik krizlerine direk olarak ilgilenmiş ve geliştirdiği politikalar ile BM mülteci örgütünü bu durum içinden çıkarmıştır. Ayrıca bu dönemin en önemli özelliği ise Antonio Guterres'in yaptığı çalışmalar ile BM mülteci örgütüne yeniden insani yardım alanında ki en ciddi kurum haline getirmesidir.

21.yüzyıl başlarında yaşanan olaylar ile BM mülteci örgütü durumu ne kadar kötü gözükse de Antonio Guterres yüksek komiserliği döneminde 2000'li yılların başlarına göre bir istikrar görüldü. 2005 yılında göreve gelmesi ile birlikte yüksek komiser Antonio Guterres BM mülteci örgütü içinde ki problemlerin üstesinden gelip örgütü yeniden güçlendirdi. Bunun sonucunda ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2010'lu yıllara daha güçlü bir şekilde geçti.

3.1.3. UNHCR ve 2010'lu Yıllar

2010'lu yıllar yüksek komiser Antonio Guterres'in Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Nisan 2010'da ikinci kez Yüksek Komiserlik görevine seçilmesiyle başladı. Yüksek komiser Antonio Guterres'in bu dönem'de iki büyük hedefi vardı. Bunlardan biri BM mülteci örgütü faaliyet alanlarında koruma sağlama gücünü arttırmasıydı. Diğer hedefi ise UNHCR'nin oluşacak yeni acil durumlara hızlı bir şekilde tepki gösterebilme yeteneğinin geliştirmek istemesiydi.[136]

Antonio Guterres döneminde UNHCR tarihinde gördüğü en büyük krizler ile yüzleşti. Bu dönemde ikinci dünya savaşından sonra en yüksek yerinden edilme düzeyine ulaşıldı. Bu olayların son birkaç yılda hızlanmasıyla birlikte 2014 senesi içerisinde ortaya çıkan çatışmalar sebebi ile günde 42.500 kişi zorla yerlerinden edildiler.[137] Bu sayı ise Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü bir gün içinde ilgi alanına katılan zorla yerinden edilmiş insan sayısını göstermektedir.

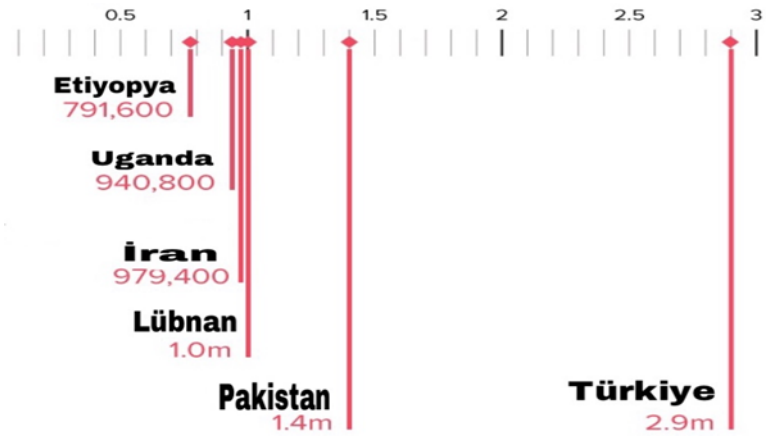
3.1.4. Dönemin Küresel Göç Sorunları

2010 yılından sonra ki ilk beş sene de dünya üzerinde ki küresel düzeyde ki yerinden edilme olayları tarih boyunca daha önce hiç görülmemiş bir şekilde arttı. BM mülteci örgütü tarihinde 2015 yılının sonu itibariyle dünya üzerinde zorla yerinden edilen bireylerin sayısı 65 milyonu aştı. Bu dönem de dünya üzerinde birçok kriz bulunuyorken yeni birçok krizde ortaya çıktı ve var olan krizler de daha da derinleşti. Bu dönem de çıkan yeni krizlerin başlıcalarını göstermek gerekirse: Suriye, Ukrayna, Irak, Yemen, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Sudan da yaşanan büyük krizlerdir. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü dünya üzerinde ki bu ortaya çıkan krizlere karşı barınma ve koruma gibi temel yardım malzemelerini sağlayarak bu bölgeler de hayat kurtarmaya çalışıyor. Ayrıca insani yardım konusunda ki ortaklarıyla iş birliği içerisinde bütün acil durumlar için ve mülteci krizleri karşısında uluslararası mülteci

[136] **a.g.e**., s.106.
[137] http://www.unhcr.org/tr/antonio-guterres-portugal-2005-2015 (Erişim Tarihi 20.12.2017).

faaliyetlerine liderlik ediyor ve aynı zaman da koordinasyonu üstlenmeye devam ediyor.[138]

Suriye ile çıkan iç çatışma ile komşu ülkelere sayıları 5 milyonu aşan Suriyeli mülteci sığınmıştır. Ortaya çıkan bu durum Suriye ile çıkan bu krizin tek başına, neredeyse dünya üzerinde son çeyrek yüzyıl içerisinde karşılaşılmış olan, dünyadaki en büyük sığınmacı krizi olarak tarihi geçmiştir. Türkiye 2014 yılı itibari ile dünya üzerinde en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke haline gelmiştir. 2017 yılı ortaları itibari ile Türkiye de ki mülteci sayısı 3 milyona yaklaşmıştır. Son 5 yılda Avrupa kıtası sayıları 937.700'den fazla Suriyeli mülteci sığınma başvurusu yapmıştır ve günümüzde en fazla Suriyeli mülteciyi barındıran Avrupalı ülke Almanya'dır.[139] 21.yüzyıl ile birlikte göçmenler transit halinde toplu bir halde göç etmek zorunda kalmışlardır.[140] Günümüzde ise mültecilerin en çok barındığı ülkeler Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. En Çok Mülteci Barındıran Ülkeler

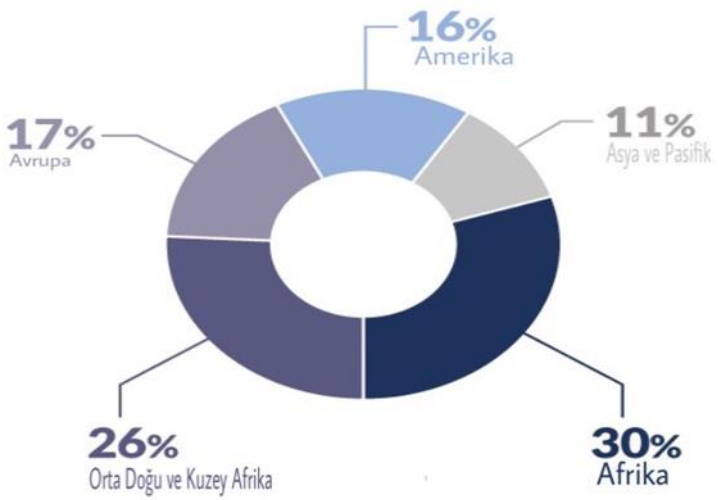
Kaynak: UNHCR, http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html (Erişim Tarihi:12.01.2018)

2013 senesinin Aralık ayından itibaren ise Güney Sudan'da şiddetli bir çatışma yaşanmaktadır. Bu şiddetli çatışmalar binlerce insanın ölmesine neden olmuştur. Bu çatışmalar sonucunda ise milyonlarca Güney Sudanlı bulundukları yerden göç etmek durumunda kalmışlardır. Yaklaşık 1,9 milyon insan Güney Sudan'dan kaçmak zorunda

[138] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 20.12.2017).
[139] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 20.12.2017).
[140] Medya Yeğenoğlu, **Avrupa'da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2016,s.8.

kalmışlardır. Uganda, Sudan ve Etiyopya'da bulunan 1,6 milyon Güney Sudan'lı ise mülteci konumundadır. Yaklaşık 20.300 Güney Sudan'lı 2017 yılı mayıs ayının ilk yarısı itibari ile mülteci olarak Uganda'ya gelmişlerdir. Bu sayı ise bir günde ortalama 1350 Güney Sudan'lı göç ettiği bölgeye uluslararası koruma ihtiyacında bulunduğunu göstermektedir.[141]

Küresel göç sorunları sonucunda günümüzde mültecilerin sayısı giderek artmak ile birlikte mültecilerin göç ettikleri alanlarda aynı anda genişlemiştir. Bunun sonucunda yerinden edilmiş insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için birçok bölgeye göç etmişlerdir. Günümüzde mültecilerin hangi bölgelere göç ettikleri ise yüzdelik olarak Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Yerinden Edilmiş İnsanların Barındığı Bölgeler

Kaynak: UNHCR, http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html (Erişim Tarihi: 12.02.2018)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2015 yılında 65'inci yıl dönümünü kutlaması ile birlikte insani yardım alanında faaliyet gösterdiği bu uzun süre boyunca 50 milyondan fazla yardıma muhtaç mülteciyi başarılı bir şekilde hayatta tekrar dönmelerini yardımcı olmuşlardır. BM mülteci örgütünü şu anda 10.800'den fazla personeli bulunmaktadır. Ayrıca UNHCR toplam olarak 128 ülkede varlığını sürdürmektedir.

[141] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 20.12.2017).

Kurulduğu ilk yılda bütçesi 300.bin ABD doları olan UNHCR 2016 yılında ise bütçesini 6.54 milyar ABD dolarına çıkarmıştır.[142] 13 Ekim 2016'da Antonio Guterres, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1 Ocak 2017'den itibaren 5 senelik bir dönem için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri seçilmiştir.[143]Şu anda ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Filippo Grandi yürütmektedir. Yüksek Komiser Filippo Grandi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1 Ocak 2016'da seçilmiştir ve 31 Aralık 2020'ye kadar olan 5 yıllık süreçte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin yüksek komiserlik görevini üstlenecektir.[144]

3.2. Küresel Bir Kurum olarak UNHCR

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü olan UNHCR, dünya üzerinde mültecilere yönelik koruma sağlama ve mültecilerin sorunlarına çözüm bulma konusunda ki özel yetkiye sahip tek küresel örgüttür. UNHCR, Birleşmiş Milletler Kuruluşları, devletler, ulusal, uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşları ve bir dizi farklı aktörler gibi uluslararası sistem içerisinde ki çok sayıda ki farklı aktörler işbirliği içerisindedir. BM mülteci örgütü kurulduğundan beri diğer Birleşmiş Milletler Kuruluşları ve Sivil Toplum Kuruluşları ile birlikte hareket etmektedir. UNHCR aynı zaman da Birleşmiş Milletler oluşumları içerisinde başka bir öneme sahiptir. Örgütün yüksek komiserin yönetimin de kendine özgü kültürü ve değerleri vardır. Bu değerler sistemiyle de tam olarak bir bürokrasidir.[145]

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünü esas olarak kendisine misyon edindiği görevleri iki aşamalı olarak organize etmiştir. Örgütün birinci temel hedefi mültecilere uluslararası koruma sağlamaktır. İkinci hedefi ise bağışçı devletler den gelecek yardımlar ile mültecilerin gönüllü olarak geldikleri bölgelere geri dönüşlerini ya da bu mültecilerin yeni topluluklar ile bütünleşmesini sağlamaktır.[146]

Dünya üzerinde ki küresel göç sorunlarının ve mülteci sorunlarının giderek artmasına rağmen BM mülteci örgütü de aynı hızla büyümesini sürdürmüştür. UNHCR mültecilere

[142] http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi (Erişim Tarihi 20.12.2017).
[143] http://www.unhcr.org/tr/antonio-guterres-portugal-2005-2015 (Erişim Tarihi 20.12.2017).
[144] http://www.unhcr.org/tr/yuksek-komiser (Erişim Tarihi 20.12.2017).
[145]Betts, **a.g.e,** 136.
[146]Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku**, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, 2005, s. 10.

karşı ülkelerinde ki koşulların düzetilmesi veya geri dönmelerin mümkün olmaları durumunda bu mültecilere ülkelerine yeniden dönmeleri konusunda yardım etmektedir. Ayrıca ülkesine dönemeyen mülteciler içinse sığındıkları ülkede daha iyi bir koşul sağlayıp bu bölgeyle bütünleşmeleri veya koşullar kötü olması durumunda yeni bir sığınma ülkesi bulmak ile görevlidir.[147]

3.2.1. Birleşmiş Milletler Sistemi İçerisinde UNHCR

Aralık 1950' de ki genel kurul kararı ile UNHCR'nin kuruluşu sağlanmıştı ve bu karar da BM mülteci örgütünün Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde ki konumunu detaylı bir şekilde belirtti. Bu ortaya çıkan tüzükte ki ilk paragrafta örgütün yöneticisi olan Yüksek Komiserin " Genel Kurulun yetkisi altında " hareket edebileceğini ve " Birleşmiş Milletlerin nezareti altında " görevini sürdürebileceğini ifade etmiştir. Tüzüğün devamında ise UNHCR yüksek komiserin örgütün eylemleri konusunda Ekonomik ve sosyal konsey (ECOSOC) aracılığıyla BM genel kuruluna senelik rapor sunacağını belirtmiştir. Ayrıca tüzük UNHCR'nin Ekonomik ve Sosyal Konsey veya genel kurulun takip ettiği politikaları izleyeceğini belirtmiştir.[148]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından idare edilir. UNHCR yürütme komitesi örgütün iki yıllık planlarını ve bütçe programlarını iki yılda bir onaylar. Bu planlar Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından seçilen yüksek komiser aracılığıyla sunulmaktadır. BM mülteci örgütünün görevleri 1950 yılında açıklanan statü ile belirlenmiştir. 2003 senesinde ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, BM mülteci örgütü görev süresini " mülteci sorunları çözülünceye kadar " olarak genişletti. UNHCR yüksek komiser yıllık olarak BM mülteci örgütünün çalışmaları hakkında ECOSOC ve Genel Kurul'a rapor verir.[149]

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü yüksek komiseri örgütün yönetiminden ve UNHCR'nin kontrolünden sorumludur. Yüksek komiser çalışmalarını, yüksek komiser

[147] **a.g.e.** , s 11.
[148] Betts, **a.g.e**., s.137.
[149] http://www.unhcr.org/governance.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).

yardımcısı ve koruma ve operasyonlar yardımcısı aracılığıyla çalışmalarını yönlendirir. Müfettiş Genel Ofisi yüksek komiseri faaliyetlerini ve işlemlerini bağımsız bir şekilde gerçekleştirmesi için olanak sağlar. Aynı zamanda operasyonların bütünlüğünü korur ve programların verimliliğini arttırır. Bu şekilde müfettiş genel ofisi UNHCR'yi denetleyerek açtığı soruşturma ve yer gözetim hizmetleri aracılığıyla oluşabilecek dolandırıcılık ve istismarı da engeller.[150]

Müfettiş genel ofisi (The Inspector General's Office – IGO) , UNHCR ve yüksek komiseri faaliyetlerini ve operasyonlarını denetlemekle sorumludur. Müfettiş Genel Ofisi suiistimal konuları dışında ki konularda da soruşturmaların yanı sıra geçici tetkik ve soruşturma da yürütür. Aynı zaman da, gözetim bulguların meta analizini yapar üst yönetime raporlar ve tavsiyeler sunar. Müfettiş Genel Ofisi olası bir haksızlık veya endişe edilecek konularda iletişime geçilen bir kurumdur. Özellikle yolsuzluk. dolandırıcılık, istismar ve cinsel taciz konularında UNHCR personeli, ortak personel veya işbirlikçileri takip edip denetler. Olası bir şikâyet durumunda ise bu davranışları suiistimal olarak kabul eder ve yaptırım hakkı vardır.[151]

3.2.2. UNHCR İcra Komitesi

Ekonomik ve Sosyal Konsey ve Genel Kurulun bir başka önemli rolü ise Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün İcra Komitesinin üyelerini ve büyüklüğünü belirlemesiydi. İcra komitesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1958 senesinde kurulmuştur. İlk olarak ise Ekonomik ve Sosyal konsey tarafından seçilecek olan 20 -25 Birleşmiş Milletler üyesi olan devletlerden meydana gelecekti.[152]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yürüttüğü icra komitesi (ExCom) her yıl Cenevre de toplanmaktadır. Bu toplantılarda icra komitesi BM mülteci örgütü programlarını ve bütçesini gözden geçirmek ve onaylamak için uluslararası korumada tavsiyeler de bulundu. Ayrıca bu toplantılarda UNHCR'nin hükümetler ve sivil toplum ortaklarıyla da bir dizi başka konularda görüşmeler yapar. İcra komitesinin daimi

[150] http://www.unhcr.org/governance.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[151] http://www.unhcr.org/inspector-generals-office.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[152] Betts, **a.g.e**., s.140.

komitesi, ana çalışmalarını genel oturumlarda sürdürmek adına her sene birkaç defa toplanır.[153]

UNHCR icra komitesi Ekonomik ve Sosyal konsey tarafından kurulmuş olmasına rağmen birleşmiş milletler genel kurulu bir alt kuruluş olarak görev yapmaktadır. Belgelerini ise genel kurul serisinde yayınlanmaktadır. UNHCR icra komitesinin raporu, üçüncü komite de incelenmek üzere doğrudan genel kurula sunulur. UNHCR'nin statüsünde yüksek komiserin genel kurul veya Ekonomik ve Sosyal konsey tarafından kendisine verilen siyasi yönergeleri takip etmesine karar verir. UNHCR icra komitesi Ekonomik ve Sosyal konseyin veya genel kurulun politika oluşturma işlevlerini değiştiremez. Fakat icra komitesi kendi yürütme ve danışma işlevlerine sahiptir. İcra komitesi bu işlevleri arasında şunlar bulunmaktadır. ; Yüksek komiseri görevlerini yerine getirirken tavsiyelerde bulunmak, UNHCR'nin programlarını ve fonlarını gözden geçirmek, Yüksek Komiserin fon çağrısını yapmasını onaylamak ve önerilen iki yıl da bir bütçe hedeflerini onaylama yetkisidir. İcra komitesi ile her yıl tek oturum yapar. Bu oturumlar ise ekim ayının ilk yarısında Cenevre de gerçekleşmektedir.[154]

UNHCR İcra Komitesi yıllık oturumlarında bir önceki yılın daimi komitesinin çalışmalarını gözden geçirir ve bunun sonucunda oturumdan sonra ki 12 ay için çalışma programını belirler. Bu programda UNHCR'nin bir sonra ki yıl da ki mali gereksinimlerini inceler ve yıllık program hedeflerini onaylar. BM mülteci örgütü aynı zamanda uluslararası koruma ile alakalı çeşitli kararların yanı sıra birçok idari, mali ve prosedürler sorunla ilgili kararları da gözden geçirir.[155]

UNHCR'nin İcra Komitesinin yıllık genel kurul toplantıları tüm Birleşmiş Milletler üye devletlerine açıktır. Toplantılarda icra komitesi üye devletleri birinci olarak, diğer Birleşmiş Milletler örgütü de gözlemci olarak izler. Genel Kurul oturumuna ayrıca Birleşmiş Milletler üye devletleri, hükümetler arası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler fonları ve programları da dâhil olmak üzere genel kurulun oturum ve çalışmalarını gözlemci olarak kuruluşlar katılır. Aynı zamanda sürekli davet alındığı zaman ise konu ile ilgili

[153] http://www.unhcr.org/executive-committee.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[154] http://www.unhcr.org/executive-committee.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[155] http://www.unhcr.org/excom-plenary-sessions.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).

özel örgütler ve sivil toplum kuruluşları Ekonomik ve Sosyal kuruluşlar ile katılabilir. Katılan bu gözlemcilerin icra komitesinin başkanı takdirine bağlı olarak konuşma hakkı genellikle verilir. Fakat bununla birlikte gözlemcinin oy verme hakkı yoktur ve karar alma süreçlerine katılamazlar.[156]

3.2.3. UNHCR ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Birleşmiş Milletlere üye olan tüm devletlerin eşit statü de yer aldığı ve eşit oylama sistemi ile temsil edildiği en kalabalık Birleşmiş Milletler ana organıdır. Birleşmiş Milletlerin içinde bulunan tüm diğer organların genel kurulda doğrudan bir bağlılık ilişkisi vardır.[157] Genel kurula üye 193 üye ülke vardır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Birleşmiş Milletlerin ana müzakere ve temsili organıdır.[158] BM Genel Kurulu'nda alınan kararlar tavsiye olmak ile birlikte uluslar arası toplumu ve dünya kamuoyunun görüşlerini yansıttığı için belirli bir ağırlığı vardır.[159]

UNHCR'nin statüsü gereği BM mülteci örgütü yüksek komiseri genel kurul ve Ekonomik ve Sosyal konseyi politika direktiflerini takip eder. Her yıl yüksek komiser yaz ayları boyunca sözlü olarak Ekonomik ve Sosyal konseye rapor verir. Kasım ayı başında ise UNHCR'nin yıllık raporunu sosyal insani ve kültürel komiteye veya üçüncü komitenin vasıtasıyla genel kurula sunar. Üçüncü komite UNHCR ile ilgili üç karar da söz sahibidir. Bu kararlar; Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği ofisi çalışmalarıyla ilgili kararlar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yürütme komitesinin genişletilmesi kararı ve Afrika da ki mülteci, geri dönenler ve yerinden olmuş kişilere yardım kararıdır.[160]

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kurumun kamuya en açık organı durumundadır. Ülke liderlerinin yaptıkları konuşmalar, yıllık toplantılar ve bazı konularda karar verilen tavsiye kararları ile gerçek anlamda uluslararası siyasetin gündemini oluşturabilecek

---

[156] http://www.unhcr.org/excom-plenary-sessions.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[157] Mehmet Has Güler ve Mehmet B. Uludağ, Devletlerarası **ve Hükümetler dışı Uluslararası Örgütler**, 3.b., İstanbul, Alfa Yayınları, 2004 s.108.
[158] http://www.unhcr.org/united-nations-general-assembly.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[159] Uğur Özgöker, **Uluslararası Siyasi Askeri ve Ekonomik Örgütler**, İstanbul, Der Yayınları,2006, s.16-17.
[160] http://www.unhcr.org/united-nations-general-assembly.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).

niteliktedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu görüntüsü ile bir dünya meclisi izlenimini verebilir. Bu görüşmeler de ülkelerin hangi tavırlarla oy kullandıkları veya nasıl bir şekilde sorunlar karşısında durduklarını genel kurul oylamalarıyla belli olur. Yapılan bu oylamalar sonucunda ise devletlerin dış politika öncelikleri önemli bir şekilde izlenebilir.[161]

3.2.4. Yüksek Komiser

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün yönetiminden yüksek komiser sorumludur. Bu makamın manası, simgesel olmaktan çok ileridedir. UNHCR tüzüğü yüksek komiseri mülteci örgütünün görevlerinden yetkili kişi olarak açıklar. Yüksek komiser Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin dış dünyadaki kamusal yüzüdür. Bu yüzden UNHCR için yüksek komiserlik seçimi oldukça önemli bir duruma gelmektedir. Yüksek Komiser Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin tavsiyeleri göz önüne alınarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından seçilir.[162]

2007 senesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Guterres koruma çalışmaları üzerine yüksek komiserin diyalogu adı altında bir dizi diyalog serisi başlattı. Cenevre de gerçekleştirilen yıllık toplantılarla yeni veya ortaya çıkan küresel koruma konularında tartışmalar gündeme geliyor. Yıllar geçtikçe yüksek komiserin diyalog toplantıları UNHCR için yetkilerini ve çalışmaları ile ilgili koruma zorluklarını tartışmak için önemli bir forum haline geldi. Gerçekleştirilen ilk toplantıdan itibaren katılımcılar, uzun süren mülteci sorunlarını kalıcı çözümleri ve küresel göçü bölgesel yerleşim yerlerinde ki endişe duyulan konular ve zorla yerlerinden edilen ve vatansız olan insanlara yönelik mevcut uluslararası koruma çerçevesinde ki karışıklıkları ve engelleri ele alıyorlar.[163]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği için yüksek komiserlik görevi oldukça saygı duyulan bir görevdir. Bunun nedeni ise UNHCR'nin tarih boyunca edindiği örgüt kültürüdür. Tarih boyunca UNHCR'nin faaliyetlerini etkileyen en önemli kişi yüksek

[161] Davut Ateş, Uluslararası **Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantığı** ,2.b., Bursa, Dora Yayıncılık , 2014 , s.161.
[162] Betts, **a.g.e**., s.142.
[163] http://www.unhcr.org/high-commissioners-dialogue.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).

komiser olmuştur. Bu yüzden seçilen yüksek komiserlerin hepsi alanlarında uzman ve saygı duyulan kişilerdir. Yüksek komiserlerden beklenen ise bağışçı devletler, mültecilere ev sahipliği yapan devletler Birleşmiş Milletler organları ve uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleriyle iyi ilişkiler kurmasıdır.

3.3. UNHCR'nin Faaliyetleri

Birleşmiş Milletlerin Mülteci Örgütü olan UNHCR, mülteciler zorla yerinden edilmiş bireyler vatansız bireylerin hayatlarının kurtarılması bireylerinin haklarını korumaya ve bu kişiler için çok daha iyi bir gelecek inşa etmek için çalışan küresel bir organizasyondur. BM Mülteci Örgütü için şiddet, zulüm, savaş veya felaketlerden kaçmak zorunda kalan her kişinin sığınma talep etme hakkı vardır. UNHCR 1950 senesinden beri birçok kıta da ellerinden göç etmek durumunda kalmış milyonlarca insanın hayatlarını kurtarmak ve onlara daha iyi gelecekler üretmek için çalışmalarını sürdürmektedir.[164] Birleşmiş Milletler kuruluşlarının faaliyetlerini gözlemleyerek hükümetlere destek olmaktadır.[165]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dünyanın her yerinde mültecileri korumak ve yardımcı olmak üzerine çalışıyor. BM mülteci örgütü yerinden eden kişilere karşı temiz su, sağlık hizmetleri, barınak, battaniye, ev eşyaları ve yiyecek gibi acil yardımlarını temin ediyor. Ayrıca evlerine dönen insanlar için de ulaşım ve yardım paketleri ve aynı zamanda bu kişilere karşı yeniden yerleşim için gelir getirici projeler düzenliyor.[166]

Mültecilerin Hukuki Statüsüne göre Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin görevleri; mülteci statüsüne giren mültecilere uluslar arası koruma sağlanması ve mülteciler için ilgili hükümetlerin yardımı ile kalıcı çözümler üretmesidir. Ayrıca statüde UNHCR'nin kapsamına giren mültecilerin vatanlarına dönmeleri için gerekli yardımların sağlanması ve katıldıkları toplumlara uyumlarının sağlanması için önlem alınması maddeleri de belirtilmiştir. [167]

---

[164] http://www.unhcr.org/about-us.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[165] Norwegian Refugee Council ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, **Güvensizlik Mirasının Aşılması: Devlet ve Yerinden Edilmiş Kişiler Arasında Toplumsal Mutabakata Doğru**, çev.Metin Çulhaoğlu, İstanbul, 2006, s.41.
[166] http://www.unhcr.org/what-we-do.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[167] Tevfik Odman, **Mülteci Hukuku**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 1995, s.32-33.

UNHCR mülteciler için geçim kaynakları, iltica ve göç kuruluşlar arası koordinasyon, temel ihtiyaçlar, eğitim, kamp desteği, koruma, üçüncü ülkeye yerleştirme gibi yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır.[168] Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yerinden edilmiş mültecilere yardım edebilmek için gerçekleştirdiği bu faaliyetler ile yardıma muhtaç bu insanları hayatta yeniden entegre edilmesinde katkıda bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü mültecilere geçim kaynakları oluşturabilmek için savaştan ve karşılaşmak zorunda kaldıkları zulümden kaçan insanların hayatta yeniden tutunmaları ve barış içerisinde bir hayat yaşayabilmeleri için geçimlerini sağlama ve çalışma fırsatları vermektedir. BM mülteci örgütü yerinden edinmiş bireylerin becerilerini ve bilgilerini geliştirmesi ile birlikte bireylerin ihtiyaç duyduğu kaynaklara bilgiye eğitime hizmetlere ve piyasalara ulaşmalarını temin ederek kendi kendilerine yeterlilik sağlamaları adına destek olmaktadır.[169] UNHCR bu alanda yaptığı çalışmalarını Geçim Kaynakları ve Küresel Stratejisi (2014 -2018) ana hatlarıyla belirttiği koruma, çeşitlilik, eşitlik, erişim ve sürdürebilirlik gibi birkaç temel ilkenin rehberliğinde yürütülmektedir.[170]

BM Mülteci örgütü iltica ve göç hakkında Cenevre merkezli iltica ve göç ünitesi birimi bünyesinde mülteci koruma tedbirlerinin uygulanmasında yardımcı olmaktadır ve UNHCR operasyonlarını yasal ve politika tavsiyesi sağlamaktadır. Birim aynı zamanda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğini uluslararası göç forumlarında temsil etmektedir. 2016 senesinde sığınma ve göç ünitesi, karma göç hareketleri ile deniz yollarından göç etmeye çalışan insanları da koruma altına almıştır ayrıca yerinden edinmiş bireylerin insan ticaretine maruz kalmamalarını ve diğer şiddet ve istismar olaylarından korumayı sağlamaktadır. UNHCR iltica ve göç için mültecileri koruma ve küresel göç üzerine 10 maddelik bir eylem planı hazırlamıştır. Hazırladığı bu plan ile göçmenlerin sorunlarına çözüm aramaktadır.[171]

[168] http://www.unhcr.org/what-we-do.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[169] http://www.unhcr.org/tr/gecim-kaynaklari (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[170] http://www.unhcr.org/livelihoods.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[171] http://www.unhcr.org/asylum-and-migration.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).

UNHCR yerinden edilmiş mülteciler için yardım kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Oluşan acil durumlarda Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü olaylara karşı yardım kuruluşları ile birlikte koordinasyon sağlayarak hızlı ve etkili bir şekilde yardım etmektedir. UNHCR bu koordinasyonu sağlarken bir yöntem olarak Kuruşlar arası Daimi Komite (Inter-Agency Standing Committee-IASC) tarafından belirtilen ülkeler üzerine hareket etmektedir. BM mülteci örgütü komite ile kurduğu bu koordinasyon modeliyle mültecilere karşı daha kapsayıcı işbirlikleri ve yardım kuruluşları bulmaktadır ve UNHCR bu yardımları koordine etmektedir. [172]

Evlerinden kaçmış zorunda kalmış mülteciler için BM mülteci örgütü bu bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yaptığı bu müdahaleler de UNHCR para yüklenmiş bankamatik kartları ile tek seferlik maddi yardım yapmaktadır. Aynı zamanda mültecilere yönelik özel bir ihtiyacında tespit edilmesi durumunda bu tarz mültecilere temel ihtiyaçlarını karşılamak için düzenli nakit transferleri ve Gıda dışı yardım malzemeleri yoluyla da yardım etmektedir. UNHCR 2016 senesinde yaptığı yardımlar ile 24 milyon ABD dolarını Gıda dışı yardım malzemeleri için kullanmıştır. [173]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yayınlamış olduğu rapora göre dünya üzerinde ki mültecilerin okula erişme olasılığı çok düşük. Bu olasılık dünyadaki okula erişme konusunda ki küresel ortalamaya göre beş kat daha düşüktür. Günümüzde mülteci çocukların sadece %50 si ilköğretime gidebilmektedir. Eğitim mültecilerin en büyük haklarıdır. 1951 mülteci sözleşmesi 1989 çocuk hakları sözleşmesinde belirtildiği üzere eğitim bu sözleşmeler de mülteciler için güvence altına alınmış temel bir insan haklarıdır. Bu yüzden UNHCR mülteci ve öğrenciler için eğitim olanakları ve öğrenme hayatları boyunca burs imkânları sağlamaktadır.[174]

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü mülteciler için kamp desteği sağlamaktadır. Sağladığı bu destek ile birlikte mültecilerin konaklamaları boyunca gerekli tüm temel destek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. UNHCR tüm kamplarda düzenli olarak varlık göstermektedir. Bu kamplarda ki sağlık, eğitim, beslenme ve alan planlama gibi

[172] http://www.unhcr.org/coordinating-assistance.html (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[173] http://www.unhcr.org/tr/temel-ihtiyaclar (Erişim Tarihi 21.12.2017).
[174] http://www.unhcr.org/tr/egitim (Erişim Tarihi 24.12.2017).

konularda teknik destek sağlamaktadır.[175] Dünyada küresel göç sorunlarının büyümesine paralel olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'de büyümeye devam etmiştir.[176]

Devletler normal şartlarda vatandaşlarını fiziksel güvenliklerini ve temel insan haklarını güvence altına almaktadır. Fakat mülteciler için bu durum söz konusu değildir. Bulundukları yerden kaçtıkları için de kendilerinden sorumlu bir hükümet olmadığı için güvenlik ağları yok olmaktadır. BM mülteci örgütü ise zorla yerinden edilmiş bu mültecilerin barındıkları ülkeler de onların temel insan haklarını savunarak anavatanlarına gönüllü olarak geri dönmelerini veya üçüncü ülkelere yerleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Mültecileri koruma kapsamında ise mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 sözleşmesi ve 1967 protokolü gibi kararlarla mültecilerin hukuki olarak koruması sağlanmaktadır.[177]

Pek çok mülteci ülkelerinde devam eden çatışmalar yüzünden evlerine geri dönememektedirler. Bu çeşitli durumlarda Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü mültecilerin onları kabul edecek üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi konusunda yardımcı olmaktadır. Mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilme durumu yerinden edilmiş insanların sığındıkları ülkeden koruma ve ihtiyaç duydukları yardımı alabilecekleri başka bir üçüncü devlete gönderilmeleri sağlayan bir çözümdür.[178]

Dünya üzerinde günümüzde 65,6 milyon insan bulundukları yerden kaçmak zorunda kalmıştır. Bu sayı dünya da eşi benzeri görülmemiş bir yerinden edilmiş insan sayısıdır. Bu yerinden edilmiş insanların yarısından fazlası 18 yaşın altında bulunmaktadır. Bu mültecilerin sayısı ise 22,5 milyon mülteci sayısına ulaşmaktadır. Ayrıca eğitim, sağlık, istihdam ve hareket özgürlüğü gibi temel hakları bulunmayan 10 milyon vatansız insan fazladır. Bu sayılarla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarih boyunca tanıklık ettiği en yüksek yerinden edilme oranıyla karşılaşmaktadır.[179]

---

[175] http://www.unhcr.org/tr/kamp-destegi (Erişim Tarihi 24.12.2017).
[176] Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkması**, Ankara, USAK Yayınları, 2005, s.11.
[177] http://www.unhcr.org/tr/koruma (Erişim Tarihi 24.12.2017).
[178] http://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme (Erişim Tarihi 24.12.2017).
[179] http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html (Erişim Tarihi 24.12.2017).

SONUÇ

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından birisi de küresel göç sorunlarıdır. Göç, ilk insandan bu yana gerçekleştirilen bir eylem ve insan yaşamının bir parçası olmuştur. İnsanoğlu tarih boyunca çeşitli sebeplerden dolayı göç etmiştir. İnsanları bulundukları yerden göçe iten birçok neden olduğu gibi göç ettikleri yere çekende birçok neden olmuştur.

Küresel göç, bireylerin bulundukları yerden başka bir yere yerleşme amacı güderek ülkelerinden ayrılma eylemi olarak tanımlanmıştır. Göç eden kişilere genel olarak göçmen denildiği gibi bu kişiler için aynı anlamda mülteci ve sığınmacı gibi tanımlarda kullanılmıştır. İnsanlar göç ederek hayatlarına yeni yaşam ortamları sağlarlar ve bu yeni yaşamlarına entegre olurken birçok sorun ile karşılaşırlar. Karşılaştıkları bu sıkıntılar genellikle göç ettikleri bölgedeki kendilerine tanınan statüler ile ilgilidir.

Göç insanlık tarihi boyunca gerçekleşmiş ve insanlığın kaçınılmaz bir parçası haline gelmiştir. Küresel göç ise tarih boyunca çoğu kez karşılaşılmış ve karşılaşıldığı toplumlar da ve bölgelerde etkisini hissettirmiş bir olgudur. Küresel göçler sonucunda göç veren ve göç alan bölgeler ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Çünkü göç eden insanlar göç ederken sadece bedenlerini değil aynı zamanda kültürlerini, yaşam tarzlarını ve tüm değerlerini göç ettikleri bölgeye taşırlar. Bu nedenle küresel göç ciddi sosyal ve toplumsal dinamikleri olan önemli bir araştırma konusudur.

Küresel göç hareketleri ülke içerisinde gerçekleştirilen göçlerin aksine uluslararası sınır aşarak gerçekleştirilen ve aynı anda birçok ülkeyi ilgilendiren küresel bir olgudur. Küresel göç içerisinde birçok unsura sahip hem bireyleri hem de devletleri etkileyen karmaşık bir kavramdır. Ayrıca küresel göç hareketleri tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir sosyal hareketliliği gösterir. Bu yüzden bu göç hareketleri her zaman dünya gündeminde yer alır ve içerisinde çözüme kavuşmasını bekleyen sorunlar üretir.

İnsanlar birçok nedenden dolayı göç edebilir. Küresel göçe sebep olan birçok sebep vardır. İnsanların göç etmesine neden olan iki temel faktör vardır. Bu göçe neden olan faktörlerin itici faktörler ve çekici faktörler olarak tanımlayabiliriz. İtici faktörler zorunlu göç eden insanları göç etmeye iten nedenleri açıklar. Çekici faktörler ise göç alan bölgelerin mültecilere neden kendisine çektiği ile ilgilidir. Bu iki temel faktöre ek olarak insanların göç etmesiyle ilgili birçok teori vardır. Bu teoriler insanların göç etme nedenlerine açıklar. 21.yüzyılda ise göçlerin büyük bir bölümü itici faktörler nedeniyle yaşanmaktadır.

Göç eden insanların birtakım hukuki hakları ve uluslararası kamuoyunda belirlenen göç eden kişileri tanımlamaya yönelik hukuki statüleri vardır. Göç eden mültecilerin tanımlamasında ve hukuksal süreçlerini takibinde en önemli kuruluş Birleşmiş Milletlerdir. Göç eden mültecilerin hukuki hakları 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler ise 1951 ve 1967 senelerinde mültecilerin hukuki statülerine ilişkin kararlar imzalayıp uluslararası alanda mültecilerin tanımlamasını yapmıştır.

Birleşmiş Milletlerin mülteci örgütü olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dünya üzerindeki mültecilerin takibini yapmakta ve haklarını savunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin bu kuruluşu dünya üzerindeki küresel göç sorunlarıyla yakından ilgilenmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 14 Aralık 1950 senesinde Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından kurulmuş olup o günden bu yana dünya üzerindeki mültecilerin başvurduğu ve onlara yardım eden en önemli kuruluş olmuştur.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan küresel göç sorunları ile başlayan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği eylemleri günümüzde daha büyük sorunlara müdahalesi ile eylemlerine devam etmektedir. Bu süreçte dünya üzerinde meydana gelen küresel göç sorunlarının birçoğu ile Birleşmiş Milletler direkt olarak yakından ilgilenmiştir. Birleşmiş Milletlerin mültecilere yaklaşımı diğer hükümetlere örnek olmuş ve devletlerin politikalarına yön vermiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği günümüzde göç eden insanlar ile ilgilenen en büyük uluslararası kuruluştur. 21.yüzyılda küresel göç sorunları daha önce hiç görülmediği kadar büyük ölçekte görülmektedir. Günümüzde dünya üzerinde 65,6 milyon insan bulunduğu ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ise bu insanların hepsiyle ilgilenen Birleşmiş Milletlerin en önemli organıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ACAR, Yücel, KAYA, İbrahim, GÜMÜŞ, Mahir. **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**. Ankara: Uşak Yayınları. 2010.

AKMAN, Vedat. **Küresel Göç Hikâyeleri**, İstanbul: Yakamoz Yayınları. 2007.

ATEŞ, Davut (2014). **Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantığı**. Dora Yayıncılık, Bursa.

BETTS, Alexander, LOESCHER, Gil, MILNER, James. **BMMYK: Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği** . çev. Özgün Emre Koç. İstanbul: İKÜ Yayınevi. 2017.

BMMYK TÜRKİYE ve T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. **İltica ve Göç Mevzuatı**. Ankara: 2005.

BULUT, Yakup. **Uluslararası Göç ve Mülteci Sorunun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü**. Kocaeli: Umut Tepe Yayınları. 2015.

CAŞIN, Mesut Hakkı. **Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları**. C.2, İstanbul: Legal Yayıncılık. 2013.

ÇAKMAK, Haydar. **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler**. İstanbul: Doğu Kitabevi. 2014.

DOĞAN, İlyas. **Devletler Hukuku**, 5.b., Ankara: Astana Yayınları, 2013.

EŞKİNAT, Rana, KUTLU, Erol. **Dünya Ekonomisi**. Eskişehir: Nisan Kitabevi. 2014.

GÜLER, Mehmet Has, ULUDAĞ, Mehmet B. **Devletlerarası ve Hükümetler dışı Uluslararası Örgütler**. İstanbul: Alfa Yayınları. 2004.

KALE, Başak. **Uluslararası İlişkilere Giriş, Nüfus Hareketleri ve Göç.** ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

KAYA, Ayhan. **İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2016.

KAYA, Ayhan. v.d. **Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüş mü? İstanbul Diyarbakır Mersin**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2009.

KAYA, Ayhan. **Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**, ed. Muammer Tuna. Ankara: Sentez Yayıncılık. 2014.

NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL ve TÜRKİYE EKONOMİK ve SOSYAL ETÜDLER VAKFI. **Güvensizlik Mirasının Aşılması: Devlet ve Yerinden Edilmiş Kişiler Arasında Toplumsal Mutabakata Doğru**, çev.Metin Çulhaoğlu. İstanbul: 2006.

ODMAN, Tevfik. **Mülteci Hukuku**. Ankara: İmaj Yayıncılık. 1995.

ÖZCAN, Mehmet. **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkması**. Ankara: USAK Yayınları, 2005.

ÖZGÖKER, Uğur. **Uluslararası Siyasi Askeri ve Ekonomik Örgütler**. İstanbul: Der Yayınları. 2006.

ÖZTÜRK, Neva Övünç. **Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2015.

ROSKIN, Michael G., CORD, Robert L., MADEIROS, James A., JONES, Walter S. **Siyaset Bilimi: Bir Giriş**. çev. Atilla Yayla. Ankara: Adres Yayınları. 2013.

SANDER, Oral. **Siyasi Tarih 1918-1994**. 23.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

SARAÇLI, Murat. **Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler**. Ankara: Adalet Yayınevi. 2011.

SÖNMEZOĞLU, Faruk. GÜNEŞ, Hakan ve KELEŞOĞLU, Erhan. **Uluslararası İlişkilere Giriş**. 4.b., İstanbul: Der Yayınları, 2011.

T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000).** Ankara: 2008.

T.C. DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI EKONOMİK VE SOSYAL İŞLER MÜDÜRLÜĞÜ. **Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları**. Ankara: 1973.

TERZİOĞLU, Süleyman Sırrı ve Özarslan, Bahadır Bumin. **Uluslararası Örgütler Hukuku**. Ankara: Adalet Kitabevi. 2016.

TOROS, Aykut. **Sorunlu Bölgelerde Göç**. Ankara: Global Strateji Enstitüsü Yayınları. 2008.

TUNA, Muammer. **Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**. Ankara: Sentez Yayıncılık. 2014.

UNHCR. **Dünya Mültecilerinin Durumu 1997-1998**. Ankara: Oxford University Press. 1997.

YALÇIN, Cemal. **Göç Sosyolojisi**. Ankara: Anı Yayıncılık. 2004.

YEĞENOĞLU, Medya. **Avrupa'da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik.** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

YILMAZ, Murat v.d., **Irak Baas Diktatörlüğünden ABD Hegemonyasına İnsani Durum**. İstanbul: İ.H.H Yayınları. 2003.

Süreli Yayınlar

DEVELİ, E.S. “21.Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Ekonomi Politiği”. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.** S. 22. 2017. ss. 1348-1349.

LOESCHER, G. “UNHCR’s Origins and Early History: Agency, Influence, and Power in Global Refugee Policy”. **Centre for Refugee Studies**. S. 33. 2017. s. 78.

AKINCI, Bülent, NERGİS, Ahmet, GEDİK, Ercan. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”. **Göç Araştırmaları Dergisi**. 2, ss. 61-62.

ÇAĞLAYAN, Pınar. “An International Organization Case within the Framework of International System: UNHCR". **Sosyal Politika Çalışma Dergisi**. S. 34, 2015. s. 44.

Diğer Kaynaklar

http://legal.un.org/avl/ha/prsr/prsr.html, (Erişim Tarihi: 01.01.2018).

http://www.tdk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

http://www.uhhcr.org/history-of-unchr.html, (Erişim Tarihi: 02.01.2018).

http://www.unhcr.org/about-us.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/asylum-and-migration.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/coordinating-assistance.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/excom-plenary-sessions.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/executive-committee.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

http://www.unhcr.org/governance.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/high-commissioners-dialogue.html (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/inspector-generals-office.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/livelihoods.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/news/briefing/2009/9/4aa641da6/africa-40th-anniversary-oau-1969-refugee-convention.html, (Erişim Tarihi:01.01.2018).

http://www.unhcr.org/news-and -stories.html, Erişim Tarihi: (02.01.2018).

http://www.unhcr.org/sadruddin-aga-khan-iran-19661977.html, (Erişim Tarihi: 9.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/antonio-guterres-portugal-2005-2015, (Erişim Tarihi: 20.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/egitim, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/gecim-kaynaklari, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/kamp-destegi, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/koruma, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/temel-ihtiyaclar, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi, (Erişim Tarihi: 15.11.2017).

http://www.unhcr.org/tr/yuksek-komiser, (Erişim Tarihi: 20.12.2017).

http://www.unhcr.org/united-nations-general-assembly.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/united-nations-general-assembly.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/what-we-do.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

http://www.unhcr.org/what-we-do.html, (Erişim Tarihi: 21.12.2017).

https://www.iom.int/key-migration-terms#Migration, (Erişim Tarihi: 24.12.2017).